

Göran Leijonhufvud

Mao Zedong och den ständiga revolutionen

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Denna digitala utgåva ges ut med författarens tillstånd.

Innehåll

Introduktion (2017)	1
1. I den västliga fridens stad — En dag av en kampanj	4
Växtvärk och politisk strid	5
Ett intermezzo	5
2. Porträtt av en stad i revolution — Wuhan 1911-1975.....	6
Strejkvågen.....	7
En av de tre grytorna	8
Bondeagitatorn Mao.....	8
Den vita terrorn, Komintern och Stalin	9
Inbördeskriget och den röda revolutionen.....	10
Återuppbyggnaden börjar.....	11
Mao, människan och medvetandet	12
De hundra blommorna.....	13
Ett Ungern i miniatyr.....	15
Det stora språnget.....	16
Kulturrevolutionen	18
Bättre än sysslolösa gårdar	18
Vändpunkt, intermezzot i Wuhan.....	19
Wuhans nye militärboss	21
Lin Biaos uppgång och fall	21
Lin Biaos linje	22
Kulturrevolutionens reformer.....	23
Partikongressen, gå emot strömmen.....	23
Trummor, cymbaler och möten	24
Hemvärnet dyker upp	25
Kolonial stämpel	26
Mänskliga dragare	27
Gott om livsmedel, ont om kapitalvaror.....	28
Ilskna väggtidningar	28
Den röda stålstenen	29
Två kriser.....	30
Wuhan och storstadsproblematiken	31
Intensiv kampanj	32
Ny Wuhan-incident	33
Förnyad utbildningsdebatt.....	34
Klagobrev	36
Ner på landet och upp på bergen	36
Trötthet och smällare.....	37
Lin Biao och Konfucius i samma lya	38
Flammande appeller, intryck av spänning.....	40
Strejker och motåtgärder	41
Kampanjer i kampanjen	41
Produktion, produktion.....	42
Nytt år, ny kampanj	43
”Nya borgerliga element”.....	44
Frodas verkligen kapitalismen?	45
Genomorganiserat	45
Storartade målsättningar.....	46
3. Landsbygdsrevolutionen — Östanvinden/Mellanfolklig fred 1969-1975	46

En av 600 miljoner bönder	47
Lördag hos familjen Ye	48
”Vi har våra brister”	50
Den dåraktige gamle mannen	51
Cyklar, ok och traktorer	52
Mao, skördarna och levnadsstandarden.....	52
Ny kultur på den gamla	53
Krokig ideologisk utveckling	54
Konfucius och vattnet.....	54
Samma gamla tendenser	55
4. Hundra blommor som vissnade — Väggtidningarna i Peking.....	56
Vassa armbågar	57
Brandslangar och klisterbrist.....	59
Gyllene apan.....	60
Väggtidningar och yttrandefrihet	61
Maos egna väggtidningar	62
Fortfarande omdiskuterat	63
5. Konsthantverk och politik — Angående den radikala minoriteten.....	64
Porträtt av en kritiker.....	65
Kritiken mot fabriksledningen	65
Pressen berömmar och barnen buar	66
Ett sista hot, så tystnad	67
6. Öppna brev till ordförande Mao — Bittra personliga klagomål	67
Makarna Zhao Wei-fu och Chen Shu-zhen.....	68
Zhao Bao-fangs syster	69
Flygaren Zhang Li-sheng	69
Signaturen ”Anklagare” från Chongqings järnverk	69
Elektrikern Liang Hao-lin	69
Arbetaren och kulturrevolutionären Shen Gui-hua	70
Soldaten Fang Liang.....	70
Bokhållaren Qi Yan-min	70
Uppfinnaren Guo Qing-hua.....	71
7. Efter Mao.....	71

Introduktion (2017)

av Martin Fahlgren

I sin självbiografiska bok *Pionjär och veteran – 50 år med Kina* (2014) beskriver Göran Leijonhufvud hur hans intresse väcktes för Kina och hur han blev *Dagens Nyheters* korrespondent i detta land som han kom att ägna större delen av sitt yrkesverksamma liv som journalist och forskare. Under denna resa i tid och rum genomgick även författaren en intellektuell utveckling från sökande maoist till kritisk observatör. Detta gör boken mycket intressant och läsvärd.¹

* * *

Som ung engagerade sig Göran i utvecklingen i Afrika och skrev två- och trebetygsuppsatser om Nkrumah (Ghana) och panafrikanismen. Precis som många andra radikala ungdomar under 1960-talet tog han också intryck av Vietnam-kriget och därmed hamnade även Kina i blickfånget, inte minst därför att den svenska Vietnamrörelsen tidigt dominerades av maoister.

1965 deltog han i två cirklar om Kina som man beslutade att avsluta med en resa till Kina. Så blev det! Sommaren 1966 påbörjande 29 studenter resan via den transsibiriska järnvägen för en treveckors vistelse i Kina.

När gruppen kom till Kina hade just Kulturrevolutionen börjat: "Vi hade kommit rakt in i utbrottet av den största massrörelse som historien skådat" (a.a., s 42). Detta gjorde kraftigt intryck på hela gruppen.

När man återvänt till Sverige svarade Göran för redigering av en rapportbok, *Östern är röd*, om vilken han skriver:

Knappt en stavelse av vad våra värdar berättade, knappt en traktor eller en produktionssiffra, gick förlorad i boken när vi summerade våra besök på fabriker, skolor, bostadsområden, sjukhus och folkkommuner. När jag bläddrar i boken nu i efterhand kan jag tycka att den är besvärande tråkig, eftersom den i stort sett bara radar upp siffror och andra uppgifter från våra studiebesök. Jag fastnar för en mening i rapporten från en folkkommun utanför Kanton: "90 procent av kommunens invånare lär sig spontant ordförande Mao Zedongs skrifter." Jaha, men de övriga 10 procenten då? Ställde vi aldrig den frågan? (s. 49-50)

Vistelsen i Kina blev en stark upplevelse som innebar att Görans liv fick en ny vändning. De följande årtiondena skulle för hans del mycket kretsa kring Kina. Han fortsatte sina journaliststudier men började också lära sig kinesiska (bl a med den kände Göran Malmqvist som lärare). Redan 1969 återvände Göran till Kina för en kort reportageresa.

Förutom studier i kinesiska strävade Göran efter att förkovra sig i Kinas historia. Bland de böcker som lämnade djupt intryck var Edgar Snows klassiska *Röd stjärna över Kina*² som till stor del baseras på intervjuer med Mao under åren 1936-37.

Men allra viktigast var upptäckten av Stuart Schram, som otvivelaktigt var 1900-talets främste Mao- och Kina-kännare i väst. Göran betonar att Schrams väldokumenterade, kunniga och balanserade analyser spelade stor roll för hans egen utveckling och syn på Mao och Kina:

Jag har nog Schram att tacka för att jag inte blev en bokstavstroende maoist som sprang omkring och viftade med den lilla röda på gatorna hemma i Stockholm – såsom ett antal jämnåriga vänster-intellektuella gjorde. Inte heller sökte jag partibok hos någon bokstavskombination som KFML eller KFML(r) eller SKP, fastän jag läste deras tidningar ganska noga.

¹ För recensioner av boken, se [Göran Leijonhufvud om Kina under 50 år](#).

² På marxistarkivet: [Röd stjärna över Kina](#).

Göran Leijonhufvud blev förvisso en slags maoist, men inte av det slaget som stoltserade med stora Mao-märken och viftade med Maos lilla röda, utan en mer förtänksam och sansad variant:

Jag blev en oorganiserad och försiktig skrivbordsmaoist. Så småningom ställde jag in mig på att försöka förklara maoismen för en bred läsekrets i landets största dagstidning — med ett visst mått av kritisk hållning kvar. Men kanske blev jag som skrivbords-maoist omedvetet — eller aningslöst — en mer effektiv talesman för Maos modell än vad de mest hängivna maoisterna var. (sid 79)

I augusti 1971 återkom Göran till Kina, denna gång som korrespondent för *Dagens Nyheter*. Vistelsen skulle nu också bli betydligt längre än de två tidigare (varade ända till 1975).

Att Göran var positiv till Maos Kina genomsyrade hans artiklar och övriga författarskap under de kommande åren.

Det gällde exempelvis hans bok *Kinesiska vardag* (1973), som handlar om mönsterbyn Dazhai (i *Pionjär och veteran* diskuterar han utförligt denna bok och hur byn och hans egen syn på den förändrades med tiden – s. 615-673).

Det gäller även den bok som återges här, *Mao Zedong och den ständiga revolutionen*. (1975), som kretsar kring utvecklingen i Wuhan under 1973-74. Men den var också den sista där Göran Leijonhufvud framstod som en ganska okritisk maoist.

Bakgrund till boken

Mycket hände under åren 1970-74 som fick många tidigare entusiastiska anhängare, även Göran, att börja ifrågasätta vart Kina var på väg. Kulturrevolutionen hade ändrat karaktär (de ungdomligt dominerade massrörelserna hade i stort sett försvunnit), Lin Biao, som 1969 utsågs till Maos efterträdare, påstods ha försökt störta Mao och hade omkommit i en flygkrasch i Mongoliet under flyktförsök, president Nixon hade besökt Kina med mera.

Men det skedde också saker i mindre skala. T ex i Wuhan.

Görans intresse för Wuhan hade väckts därför att det där skett många uppseendeväckande saker. Under kulturrevolutionen 1967 hade exempelvis de lokala ledarna i Wuhan satt sig upp två gånger mot centralregeringen och det hade ägt rum blodiga sammanstötningar mellan två rebellfraktioner (över 100 dödsoffer hade krävts).

Premiärminister Zhou Enlai skickades till Wuhan för att få till stånd vapenvila, men när han trodde sig ha uppnått sitt ärende och lämnade Wuhan, kidnappade den lokala militärbefälhavaren Chen Zaiduo de kvarvarande ledarna från den kulturrevolutionära gruppen i Peking. Wuhans militärdistrikt gjorde myteri. Göran L skriver:

Intermezzot i Wuhan blev en vattendelare i kulturrevolutionen och ledde till att militären fick större inflytande för att återställa ordningen... Chen Zaiduo fick lämna alla sina poster men undgick bestraffning. Mao Zedong och Zhou Enlai ville inte stöta sig med armén ytterligare. (*Pionjär ...*, s 333)

Men problemen upphörde inte:

En rad incidenter kring december 1973 visade att fraktionerna från början av kulturrevolutionen hade grävt upp stridsyxorna igen, särskilt på järn- och stålverket. Zeng Siyu [efterträdaren till Chen Zaiduo] ingrep hårt och arresterade flera aktivister. Han blev då angripen på väggstidningar över hela staden. (s. 334)

Wuhan hamnade åter in i rampljuset. Göran fick personligen inblick i problemen när han en månad efter motsättningarna exploderat följde med en svensk industridelegation till Wuhan och då bl a besökte järn-och stålverket.

Intresset för Wuhan var väckt och inspirerade till att skriva boken. Men samtidigt hade Görans tro på att den maoistiska vägen var den enda riktiga fått ytterligare en törn. Om boken

skriver han:

Men när jag blottlade en konkret lokal utveckling på detta koncentrerade sätt, när jag skapade en närbild på distans, när min pusselbild trädde fram steg för steg, blev jag mycket fundersam. Jag såg ett system som fungerade dåligt, även under de lugna perioderna. Avigsidorna var inga tillfälligheter, utan problemen återkom hela tiden. Priset som människor fick betala i vardagen verkade högt.

Jag började vackla som socialist i allmänhet och som maoist i synnerhet. Dessa tvivel redovisade jag inte i boken. Jag lade fram min pusselbild och lät läsarna själva avgöra. Min avmaoisering var ingen dramatisk omvändelse. Det var mer som en process där dropparna urholkade stenen.

Väggtidningarna som dök upp i Peking på sommaren 1974 stärkte mina tvivel. Jag tog intryck av de många personliga klagomålen på övergrepp från enstaka myndighetspersoner eller från hela myndigheter. Visst fanns det rättshaverister och mentalt störda människor bakom några av väggtidningarna, men när jag lade ihop vittnesbörden började Maos tal om att massorna är de verkliga hjältarna klinga falskt. (s. 330)

Och:

Jag tyckte att systemets avigsidor blev tydliga i Wuhan. Kombinationen av den auktoritära, hierarkiska konfucianska traditionen och leninistisk partidisciplin kunde i praktiken göra de lokala potentaterna enväldiga. (s. 335)

Göran blev varse om att det förekom en hel del korruption och fiffel (som bl a resulterat i mord). Han skriver:

Det var sådana rapporter om bakdörrar och mygel som också gjorde mig mer kritisk. Det verkade som om det socialistiska systemets planekonomi inte klarade av att rätta till dessa brister, trots återkommande kampanjer mot avigsidorna. Jag kunde inte heller blunda för ämbetsmännens arrogans mot enskilda medborgare, korruptionen, de återkommande våldsamheterna — och som sagt koncentrationen av stor makt i enskilda händer, som lätt ledde till maktmissbruk. (s 336)

Av dessa tvivel på den maoistiska vägen framgår mycket litet i *Mao Zedong och den ständiga revolutionen*. Man får nästan läsa mellan raderna för att uppfatta det, men Göran L var på väg att fjärma sig från maoismen och bli en oberoende, kritisk observatör.

Se även Göran Leijonhufvuds recension av Chang/Hallidays Mao-biografi: [Kritiserad Maobomb](#) (ursprungligen publicerad i *Dagens Nyheter*)

Martin F 9/6 2017

1. I den västliga fridens stad — En dag av en kampanj

Grön i ansiktet, lismande, falsk och förlöjligad, förekommer han på affischerna i gatuhörnen, där tunga bussar, osande lastbilar, blankpolerade cyklar och svettiga mänskliga dragare korsar varandra i ett mönster som bara delvis regleras av trafikljusen.

Storväxt och värdig, fast med ett brutalt drag kring skägg och mun, återfinns han skulpterad på historiska museet, i den mörka svalkan i ”stentavlornas skog” där sekel lagts till sekel och tystnaden blivit tusenårig efter mejslarnas fantastiska arbete på stenarna med att efterhärma den mjuka penselskriften i nedtecknandet av ”den vises samtal”.

Hans namn var Kong Qiu, alias Kung Fu-tse, alias Konfucius, det traditionella Kinas ledande samhällstänkare, åtminstone de härskandes favoritfilosof, ty hans maximer underbyggde deras lojalitets- och lydnadskrav. I dag har hans namn blivit liktydigt med allt ont i en uppgörelse med gamla ideal.

På få platser just i dessa dagar blandas gammalt och nytt på ett så påfallande sätt som i den västliga fridens stad, fordomdags den eviga fridens huvudstad, således våra dagars Xian, som var känt som kejsarnas huvudstad Changan under elva sekler i olika omgångar fram till 900-talet.

Här finns, om man så vill, tusenåriga likaväl som dags-färska väggtidningar, exempel på politisk propaganda från vitt skilda tider. På en stentavla från 700-talet har kejsaren låtit inrista texten till en av den konfucianska traditionens klassiker, den sonliga vördnadens bok, massorna till uppbyggnad. På en väggtidning från den 1 juli 1974, ett eko från den officiella pressen, har några arbetare gått till angrepp mot avigsidorna, den blinda lydnaden, i just denna den sonliga vördnadens moral.

Med lämpliga ideologiska kommentarer leds soldater och skolklasser runt bland stentavlorna med de konfucianska skrifterna. En museiman skrattar när jag föreslår att stentavlorna var den tidens väggtidningar.

— Väggtidningar är ett vapen för kämpar som går emot strömmen. Stentavlorna gick inte mot strömmen, menar han.

Att gå emot strömmen, att opponera mot konservativa och byråkratiska tendenser, det är vad massorna uppmuntras till i dag. Här i Xian har de gjort det så till den grad att väggarna målats med angrepp mot provinsens starke man, förste partisekreteraren och militärbefälhavaren Li Rui-shan.

Det är han som är högerkrafternas främste representant i provinsen, menar en och annan enligt de breda slagorden längs huvudstråket Befrielsegatan, där dock angreppen suttit uppe så länge att folk som skyndar ut och in i det stora varuhuset tycks betrakta dem som ett fullt normalt och inte särskilt upphetsande inslag i gatubilden.

— Folk måste få angripa ledarnas misstag, säger en lokal tjänsteman.

Även de som begått svåra misstag bör få sitta kvar, sjukdomen ska botas så att patienten kan räddas, förklarade stadens radiostation. Och det är värt att lägga märke till att Li Rui-shan framträder på möte efter möte och lägger ut texten som om ingenting hänt.

Och om jag inte på kvällen fått se ett anslag som kallade till massmöte på stora torget för att kritisera stadens andre partisekreterare, skulle jag inte ha trott att det i blåsten tidigare samma dag hållits ett potentiellt så eldfängt möte. Det var inte bara det att andre partisekreterare Peng skulle ha gått emot centrala direktiv från Peking, utan till yttermera visso skulle han ha gjort det på direkt uppmuntran från ”vissa ledande kamrater i partikommittén”.

Ty i den svala kvällen efter det första sommarregnet får man en bild av ro i den västliga

fridens stad, trots de ilskna utropen på väggarna om ”tiotusen dödar åt fabrikschefen den-och-den” eller ”ner med bakåtsträvaren si-och-så i vårt företag”. Några studerar den egendomliga blandningen av officiella och inofficiella väggtidningar i lager på lager, varvade med en efterlysning av en elvaårig pojke. Liksom man kan följa ett gammalt hus bakåt i tiden genom tapetlagren på väggarna, så kan man se spåren av tidigare politiska kampanjer på murarna här, spåren av kulturrevolutionen sitter kvar i den skrubgade ytan.

Flöjtmusik tränger ut från ett litet ruckel bredvid den nya biografen. Unga par promenerar under träden, inte hand i hand, men påfallande nära varandra.

Växtvärk och politisk strid

Teförsäljarna blandar färg i drycken för att locka till sig kunder. Det är en näringsgren som torde vara det enda utslaget av helprivat företagsamhet här. Vem som vill kan sätta ut ett litet bord och ett par pyttesmå pallar utanför sitt hus och koka te för två öre glaset. Dessa minimala trottoarserveringar blir gärna mötesplatser. Ofta är det småbarn som sköter dessa familjeföretag, eller kanske det är deras egna enmansföretag för att samla kapital till en bordtennisracket eller ett seriehäfte.

Trots den relativa svalkan denna kväll föredrar många att sova ute på trottoarerna som under hetare sommardagar. Två pojkar delar ett täcke, skavfötters. Den yngre har redan somnat. Den andre, stödd på armbågen, tittar frånvarande på gatulivet, på schackspelarna under gatlyktan, på en medelålders man som läser en politisk serietidning, på den lilla flickan som lär sig cykla klockan halv elva på kvällen hennes stora herrcykel vinglar betänkligt när en pojke rullar ett hjul tvärs över gatan så att det korsar hennes tveksamma färd bort mot trafikdelaren där smågrabbar hoppar upp och ner.

Det är en stad med växtvärk, som strävar att ersätta de sneda, nedgångna kåkarna med flervåningshus i tegel, strävar efter att åter fylla ut den rymliga dräkt som klädde den forna huvudstaden. Under Tang-dynastin för drygt tusen år sedan var dess utbredning fyra gånger dagens yta. Om man åker fem kilometer ut på landsbygden, där Stora Gåsens Pagod reser sig, har man nått den plats som var mitt i staden under Tang.

Här har varit en väldig industriell expansion efter revolutionen 1949 och Xian har därför fått en blandad befolkning med stort inslag av tränade industriarbetare ända från Shanghai vid kusten i Sydchina — något som satt spår i alla restauranger för olika smakriktningar.

Xian hade en halv miljon invånare 1949, två och en halv 1974.

Det har stått politisk strid kring utbyggnaden. En officiell rapport beskriver hur stadens fäder ”under inflytande av Liu Shao-qis kontrarevolutionära revisionistiska linje” blivit alltför beroende av hjälp utifrån eller av import från utlandet. Men efter kulturrevolutionen hade en rad fabriker byggts i en stor kraftansträngning 1970 och då förlitade man sig på egna krafter, heter det.

Men fortfarande står det strid, det är ju tydligt av väggtidningarna, där vänstern tillåts rasa mot ”högertendentiösa bakåtsträvare” i företagsledningarna — medan den officiella provinspressen å andra sidan talar om ”vissa felaktiga tendenser i massrörelsen”.

Det är alltså en temperatur på diskussionen som samtidigt tillåter ett stort mått av kvällsro, som endast störs av gödselhämtarna, dasstömmarna, för den som inte har näsa van vid det, eller av tågens hoande natten igenom, för den som inte har öron vana vid det.

Ett intermezzo

Tidigare på dagen5 hade vi en egendomlig upplevelse vid Huaqing, den friska blommans källa, 25 kilometer utanför Xian. Helt övertygade om att ingen dödats blev vi inte. På

badhusets väggar stod det skrivet, svart på grått, klart och tydligt, att någon hade dödats vid en incident den 29 juni. Några paviljonger vid den fridfulla pildammen var täckta av de meterhöga tecknen, skrivna i all hast med bredaste pensel. Vi hajade till inför de oväntade anklagelser som utslungades från väggarna på en rogivande plats som denna. Det var som att svära i kyrkan.

— Någon har dödats. Ansvar måste utkrävas! Undertecknat: Nationella järnvägsarbetare.

Våra värdar blev nervösa och makade oss vidare. Vi hade kommit för att beskåda den plats där nationalistledaren Chiang Kai-shek togs som gisslan den 12 december 1936. Skriften på väggarna ville få oss att tro att just på denna plats utspelades en ny Xian-incident den 29 juni 1974.

— Nej, nej, nej, försäkrade våra värdar, ingen människa hade dödats. Det hade bara varit ett handgripligt gräl. Några kom på sjukhus.

Gräl om vadå?

— Järnvägsarbetarna har ett sanatorium vid källan. De hade länge klagat på att de fick sämre vatten än själva badinrättningen. Så, den 29 juni, kom det till handgripligheter vid en hetsig diskussion. En motsättning inom folket. Ingen dödades, jag lovar och svär.

Varför stod det då att folk hade dödats?

— Folk får skriva vad de vill. De har överdrivit för att få motståndaren att framstå i en sämre dager.

Men om de skrivit uppenbara lögner?

— De har rätt att skriva vad de vill.

En ny Xian-incident? Eller en trivial händelse? Intermezzot visar vilka mystifikationer man kan ställas inför när man följer en kinesisk masskampanj. De ilskna väggtidningarna, massmötet, små tecken på spänning, mitt i den stora kvällsron i Xian, visar vilken balansgång man kan tvingas till i bedömningen.

Men i ett större perspektiv var det helt klart vad jag såg i Xian. Det var en ny omgång i den fortsatta revolutionen, i Mao Zedongs försök till ständig revolution mot ideologisk förflackning, mot vanans makt. Det är det den här boken handlar om. I det perspektivet ska jag beskriva hur kampanjerna har påverkat människorna på det lokala planet: i den heta grytan Wuhan, alltid i händelsernas centrum; i folkkommunen Mellanfolklig fred, hos några av Kinas 600 miljoner bönder; i den ovanliga väggtidningsdebatten i Peking, där vi fick en plötslig inblick i den interna debatten och i några enskilda människors problem.

2. Porträtt av en stad i revolution — Wuhan 1911-1975

Elden kom lös i Hankou 1911 och när det brunnit färdigt, var det slut också med kejsardömet i Kina. Det var här som den republikanska revolutionens vita fana först hissades, i trestädersstaden Wuhan. Om man ville ändra på himlens mandat, var detta ingen dålig plats att börja på. Wuhan ligger mitt i Kina, mitt på järnvägen mellan Peking och Kanton, mitt på Yangzijiang (Yangtsekiang) mellan Shanghai och Chongqing. En knutpunkt för nio provinser har staden alltid hetat.

Om Peking är hjärnan, då är Wuhan hjärtat, ett hjärta med tre kammare, de tre stadsdelarna Wuchang, Hanyang och Hankou, som kontrollerar stora kroppspulsådern Yangzijiang, som egentligen heter Changjiang, den långa floden, segelbar med atlantgående skepp, en transportåder med otaliga förgreningar som pumpar förnödenheter fram och åter. Och när järnvägen drogs härigenom var det som om en konstlad, men lika livskraftig pulsåder opererats in.

Här fanns en stad redan på 200-talet e.Kr., huvudstad i riket Wu, omstridd genom sitt strategiska läge.

Det var slumpen som satte igång revolutionen, och de snabba framgångarna tog t.o.m. de mest aktiva revolutionärerna på sängen. Det var inte riktigt meningen att sätta igång någonting just då. Men en upprorsman som tappade en cigarett detonerade av misstag en bomb i den ryska sektorn av Hankou, och därmed var locket på tryckkokaren av. Soldaterna på garnisonen i Wuchang var de första att svara.

Så råkade revolutionen bryta ut i Wuhan, men det är tveksamt om den hade varit lika framgångsrik om den första gnistan hade tänts någon annanstans.

På sydsidan av bergkullen Ormen, som skjuter upp som en kattrygg mitt i Wuchang, hade upprorsmännen sitt provisoriska högkvarter. Det var alldeles under Gula tranans paviljong, en trana som i dikt efter dikt fått symbolisera gamla tiders dröm om flykt och förströelse från människolivets vardag. Men nu sade upprorsmännen farväl till gamla tider.

Från bergsryggen hade de överblick. Och deras skottsallor fick svar, fick stöd av järnvägsarbetarna i Hankou, ett proletariat som var medvetnare och rörligare än andra, en styrka som byggde moderna tiders förbindelseleder.

Från bergsryggen följde upprorsledarna det stora slaget som rasade utanför stadsmurarna. En dag kunde de se hur arbetare och kulier stormade portarna. Och plötsligt var elden lös i Hankou. Från kullen i Wuchang var det märkligt att se hur lågorna kunde sprida sig så rasande snabbt där bortom alla dessa vattenmängder som floden transporterade förbi eldhärden. Det var värst i den s.k. kinesstaden. Det var oktober men ännu mycket varmt. De små sammanpackade kåkarna var torra som fnöske.

De besuttnas kvarter, kontrollerade av engelska, franska, ryska och japanska handelshus och industribossar och styrda med bara utländska lagar, de klarade sig bättre. Några av husen står än i dag, byggda av välkända imperialistiska bolag som Jardine & Matheson, British-American Tobacco Company och Mitsubishi.

Kejsardömet störtades, men mycket mer var det inte. Den republikanska revolutionen urholkades. Utlänningarna och krigsherrarna var kvar och deras makt var på intet sätt beskuren. Yangzijiang förmådde inte skölja bort engelsmännens kanonbåtar eller andra objudna gäster som monopoliserade den viktiga flodfarten.

Strejkvågen

Arbetarna i Wuhan kunde inte glömma upproret och helt maktlösa var de inte. En strejkvåg svepte över Wuhanregionen vintern 1922-23. Vid den stora järnvägsstrejken 1923 demonstrerade arbetarklassen sitt inflytande genom att lamslå transportväsendet.

Tobaksarbetarna var mycket militanta. British-American Tobacco Company blev på 20-talet ett skolexempel på hänsynslös utländsk penetrering av den kinesiska marknaden, eller rättare sagt, skapande av en ny marknad. Därför var bolaget ett vanligt strejkmål och mot dess dotterbolag, British Cigarette Company i Hankou, riktades vintern 1922-23 flera strejker. Listan över de "rättigheter" som arbetarna tillkämpade sig, är ganska avslöjande. Om detta var vad bolaget kunde sträcka sig till efter fyra månaders strejkaktioner, hurdana hade inte villkoren varit innan?

Regler om avskedanden och böter ska göras upp av bolaget och meddelas fackföreningen. Efter intygande från doktorn vid katolska sjukhuset beviljas betald sjukledighet. Nattarbete ger trettio procent extra ... Avdrag ska inte göras för söndagsledighet. Inga böter får överstiga en halv dagslön. Orimliga böter ska återbetalas. Samtliga arbetare ska få tid att tvätta händerna. I övrigt ska inga böter utmätas för förstörda cigaretter.

En av de tre grytorna

Det finns ett talesätt om Wuhan som en av Kinas tre stora grytor. Här är medeltemperaturen 34 grader i juli och det är en värme som kommer tidigt och går sent. Kanske har talesättet förstärkts av att det alltid varit en politiskt het stad också, ända fram till i dag. Människorna i denna trakt har fortfarande rykte om sig att vara särskilt grälsjuka, har Wuhanbor berättat mig.

Det började koka också på den omgivande landsbygden, som är ett av de bästa risodlings-distrikten i landet. Bönderna organiserade sig mot jordherrarna. Man har räknat ut att 70 procent av landsbygdsbefolkningen i Hubei var ”fattig-eller lägre mellanbönder”. Den första bondekongressen i provinsen sammankallades i Wuchang i mars 1927. Där antogs en propagandaresolution som är giltig än i dag. Den riktar sin spets mot föreställningar som hjälpt till att förslava Kinas bondemassor i ett par tusen år, föreställningar som ursprungligen kommer från sådana samhällstänkare som Konfucius och Mencius. De levde flera hundra år före Kristus, men det passiviserande inflytandet från den konfucianska traditionen är någonting som Kinas nya regim måste bekämpa ännu år 1975.

Så här formulerade Hubeis bönder år 1927 sin nyvunna insikt om Konfucius roll:

— I tusentals år har vi helt och hållet tjänat den härskande klassen därför att vi varit förslavade av sådana konfucianska begrepp som att ”man ska vara nöjd med sin lott” och att ”himlen och ödet bestämmer allt”. Vem gav oss bönder så mycket lidande? Föll det från skyarna? Var det ”ödet”? Var det för att vi inte duger någonting till? Nej, definitivt nej, så var det inte alls!

I stället sökte bönderna, samlade till kongress i Wuchang, i denna världen efter förklaringen till sina svårigheter:

— Så länge imperialismens levande djävul finns kvar, så länge finns det säkert lakejer: krigsherrar, korrumperade ämbetsmän, lokala tyranner, den onda jordägarklassen och banditer, som gemensamt sörjer för att massorna lider.

Resolutionen försöker skaka om bönderna, angripa vanliga passiva föreställningar bland dem, när den säger:

— Ska vi vänta på att det föds en ”himlens son” som enar landet och bringar välfärd? Eller ska vi hoppas på en ”hjaltegeneral” som rensar upp bland all smuts och leder en så kallad upplyst regering för att förlösa folket från lidande? Nej, något sådant lär aldrig inträffa. Vi måste förlösa oss själva.

Bondeagitatorn Mao

Sådana tankar började bönderna formulera på många platser i Kina, hjälpta av intellektuella ur sina egna led som börjat tillägna sig marxismen. Till Wuhan kom på våren 1927 en 33-årig man vid namn Mao Zedong, bondeagitator och kommunist. Han hade redan namn om sig som organisatör av de utsugna bönderna i många provinser. Han kom för att blåsa under ”den gnista som kunde tända en präriebrand”. I några klassrum i en gammal skola i Wuchang startade han Bonderörelsens institut. Här skolades ett par tusen aktivister, som skulle bli den kinesiska bonderörelsens kärna och organisera två miljoner bönder bara i *Hubei och Hunan*. Här skrev han sin berömda Rapport om en undersökning av bonderörelsen i Hunan.

Här skrev han dikten ”Den gula tranans paviljong”. Göran Malmqvist har översatt den och tolkat den. Dikten anspelar på Wuhans strategiska läge med järnvägen som tänjer sig från norr till söder och med de två kullarna som vaktar Yangzijiang. Mao deklarerar sin egen framtidstro.

Väldiga strömmar De nio floderna genom landet,
ihärdig tänjer linjen sin längd från norr till söder.

Dimma och regn höljer den vida slätten,
 Sköldpaddan och Ormen regler den väldiga floden.
 Vem vet vart Den gula tranan dragit?
 Endast vandrare söker sig hit.
 Jag offrar mitt vin åt floden,
 högre än vågorna svallar mitt sinne.

Hit skulle han återvända som det nya Kinas ledare, tre krig och en revolution senare. Då hade kommunisterna segrat efter nästan 30 års kamp med stöd av miljoner bönder, men också med hjälp av industriproletariatet i Wuhan och andra städer. Industriarbetarklassen var liten, fyra miljoner i hela landet, varav 600 000 i Wuhan, men den var aktiv.

Mao skrev sin dikt innan enhetsfronten mellan kommunistpartiet och nationalistpartiet (Guomindang eller Kuomintang) brustit i en blodig uppgörelse.

Ignorerande sina försiktiga fackliga, ledare inom kommunistpartiet och nationalistpartiet hade arbetarna i Wuhan i januari 1927 tagit saken i egna händer och stormat det brittiska koncessionsområdet i Hankou. Engelsmännens kanonbåtar på floden måste dra sig tillbaka. Arbetarna rev ner barriaderna och patrullerade själva området. De svor på att göra sig av med ”alla gamla, förvirrade, medelmåttiga och ruttna element” inom Guomindang. Wuhan blev säte för de nationella vänsterkrafterna. Guomindang-vänstern bildade här en regering i opposition mot guomindanghögerns regering i Nanjing (Nanking).

Men kanonbåtarna skulle komma tillbaka och arbetarnas sak skulle förrådas. Guomindangs unge ledare Chiang Kaishek hade, buren på en våg av folklig entusiasm, börjat ett korståg norrut mot de krigsherrar som bara var de utländska intressenas verktyg. Men i hemliga förhandlingar hade Chiang försäkrat sig om stöd från just dessa utländska intressen och från de inhemska kapitalisterna. Överraskande vände han därför gevären mot de oförberedda arbetarna och inledde en blodig klappjakt på sina forna allierade i kommunistpartiet och på allt vad vänsterkrafter hette.

— Hankou är i praktiken en belägrad stad, skrev en kinesisk tidning. Ett överväldigande uppbåd kryssare, jagare och kanonbåtar är en oförsämd utmaning mot det kinesiska folkets rätt att styra det här landet efter eget tycke. Engelska, amerikanska och franska marinsoldater fyller gatorna.

Den vita terrorn, Komintern och Stalin

Maj 1927 blev den vita terrorns månad i Shanghai, Wuhan, Changsha och Kanton. I Wuhan och den omgivande provinsen Hubei dödades över 5 000 aktivister eller oskyldiga arbetare och bönder.

En inte särskilt ärorik roll vid den kinesiska revolutionens vändpunkt i Wuhan spelades av Stalin och Komintern, den kommunistiska internationalen. Kominterns utsände i Kina, ryssen Mikhail Borodin, begav sig skyndsamt till Wuhan för att försöka medla och gjuta olja på vågorna. För Stalin ville fortfarande hålla fast vid Guomindang, trots att Chiang Kai-shek vänt sig mot vänsterkrafterna på ett så drastiskt sätt.

Borodin installerade sig i en jättelik villa i Hankou. Med hjälp av en stab av engelsmän, amerikanare, ryssar och kineser sökte han kontakt med de lokala krigsherrar och finansintressen som fortfarande hade något inflytande i Wuhan. Det betydde också att han måste försöka hålla bönderna och arbetarna i styr. Medan de guomindangkrafter som han förhandlade med fortsatte att arrestera bönder, kritiserade Borodin bönderna för ”överdrifter”.

Det var en uppjagad stämning i staden efter arbetarnas aktioner i januari, men under den vita terrorn kände sig de gamla krafterna säkrare. Arbetarnas manifest blandades med borgarnas provocativa affischer som visade hur omöjlig Borodins mellanställning var:

— Fackföreningarna har kungjort att de ska stänga de utländska bankerna i dag och strypa alla livsmedelsleveranser till den utländska personalen. Utländska tjänare har fått order att säga upp sig. Varför detta? Fråga Borodin! Han vet.

Andra affischer försökte dra löje över arbetarrörelsen med desinformation av den här typen:

— Kvinnoförbundets medlemmar planerar att demonstrera nakna den första maj. Alla som önskar delta måste först låta besiktiga sina kroppar ...

Det gick inte alls som Borodin hoppats. Vänstern inom Guomindang slöt till slut upp bakom Chiangs arkebuseringspolitik i stället för att liera sig med kommunisterna. Ett telegram från Stalin som nådde Wuhan den 1 juli påskyndade denna utveckling. Stalins budskap demonstrerar den vacklan och brist på kontakt med den kinesiska verkligheten som kännetecknade hela hans hållning till den revolutionära rörelsen i Österlandet och som bidrog till att de kinesiska kommunisterna slutligen vann sin seger oberoende av eller i strid med Moskväs direktiv.

Han överskattade de kinesiska kommunisternas styrka i detta skede och kom med eldfängda uppmaningar om att de skulle organisera en jättelik arbetar- och bondearmé och se till att radikaliserar Guomindang. Att genomföra det programmet skulle vara som att ”försöka ta ett bad i en pissoar”, kommenterade en kinesisk kommunistledare.

Och när vänstern inom Guomindang fick vetskap om Stalins direktiv bidrog detta till att fjärma dem från kommunisterna.

Inte bara Mao Zedong och Mikhail Borodin befann sig i Wuhan under denna kritiska tid. I april anlände Zhou En-lai, i dag Kinas premiärminister. Han kom hals över huvud från Shanghai efter att ha lett ett arbetaruppror där och sedan efterlysts av Chiang Kai-sheks polis när denne började sin jakt på vänsterkrafterna. Zhou undkom i sista stund.

Zhou var inblandad i kommunistpartiets förhandlingar med Borodin och med nationalisterna. Han försökte av allt att döma, såsom han inte sällan gjort, spela en medlande roll. Också han försökte dämpa arbetarna, enligt vissa uppgifter, klämd mellan kominterns direktiv och nationalisternas och de lokala krigsherrarnas krav.

När vänstern i Guomindang också slöt upp bakom massakrerna mot kommunister och fackföreningsmän, flydde Zhou En-lai från Wuhan — återigen i sista stund innan polisens nät drogs till.

I juni arresterades 400 delegater som deltog i en nationell facklig kongress i Wuhan. Bland dem fanns Liu Shao-qi. Han skulle senare bli den kinesiska folkrepubliken president och ännu något senare, under kulturrevolutionen, fördömas som förrädare. Man hävdar i dag att det var redan när han arresterades i Wuhan som hans förräderi började. Han skulle ha räddat sig från fängelset genom att förneka sin kommunistiska tro. Han skulle ha fördrivit tiden i cellen med att läsa konfucianska klassiker som han lånade av fängelseledningen.

Inbördeskriget och den röda revolutionen

Med sitt strategiska läge spelade Wuhan en oundviklig roll i inbördeskriget som nu bröt ut mellan kommunistpartiets styrkor och Guomindang. Här planerade kommunisterna på hösten 1927 sitt första uppror som skulle bli ett misslyckande. Härifrån ledde Chiang operationerna mot den första stora kommunistiska basen i Sydkina. Efter fem belägringar måste Röda armén överge basen och starta den legendariska, men mödosamma, långa marschen till grottorna i Yanan i Nordkina.

Läget -i Wuhan i slutet av 30-talet beskrevs av den kanadensiske läkaren Norman Bethune: ”I Hankou fann jag förvirring, obeslutsamhet, nedslående tecken på byråkrati och ineffektivitet ... slumbostäder, smutsiga gator, folk i trasor.”

I kinesstaden fanns inget avloppssystem fränsett öppna kloaker vid huvudgatorna. Där måste ha varit en fruktansvärd stank på somrarna. Var och en av de utländska koncessionerna hade sitt eget avloppssystem, men allt gick ut orenat i Yangzijiang.

Farsoter härjade jämt: kolera, smittkoppor, mässling, difteri och tyfus. Barnadödligheten var 200 per 1 000 födda. Sex procent av befolkningen hade tbc.

Wuhan blev Chiang Kai-sheks huvudstad en kort tid 1938. Då kom också Zhou En-lai hit igen, såsom kommunisternas representant hos Guomindang i den bräckliga nya enhetsfronten mot japanerna. När Chiang flyttade sin regering till Wuhan var det hans sista reträtt undan japanerna, hade han förklarat. Återtåget var slut. Wuhan skulle hållas till varje pris. Hans tidningar piskade upp en nationalistisk stämning. Wuhan skulle bli symbolen för Kinas motstånd.

Men redan när de första japanska spaningsplanen dök upp, hade Chiang och hans följe retirerat längre upp längs floden till Chongqing (Chungking), lämnande stadens befolkning åt sitt öde, dvs. japansk terrorbombning och ockupation.

Mycket blod skulle flyta, mycket vatten skulle rinna i den långa floden, japanerna skulle drivas ut och ett nytt inbördeskrig utkämpas, innan Röda armén den 16 maj 1949 kunde tåga in i Wuhan och från denna styrkepunkt fullborda ”befrielsen” av Kina. Wuhan förekom i diskussioner om var det nya Kinas huvudstad skulle ligga. Men det blev Peking.

Återuppbyggnaden börjar

Den politiska revolutionen var ett faktum. Nu stod den ekonomiska på dagordningen. Ett jättelikt industrikomplex tog form i Wuhans östra utkanter, järn- och stålverket som byggdes med sovjetiskt bistånd. Järn- och stålproduktionen i Centralkina var nästan lika med noll 1949. Med det nya komplexet följde andra industrier, framför allt maskinfabriker och metallurgisk industri. Stadens befolkning har växt från 970 000 år 1949 till 2,7 miljoner i dag.

På dagordningen stod också hygien och hälsovård, där anmärkningsvärda framsteg gjordes på relativt kort tid. Kolera och smittkoppor, de vanligaste dödsorsakerna före revolutionen, försvann i Wuhan omkring 1953 genom massvaccineringar. Barnadödligheten i staden har nedbringats till fyra procent (i västerlandet är den mellan en och två procent).

Flugsmällan och andra liknande verktyg, som använts i intensiva masskampanjer mot de fyra odjuret (flugor, mygg, råttor och löss), förklarar också förbättrad hälsa och hygien.

— Ibland på somrarna var trottoarerna svarta av flugor, säger gamla Wuhanbor.

Kraftiga doser DDT har kompletterat flugsmällan. Men malarian har ännu inte utplånats fullständigt i Wuhan, och DDT-besprutningen hade orsakat en serie matförgiftningar för några år sedan.

I folkmun berättas fortfarande följande teori om de efterhängsna myggorna i Wuhan: De föds i Wuchang, där vattensamlingar som Östra sjön och trädrikedomen är en god grogrund för dem. De flyger över floden till Hankou, där det inte är lika hygieniskt och där det finns gott om människor att leva på. Mätta och belåtna drar de sig tillbaka för att dö i det mera fridfulla Hanyang.

En annan förklaring till att många sjukdomar utplånats är att den nya regimen snabbt byggde ett modernt avloppssystem för Wuhan. 1949 fanns det 36 kilometer avlopp, nu 560 kilometer. Och i stället för att gå ut orenat i Yangzijiang används avlopp och avfall som gödning i jordbruket efter rening.

Mässling och polio förekommer fortfarande trots vaccinering. En mindre polioepidemi utbröt 1971. Hjärnhinneinflammation och gulsot är något av problem, uppgav hälsovårdsbyrån för

den amerikanske journalisten Harrison Salisbury 1972. Ett annat problem är tydligen att det inte finns tillräckligt med sjukhusplatser.

Mao Zedong återvände till Wuhan i juni 1956 som ordförande i folkrepubliken Kina och ordförande i Kinas kommunistiska parti. Beslutsamheten att bekämpa naturen, att bryta Kinas underutveckling, demonstrerade han genom att simma över den strida floden från Hanyang till Wuchang. ”Låt vinden rasa och vågorna slå, detta är bättre än att ströva i sysslolösa gårdar, idag har jag gjort mig fri!” utropar hans dikt från detta tillfälle.

Masterna rörs av vinden,
Sköldpaddan och Ormen vilar stilla,
en mäktig plan tar form.
Ett svävande brospann
välver från söder till norr
en allfarväg över naturens vallgrav.

Det svävande brospannet han såg välvas över floden var den första bron över Yangzijiang, byggd med sovjetiskt bistånd och färdig året därpå. Floden var inte längre ett hinder för förbindelserna mellan norra och södra Kina. När det förut tog tre timmar att färja tåg och fordon över naturens vallgrav — och det fanns dagar då färjan inte gick alls om vågorna gick höga — tar det nu bara ett par minuter att passera den 1670 meter långa bron.

Mao, människan och medvetandet

Vid denna tid, sedan kaos övergått i ordning, sedan ekonomin konsoliderats, sedan Kina åtnjutit fred för första gången på årtionden, och sedan ledarna kunnat höja blicken från de mest påträngande vardagsfrågorna, vid denna tid kom en rad grundläggande problem i förgrunden.

Hur skulle Kina bryta fattigdomens cirkel? Vad var viktigast? Tung industri eller jordbruk? Hur skulle de intellektuella behandlas? Vilket var viktigast, att vara expert eller att vara röd? Hur skulle nästa generation, revolutionens arvtagare, fostras? Vilken var arméns roll i fredstid?

Det uppstod två linjer, som kineserna uttrycker det. Och striden mellan de två uppfattningarna rasar ännu i dag. Alla förändringar måste börja med människan, menar Mao. Om människan kan förmås att tänka i nya banor och våga satsa på nya organisationsformer, om människan kan ”höja sitt medvetande”, då och först då blir materiella framsteg möjliga i större skala.

Liu Shao-qi och flera av de andra partipamparna var av rakt motsatt uppfattning. De ville lägga tonvikten på materiella förändringar som de hoppades skulle i sin tur förändra människan.

Mao bryr sig mer om människans möjligheter att genom egna vilje- och kraftansträngningar bidra till utvecklingen än vad de flesta marxister gör. Marxister i allmänhet tror på de ekonomiska, materiella krafternas övertag. Mao är också materialist, men han är ovanligt upptagen av människans positiva möjligheter.

Minst lika mycket har han ögonen på människans möjligheter att sätta käppar i hjulet, hennes förmåga att bli ett hinder för den ekonomiska utvecklingen, därför att hon ännu, medvetet eller omedvetet, bär på gamla idéer.

Sådana risker, de gamla idéernas påverkan, det gamla klassamhällets påverkan, är exempel på att klasskampen, kampen mellan arbetarklassen och borgarklassen, fortsätter i det nya socialistiska samhället, menar Mao.

Därför vänder sig Mao gång på gång mot vanans makt, han låter ideologiska kampanjer avlösa varandra för att höja folks medvetande i en ständig revolution. Kineserna talar om jixu

geming (den fortsatta revolutionen), och menar därmed något helt annat än Trotskijs ”permanent revolution”.

Nej, klasskampen är inte slut ännu, sade Mao i ett berömt tal i februari 1957 (Om rätta sättet att lösa motsättningar inom folket). Det sade han i polemik mot den andra linjens män, som menade att i och med att de viktigaste produktionsmedlen socialiserats, dvs. övergått i samhällets ägo, så var klasskampen avgjord. Liu Shao-qi t.ex. hade ett halvår tidigare sagt ”att frågan om kapitalismen eller socialismen ska segra i vårt land är nu avgjord”.

De två grupperna i partiledningen hade olika uppfattning om hur de kinesiska folkmassorna skulle uppmuntras att arbeta för den nya ordningen. Ska man vädja till människans samhällslojalitet eller till hennes snävare egenintresse? Ska man försöka entusiasmera henne med stora gemensamma mål eller med en extra hacka i lönekuvertet? Med andra ord: moralisk eller materiell uppmuntran?

Frågan kan framställas så här renodlat. Men i praktiken utesluter inte det ena det andra. Det gäller snarare: ska vi lita mera på moralisk än på materiell uppmuntran?

På dessa frågor följer andra. Ska Kinas skolor och universitet utbilda allmänbildade socialister eller ska de utbilda specialister, experter och fackfolk? Ska experterna och de intellektuella som övertagits från det gamla samhället styra eller ska de styras?

De hundra blommorna

Partiet ville uppmuntra till debatt. Låt hundra blommor blomma och hundra tankeskolor tävla, var slagordet sex sommarveckor 1957. Det fanns mycket som bara rullat på sedan revolutionen 1949 och inte ifrågasatts. Tanken var väl också att folk skulle få en chans att vädra sitt missnöje, en önskan att undvika ett uppror som i Ungern 1956.

Ledarna blev mer än bönhörda. Bland de intellektuella var missnöjet så stort att kampanjen växte ut till en generalattack mot partiet. De hundra blommorna var på många sätt en förövning för kulturrevolutionen nio år senare. Partiet attackerades för byråkratisering och pampvälde. Skillnaden var att under kulturrevolutionen fick angreppen fortsätta medan partiapparaten rasade samman, men under de hundra blommorna kuvades slutligen kritiken, antagligen därför att den var ett så klart uttryck för missnöje från högerhåll och också gick så långt att hela det socialistiska systemet ifrågasattes.

Ute på det vackra universitetsområdet i Wuhan jäste det. I maj och juni månad, i den fuktiga hettan vid Östra sjön, skrev lärare och studenter pamfletter och väggtidningar som gick längre och längre. I de massiva, respektingivande husklumparna med sina svängda tegeltak som skjuter upp i det mjuka parklandskapet och ger utsikt över staden västerom, pågick möten som senare skulle kallas ”kontrarevolutionära”.

De officiellt uppdragna spelreglerna för kampanjen utgick från satsen: våra framgångar är det dominerande, men det finns enskilda brister.

— Jag medger att framgångarna överväger efter sju års partistyre, började ekonomiprofessorn Yang Shi-chan ett brev som publicerades i Wuhantidningen Changjiang Ribao. Men ifråga om politiken gentemot de intellektuella måste jag säga att bristerna överväger. Eller, för att vara exakt, skulle jag vilja säga att denna politik är ett fiasko.

Han klagade på partiets styvmoderliga inställning till de intellektuella och jämförde tankereformerna med Auschwitz. Han kallade dessa intensiva övertalningskampanjer för massakrer.

— Partiets massaker på de intellektuella och tyrannen Qin Shi-huangs åtgärd att levande begrava massor av lärde kommer att gå till Kinas historia som två outplånliga skamfläckar.

Anklagelsen mot partiet och Mao för att handla lika diktatoriskt som den förste kejsaren av Qin — han som lät bygga den kinesiska muren och bränna alla (de konfucianska) böckerna på bål — skulle komma igen i den kinesiska debatten, och så sent som 1973 och 1974 skulle Mao ta upp den kastade handsken och låta partipressen helhjärtat försvara Qin Shi-huang.

Nästan alla professorerna och lärarna var utbildade i det gamla samhället och hade då bildat sig en uppfattning om hur akademisk undervisning borde bedrivas — och de bedrev den också på det gamla invanda sättet även efter revolutionen.

När det sedan kom partimän utifrån och lade sig i undervisningsplanerna och lade politiska synpunkter på utbildningen, blev professorerna irriterade över dessa ”klåpare”. Universitetslärarna såg det som sin uppgift att utbilda experter, ingenting annat, även om några av dem också beundrade den nya regimen för vad den gjort för Kinas nationella värdighet.

Denna konflikt återspeglades i professor Cheng Jian-fans angrepp på partiet vid Wuhan-universitetet:

— Låt oss tala om de ”röda specialisterna”, de specialister som gått med i partiet. Betyder det att vi övriga specialister som inte gått med i partiet är skära, vita, svarta, gula eller genomskinliga specialister? Vitsen är att vi inte vill vara sådana specialister.

Och rektorn för medicinska högskolan i Wuhan, Chu Ming-pi, klagade:

— Partikommittén monopoliserar allting och lägger sin näsa i blöt överallt och ändå vet den mycket lite om undervisning.

Professorerna Cheng och Chu, och många med dem, ansåg att specialister och facklärare är ”oberoende och opolitiska”. I polemik mot denna teknokratiska uppfattning ansåg och anser Mao och de flesta partimän att sådana djur finns inte, utan alla har en politisk uppfattning som bestäms av vilken klass man solidariserar sig med.

En veklagan, som gav en uppfattning om kritikens högerkaraktär, var Han De-beis uttalande:

— Trots att jag är vice rektor här på universitetet, kan jag inte dirigera en enkel bärare bara för att han är partimedlem.

Om majoriteten av universitetslärarna inte förstod partiets utbildningspolitik, så skulle utvecklingen i alla fall ge dem rätt i deras kritik av partiets byråkratisering. Kina har världens längsta byråkratiska tradition att bygga på eller kämpa mot, en tradition som förstärktes av påverkan från sovjetryska förebilder. Professor Lu Ya-hengs exempel kunde gälla många institutioner och vid många tidpunkter förutom hans egen tekniska högskola i Wuhan i juni 1957:

— Byråkratiseringen visar sig till och med i något så trivialt som utdelningen av stolar. Högskolans rektor får soffor. Fakultetscheferna får länstolar. Institutionscheferna får bara träbänkar. Det är skillnad t.o.m. på kalendrarna som delas ut. Om en så strikt hierarkisk uppdelning säger lärarna indignerat: Har detta någon likhet med en skola? Detta är ett ämbetsverk. Det är inte konstigt att det står illa till med skolan!

Så långt lärarkårens synpunkter. Också studenterna var till stor del rekryterade från den gamla överklassen. Barn till arbetare och bönder, som inte kom från en lika studievänlig miljö, hade svårt att göra sig gällande när de formella studiemeriterna var avgörande.

Av 33 studenter i tredje årskursen på institutionen för kinesiska språket på universitetet i Wuhan, kom 25 från jordägarhem, borgarhem eller ”andra utsugande familjer”, enligt en rapport i Folkets Dagblad den 17 augusti 1957.

Många av dessa var missnöjda med den nya regimen som angripit deras föräldrar och visade det öppet under de hundra blommornas tid. Studenterna Wu, Yao, Li och Lu som bodde i rum 209 ”väsnades om att det inte finns någon demokrati eller frihet i dag”.

— Socialism är tråkigt, sade Wu.

De organiserade hela tredje årskullen bakom tidningen *Flamman* för att attackera partiet.

Ett Ungern i miniatyr

Det kokade på högskoleområdet i Wuhan, som är ett utbildningscentrum för Centralkina med sjutton högre utbildningsanstalter. Oron i Wuhan bidrog starkt till att partiledningen hastigt drog åt bromsarna och startade en kampanj mot högerelement.

Men det allvarligaste intermezzot i hela Kina, "ett Ungern i miniatyr", utspelades på en vanlig skola i Wuhan. Det slutade med att tre "kontrarevolutionärer" avrättades.

Bråket på Hanyangs första mellanskola började vid slutet av terminen, när det gick rykten om att färre elever än vanligt skulle få fortsätta med högre studier efter avslutad mellanskola. Eleverna inledde en strejk och de hade stöd av vicerektorn.

Men upprorsmakarna visade sitt rätta ansikte när de gick utöver frågan om fortsatta studier. När de vällde ut på gatorna, ropade de slagord som "Vi välkomnar Guomindang och Chiang Kai-shek tillbaka" eller "Vi vill till Taiwan". Några elever ritade Guomindangs partiemblem på skolgården.

Eleverna stormade distriktets utbildningsbyrå och rotade igenom handlingarna. Utbildningsbyrån försäkrade att lika många elever som vanligt skulle gå vidare till högre studier. Men ryktena om en nedskärning höll i sig och intermezzot trappades snabbt upp. Tjänstemän kidnappades, en slogs medvetslös, värnpliktsbyrå anfördes, distriktsdomaren misshandlades.

Skolbarnen försökte få med sig bönderna från den omgivande landsbygden, men bönderna tyckte att skolungdomarna bara var otacksamma bråkmakare.

Eleverna hade också retat upp arbetarna i stan när de ritat sina slagord på arbetarhjältarnas tavlor. En eftermiddag lämnade mellan 600 och 700 arbetare på oljefabriken och kraftstationen sina arbeten och begav sig till skolan för att "tala allvar" med eleverna. Flera bönder skyndade också till skolan.

- Stöd kommunistpartiet, stöd folkregimen! ropade de.

Arbetarna påpekade att de valt distriktsdomaren och de tänkte inte tåla att han misshandlades.

Det ena gav det andra och snart var det slagsmål mellan arbetarna och eleverna. När arbetarna och bönderna gått spreds ett rykte om att distriktskommittén betalat tre yuan till varje arbetare för att klå upp studenterna och bönderna skulle få tre extra arbetspoäng för varje slag de utdelade med sina bambustänger.

På kvällen beväpnade sig eleverna med knivar, kedjor och batonger. Tio av dem greps när de smög sig in på kraftstationen. Fabriker och förvaltningsorgan höll vakt hela natten.

En av de lärare som sympatiserade med eleverna spred under natten ut en uppgift att 3 000 guomindangtrupper ockuperat förstäderna och att eleverna tagit kontrollen över Han-flodens nedre lopp (en biflod till Yangzi).

Nästa dag, den 14 juni 1957, måste partiet satsa hela sin auktoritet för att få ett slut på våldsamheterna. De ansvariga förhöordes och anklagades för kontrarevolutionär verksamhet. Stora grupper av partitjänstemän sändes till skolan och till byarna omkring för att reda ut härvan. Lugnet återställdes definitivt efter att tre upprorsledare avrättats inför 10 000 inkallade åskådare.

Denna "ungerska incident i miniatyr" var en förelöpare till de stridigheter som skulle utspelas mellan elever och myndigheter och mellan elever och arbetare under kulturrevolutionen (med den skillnaden att rödgardisterna under kulturrevolutionen oftast gick för långt till vänster

medan eleverna i Hanyang gick så långt till höger att de ropade på Chiang Kai-shek).

Det stora språnget

De hundra blommorna skulle öka Maos misstänksamhet mot de intellektuella och stärka honom i hans övertygelse att utvecklingen måste drivas framåt med massorna och massornas medvetande som centrum, och inte efter riktlinjer från teknokrater och experter för då var risken, menade Mao, att man fick samma smörja som före revolutionen fast med socialismens etikett.

På så sätt blev De hundra blommorna utgångspunkten för utbildningsreformer. Vid ett besök på Wuhans universitet den 12 september 1958 sade Mao:

Det är bra att studenterna självmant ber om deltidstudier deltidarbete. Detta är en logisk följd av kampanjen för att bygga verkstäder i skolorna. Fler bör få lov att göra så. Det bör aktivt uppmuntras och stödjas. I utbildningsreformerna bör vi utveckla aktivismen hos de breda massorna av lärare och elever och vi bör samla massornas visdom.

Och på så sätt blev De hundra blommorna utgångspunkten för den största ekonomiska satsningen i Kinas historia, ja antagligen den största mobiliseringen av mänskliga resurser som någonsin ägt rum på denna jord. ”Det stora språnget” var Maos svar på teknokraternas och partibyråkraternas sovjetpåverkade utvecklingsideologi, som satte industrialiseringen i främsta rummet och den tunga industrin i högsätet.

Liu Shao-qi menade att först sedan jordbruket mekaniserats genom industriella framsteg, kunde det kollektiveras. Mao sade tvärtom. Det var just genom att kollektiviera, att samla böndernas resurser, som en mekanisering kunde bli möjlig, hävdade han.

Det var Mao som drev kollektiveringen av jordbruket och han tyckte att erfarenheterna var goda. ”Jag har upplevt massornas väldiga energi. På den grunden kan vad som helst genomföras.”

Han talade också om miljoner bönder och arbetare såsom ”den andliga atombomben”.

I början av 1958 började Kina det stora språnget. Nu skulle allt göras på en gång. Kina skulle hinna ifatt de utvecklade industriländerna på femton år.

De små jordbrukskooperativen slogs samman till stora folkkommuner som kunde mobilisera bönderna för bevattningsprojekt och andra stora investeringar. Fabrikerna pressade maskiner och människor till det yttersta. I några månader arbetade folk fjorton, femton, sexton timmar om dan. ”Hårt arbete några år — lycka i tusentals år”, var ett av slagorden.

I Wuhan var det inte bara det stora järnverket som skulle smälta järn längre. På trottoarerna, på bakgårdarna, överallt byggdes små ugnar där kvarterets invånare på fritiden skyfflade kol och smälte järn.

Alla mobiliserades. Hemmafruarna startade små fabriker där det fanns något litet ledigt utrymme i kvarteret. Ofta marscherade långa parader av folk ut på landsbygden för att delta i något bevattningsprojekt, bära jord några timmar och sen tillbaka till arbetet i stan.

Snart blev det tydligt att det höll på att gå skevt. Entusiasmen var det inget fel på i början, men till slut blev påfrestningarna för hårda. Och man gapade över för mycket. Järnet från bakgårdsugarna gick inte att använda. Maskinerna klarade inte den uppskruvade takten. Ofta försumrades jordbruket för alla andra projekt på landsbygden.

Stora språnget blev ingen framgång på kort sikt och ledde delvis till ekonomiska svårigheter. Men på lång sikt har det burit frukt. Folkkommunerna har visat sig vara en livskraftig form för att mobilisera landsbygdens resurser. Och många projekt som startades då, drar Kina nytta av i dag.

Mao menade att Språnget visat på möjligheten att mobilisera Kinas befolkning och att misslyckandena berodde på administrativa felgrepp, inte på att själva tanken var fel.

Wuhan kom åter i händelsernas centrum när Stora språnget skulle värderas på ett partimöte i Wuchang i december 1958. Mao fick stå till svars för misslyckandena. Kommunikén efter mötet slog ned som en bomb. Mao hade avgått som ordförande för folkrepubliken Kina och ersatts av Liu Shao-qi. Han hade avgått på egen begäran för att ägna sig åt större och teoretiska frågor, sade kommunikén. Senare ska han ha beklagat sig och sagt:

— Jag var mycket missnöjd med beslutet, men jag kunde inte göra någonting åt det.

När Mao ett halvår senare, i juli 1959, stod på Lushan-berget i Jiangxi och ”med lidelsefria ögon” skådade ut över slätten bort mot Wuhan, skrev han dessa rader:

Molnen som breder ut sig över De nio floderna lyfter Den gula tranan,
Vågorna som jäktar ned mot det forna Wu-riket alstrar ett blekt dis.
Jag undrar vart borgmästare Tao har dragit?
Plöjer han kanske sin jord vid Persikoblommornas källa?

Det är en av de få dikter av Mao som inte är kraftfullt optimistisk. Är det en suck av vemod därför att den gamla paradisdrommen om borgmästare Tao och Persikoblommornas källa inte gick att förverkliga genom Stora språnget? Mao var i Lushan för ett centralkommittémöte som skulle bli en bitter uppgörelse. Försvarsministern Peng De-huai gick i spetsen för angreppet på partiordföranden. Pengs kanonad var så häftig att ”halva Lushan jämnades med marken” som Mao skulle säga senare. Mao klarade sig genom erkännanden av misstag, dramatiska vädjanden och tålmodig övertalning.

Pengs angrepp koncentrerades kring Stora språnget. Men det gällde också arméns roll i det moderna Kina. Peng och yrkesofficerarna pläderade för en modern, tekniskt välutrustad armé. Mao förnekade inte betydelsen av moderna vapen, men höll fast vid gerillaprinциerna om djupförsvar och ville också tilldela armén en politisk och ekonomisk roll i den socialistiska uppbyggnaden.

Mao fick till slut centralkommittén med sig om att avsätta Peng. Han ersattes med Lin Biao som skulle starta den politiska indoktrineringen av armén enligt Maos principer och göra den till ett inrikespolitiskt verktyg. Detta skulle visa sig mycket viktigt senare, när Mao måste gå utanför partiet för att få igång kulturrevolutionen.

Mao var fortfarande partiordförande, men hans inflytande minskade, medan Liu Shao-qi och partiets generalsekreterare Deng Xiao-ping fick allt mer att säga till om. Det var de som presiderade över den nya ekonomiska politiken efter Stora språnget. Till de negativa följderna av Språnget lades effekterna av tre års svår missväxt och av den plötsliga sovjetiska reträtten 1960, då ryssarna ensidigt sade upp utvecklingsavtalen och drog hem sina experter.

Ryssarnas drag fick svåra följder i en stad som Wuhan, där de var inblandade i flera industriprojekt. Men stadens industriledare skulle senare säga att det var en god sak på lång sikt, det hjälpte dem att stå på egna ben.

För att få ekonomin på fötter igen gav Liu och partibyråkraterna allt större spelrum åt privata initiativ och alltmer materiell uppmuntran. De privata jordlotterna utökades, fria marknader infördes osv. Deng motiverade detta såhär:

Privat jordbruk är allright så länge det höjer produktionen. Det spelar ingen roll om en katt är svart eller vit så länge den fångar möss.

Denna eftergiftens politik kanske var nödvändig i ett svårt läge. Men den oroade Mao. Nya klyftor mellan olika skikt på landsbygden höll på att växa fram. Det var en ”revisionistisk och kapitalistisk” politik som i Sovjet, varnade han. I dess spår såg han också hur universiteten bara gick in för att utbilda ”borgerliga experter”, hur teknokrater och byråkrater dominerade

förvaltningen. I det liberala klimatet frodades på kulturområdet produkter som ”dominerades av kungligheter, generaler och skönheter” och som bara gav förnedrande biroller åt det arbetande folket.

Kulturrevolutionen

En stor proletär kulturrevolution, en ideologisk utochin-vändning, var vad som behövdes tyckte Mao. Det fick kosta vad det kosta ville för ekonomin, ty om priset för ekonomisk utveckling var ideologisk förslappning, så var det inte värt det i längden, tänkte Mao. Därför var han beredd att ”släppa lös lite kaos”, för i kampen härddas människans medvetande, menar han.

Men den övriga partiledningen var inte med på noterna. Endast genom en lång kringgående manöver skulle det bli möjligt för honom att ”till fullo mobilisera massorna” igen. Med hjälp av sin maka Jiang Qing engagerade han en ung kulturkritiker i Shanghai, Yao Wen-yuan, att skjuta första salvan. Det kom i form av ett angrepp på operan ”Hai Ruis avsked”, som ansågs vara en förtäckt attack mot Mao för avsättningen av Peng De-huai. Med Yaos artikel som bränsle gick det nu att organisera en ”ledande grupp för kulturrevolutionen”.

Studenter och lärare på universiteten uppmanades vända sig mot ”dominansen av borgerliga intellektuella på universiteten”. På Pekinguniversitetet, det välkända Beida, satte en ung filosofilärarinna upp en väggtidning som skulle få nationell betydelse. Hon hade alltid haft en svag ställning för sina radikala åsikters skull. Nu kritiserade hon universitetspamparna för att försöka styra och kontrollera den begynnande kulturrevolutionen i banor som skulle vara mer ofarliga för dem själva.

Ni ”leder” massorna genom att förbjuda dem att hålla möten och sätta upp väggtidningar. Ni har hittat på olika tabun och regler. Har ni inte förtryckt, förbjudit och gått emot massrevolutionen? Det låter vi er aldrig göra!

— — —

Nu har tiden kommit för alla revolutionära intellektuella att gå ut i striden. Låt oss ... resolut, grundligt, totalt och fullständigt utplåna alla monster och demoner och alla kontrarevolutionära revisionister av Chrustjevs typ, och slutföra den socialistiska revolutionen.

Det var en väggtidning som vann Maos gillande och den 1 juni 1966 spreds den över Kina.

Ute på universitetsområdet i Wuhan satt studenter och lärare och hörde den läsas upp på radion. Kritiken mot ”de borgerliga intellektuella” hade förut varit tveksam. Nu blev effekten kraftig och omedelbar. Snart nog var rektorn, Li Da, och hela universitetsledningen avsatt, medan studenterna under de närmaste månaderna stormade vidare mot makt och myndigheter under parollen ”det är rätt att göra uppror mot reaktionärer”.

Partiledare på alla nivåer kände sig hotade. Många gjorde en läpparnas bekännelse till tanken på en massrörelse som kulturrevolutionen, men de försökte styra och kontrollera, satte fram några menlösa måltavlor, offrade några av sina underordnade kamrater. Mao, som sedan åtta månader befann sig i Hangzhou och därifrån dirigerade sina styrkor, ansåg tiden inne att återvända till huvudstaden. Han var rädd att hans massrörelse höll på att förfuskas.

Bättre än sysslösa gårdar

I Wuhan, på väg upp, gjorde han ett dramatiskt framträdande den 16 juli 1966.

Precis som tio år tidigare simmade han över floden för att demonstrera att inga hinder var för stora att övervinnas, för att ingjuta mod i sina styrkor som hade hela partibyråkratin att bekämpa. Han hoppade i från en av befrielsearméns flodbåtar en mil norr om bron på Wuchang-sidan och steg i land vid brofästet i Hankou på andra sidan floden, vid f.d. engelska

tullhuset, där klockorna som förut spelat ”God save the king” nu spelar ”Internationalen”.

Det var ett sätt att göra klart, att nu var han tillbaka för att själv ta kommandot över kulturrevolutionen. Den entusiastiska pressen citerade ett par rader från dikten han skrev vid simturen 1956: Låt vinden rasa och vågorna slå, detta är bättre än att ströva i sysslolösa gårdar.

Det var också en demonstration för att ta död på ryktena utomlands om att han var död eller svårt sjuk. De officiella rapporterna hävdade att Mao — vid 72 års ålder — simmat 15 kilometer på 65 minuter, vilket skulle slå alla rekord. Uppgifterna väckte löje utomlands, men om han flöt med de strida strömmarna i det bruna slamfyllda vattnet, är tiden kanske möjlig.

Effekten uteblev inte. Mao hade en prestige hos massorna, som han saknade i de inre partikretsarna. Han hade nu berett marken så att ett utökat centralkommittémöte i augusti kunde dra upp riktlinjerna för kulturrevolutionen, de s.k. 16 punkterna. Kanske var det en hejarklack av studenter och militärer på mötet som bidrog till att svänga centralkommittén, så att Mao fick en knapp majoritet över ledande partibyråkrater som Liu Shao-qi och Deng Xiao-ping.

De unga, entusiastiska studenterna spelade den roll som chockstyrka som Mao väntat sig. De stöddes av armén, som under Lin Biao indoktrinerats i Maos tänkande och blivit ett inrikespolitiskt instrument. Massmötena i superformat med rödgardisterna på Himmelska fridens torg organiserades av armén.

Studenter från Wuhan som deltagit i dessa möten kom tillbaka med en liten citatsamling som soldaterna distribuerat till dem — den som skulle bli känd som Maos lilla röda och de kom tillbaka med eldfångda uppmaningar ringande i öronen.

När t.o.m. provinsguvernören försökte hänga med i galoppen genom att försäkra att ”ju mer kaos desto bättre, endast genom kaos kan vi härda oss”, då sådde han en bitter skörd. Det drama som skulle spelas upp i Wuhan blev en vändpunkt för hela kulturrevolutionen.

Vändpunkt, intermezzot i Wuhan

Rödgardisternas excesser under hösten 1966 födde motstånd. Partibyråkraterna kände sig hotade och vände sig till armén. Den lokale befälhavaren Chen Zai-dao var helt för lag och ordning och stod med båda fötterna på den konservativa sidan. Han skulle få allt viktigare poster och snart bli det ledande namnet i regionen.

Chens karriär var ganska typisk. Som nittonåring sveptes han med i den bonderörelse som Mao hjälpte till att bygga upp i Hubei 1927. Han anslöt sig till den kommunistiska gerillan som opererade nära hans by. Han stred med Röda Armén i Hubei under hela inbördeskriget och från 1954 var han chef för Wuhans militärområde, som inkluderade de båda viktiga provinserna Hubei och Henan. I denna position byggde Chen Zai-dao ut ett nät av kontakter i de lokala militär- och partiapparaterna.

Där fanns också Wuhans stolta arbetare i stadens mera avancerade industrier. De upplevde sig ha nyckelroller i den nationella uppbyggnaden och hade inget att vinna på studenternas uppror. De var för status quo och lärer sig med partiapparaten.

Partibyråkraterna och Chen bildade sin egen rödgardist-fraktion för att försvara sina intressen. Den blev känd som ”En miljon hjältar”, och bestod av ungefär 500 000 arbetare, kontorsanställda, hemvärnsmän och äldre studenter. Den hade stöd av vissa arméenheter.

Mot sig hade de ”Arbetarnas högkvarter”, den radikala fraktionen, som bestod av yngre arbetare, mest från järn- och stålverket, och av studenter och skolelever.

Från januari till juni trappades motsättningarna gradvis upp och övergick i direkta fysiska sammanstötningar. Rödgardistkällorna från denna tid är något osäkra, ofta överdrivna, men

tendensen är klar.

I maj försökte tvåtusen medlemmar av Högkvarteret storma garnisonen, varvid tio soldater blev svårt skadade. I juni 1967 ledde sammanstötningarna till att trafiken på bron skars av och transporterna lamslogs. Nu bestämde sig Chen för att till varje pris krossa motståndet. Beväpnade med spjut, yxor och högafflar fraktades medlemmar av "en miljon hjältar" till studentbostäderna i Hankou som omringades och anfölls. Striden kostade över hundra liv, enligt (partiska) rödgardistdokument. Liknande aktioner som Hjältarna genomförde med stöd av armén ska ha tagit ännu fler liv.

På järn- och stålverket stod allt stilla under några kortare perioder. En masugn stängdes, de andra tre gick på sparlåga. Med käppar som tillhyggen eller med bara knytnävarna utkämpade arbetarna fraktionsstrider, enligt vad en av ledarna för kombinatet uppgav senare. Han skyllde striderna på "extrema vänsterelement och anarkister".

Chen ignorerade uppmaningarna från Peking att återställa ordningen. Han ville fortfarande krossa allt motstånd.

I detta läge ska premiärminister Zhou En-lai ha flugit till Wuhan och han följdes av två andra utsända från den kulturrevolutionära ledningen i Peking, Xie Fu-zhi och Wang Li.

När Zhou lämnat Wuhan i tron att han skapat möjligheter för en fredlig uppgörelse, kidnappades Xie och Wang den 19 juli av Chen Zai-daos falang. Xie lyckades undkomma men tillfångatogs igen. Wang fördes till arméhögkvarteret, där han kläddes av och fick stryk, uppges det.

Detta att ta till fånga Pekings utsända var en direkt utmaning i ledningens ögon, ett myteri av armén i Wuhans militärdistrikt, som kontrollerar centrala Sydkina. Från Pekings horisont uppträdde Chen Zai-dao precis som gamla tiders krigsherrar som upprättat "oberoende kungadömen".

Ledarna i Peking beslöt sätta hårt mot hårt. En division fallskärmsjägare och tre infanteri-divisioner dirigerades mot Wuhan. Fem kanonbåtar sändes upp för floden från Shanghai. Arméplan släppte ner flygblad som manade till ordning.

Zhou En-lai satte sig åter på ett flygplan för att försöka återställa ordningen i denna oroliga knutpunkt. Chen Zaidao omringade flygplatsen och tänkte gripa även premiärministern. Men just innan han skulle landa fick Zhou en varning på radion och planet gick ner på en annan flygplats i staden. Samtidigt fritogs Xie och Wang. Också försvarsministern Lin Biao ska ha begett sig till Wuhan för att personligen ta itu med myteriet.

Inför denna massiva militära maktdemonstration från centralmyndigheternas sida måste Chen ge upp. Han ersattes av general Zeng Si-yu, som hämtades från nordöstra Kina.

Xie och Wang hyllades som hjältar vid återkomsten till Peking, medan Chen släpades inför upprörda massmöten i huvudstaden. Men veterligen vidtogs inga drastiska åtgärder mot honom, mer än att han förlorade alla sina poster. Kanske var ledningen rädd för att ytterligare öka spänningen och friktionen inom armén. Mao ska ha sagt att Chen kunde få komma tillbaka om han ändrade sig på allvar. Och mycket riktigt, på armédagen 1972 dök Chen Zai-dao upp i Peking igen, men utan någon formell ställning.

I Wuhan ebbade striderna långsamt ut, men först i oktober 1967 kunde kanonbåtarna dra sig tillbaka. Intermezzot gav på kort sikt upphov till en vänstertendens. Krav restes på utrensningar inom armén, men det gick aldrig så långt, trots att Lin Biao ska ha förhållit sig avvaktande eller t.o.m. uppmuntrat sådana krav. Men det öppna myteriet fick återverkningar på andra platser, där disciplinen bröt samman.

De olika lokala militärbefälhavarna var oroliga. På många platser pågick upprivande

fraktionsstrider, men om armén ingrep, riskerade militärbefälhavarna att kritiseras för att strypa vänstern eller för att följa i Chen Zai-daos spår.

Vid ett möte i Peking i augusti med Zeng Si-yu från Wuhan och några av de andra viktiga regionala befälhavarna, sade Lin Biao, enligt ett rödgardistdokument, att myteriet i Wuhan hade en ”enorm fostrande inverkan” eftersom det avslöjat ”hur akut och komplicerad klasskampen är”.

En del officerare hade handlat i hastigt mod och därför begått misstag, sade han. Men samtidigt försökte han lugna militärledarna: landet kunde nu bara förlita sig på ”de olika militärdistrikten, arméerna, divisionerna, regementena, bataljonerna och kompanierna”.

Wuhan-intermezzot blev en vattendelare i kulturrevolutionen och ledde till ökat inflytande för armén och därmed också för Lin Biao. Myteriet var det mest dramatiska hotet för centralregeringen och på längre sikt var det därför början på ordningens återupprättande, där armén spelade huvudrollen.

T.o.m. Mao Zedong, som såg klart positiva och uppfostrande drag hos kulturrevolutionens oreda, började oroa sig för vart det barkade hän. I september 1967 gjorde han en inspektionsresa till sex oroliga provinser längs Yangzijiang. Efter ett besök i Wuhan, där han fann att partimedlemmar, soldater, studenter och arbetare bekrigat varandra, utbrast han:

— Inom arbetarklassen finns det ingen grundläggande intresse motsättning. Och än mindre finns det någon anledning för arbetarklassen att splittras i två fientliga fraktioner.

Detta uttalande fick en enorm spridning i försöken att återställa lugnet. Och det skulle visa sig användbart också under kritikrörelsen 1974.

Över hela landet och på alla nivåer började ”revolutionära kommittéer” bildas. De var nya makt- och förvaltningsorgan som trädde i den hårt drabbade parti- och statsförvaltningens ställe. I dessa kommittéer, särskilt i de på hög nivå, kom militären att spela huvudrollen.

Wuhans nye militärboss

Så ock i Wuhan. Den revolutionära kommittéen för provinsen Hubei, där Wuhan är provinshuvudstad, bildades den 5 februari 1968. Generalen Zeng Si-yu, som alltså hade ersatt Chen Zai-dao som regional militärbefälhavare, blev ordförande. På samma sätt som Chen skulle Zeng bygga upp en stark lokal förskansning med olika kontakter i nyckelställningar. Han blev senare också provinsens förste partisekreterare när partiet började återuppbyggas, förutom att han alltså var militärbefälhavare.

I Wuhan blev det locket på. Inofficiella kinesiska kommentarer förklarar delvis den nya oron 1973 och 1974 med att man aldrig riktigt gick till botten med de uppslitande motsättningarna. Det var många människor inblandade och det fanns en hel del agg kvar. Och som representant för lag och ordning skulle Zeng Si-yu tydligen spela en roll liknande Chen Zai-daos.

Lin Biaos uppgång och fall

Kulturrevolutionen och arméns nya inflytande hjälpte försvarsministern Lin Biao uppåt. En av hans viktigaste rivaler, Liu Shao-qi, eliminerades. Lin Biao ledde och manövrerade den gigantiska personkulten av Mao så att den passade hans syften. Han framställdes som Maos närmaste förtrogne, men enligt vad kineserna senare läckt ut ska Mao i ett brev till sin maka Jiang Qing redan 1966 ha uttryckt sina dubier om ”sin närmaste vapenbroder”. Fast Mao ansåg att man först måste ta itu med de högerinriktade partibyråkraterna.

Hur mycket efterrationalisering som ligger i detta är svårt att säga. Man betonar i dag att Lin Biao var en konsekvent dubbelbottnad typ som aldrig visade sig utan en kopia av Maos lilla röda i handen och ett ”Länge leve Mao” på läpparna, men som konspirerade i det fördolda.

1969 hade han kommit så långt att han utsågs till vice partiordförande och Maos efterträdare på nionde partikongressen.

Hans närmaste började nu agitera för att han skulle fylla presidentämbetet efter Liu Shao-qi. Men på ett partiplenum i Lushan 1970 sade Mao definitivt nej till den tanken.

Lin måste nu ha börjat tvivla på att han skulle nå maktens allra högsta tinnar. Tillsammans med sina sammansvurna i högsta militärledningen planerade han en statskupp, enligt ett partidokument som inte publicerats men som kineserna läckt ut huvudinnehållet i. Mao förberedde sig också för den uppgörelse som måste komma. I augusti och september 1971 reste han runt till befälhavarna för de viktigaste militärområdena för att försäkra sig om deras stöd. På denna resa besökte han också Zeng Si-yu i Wuhan.

Mao förklarade för Zeng och de andra varför han motsatt sig Lins planer i Lushan hösten innan. Han pekade på risken för att Lin Biao skulle använda armén i ett myteri. Han sade att Lin Biaos slagord att ”hela folket ska lära av armén” borde kompletteras med att ”armén ska lära av hela folket”. Han spelade på den nya splittringen i partitoppen, men han satte den också i ett typiskt långsiktigt maoistiskt perspektiv av ständig kamp och ständig revolution.

Lin bestämde sig för att löpa linan ut. Han planerade att låta spränga Maos tåg i luften mellan Nanjing och Peking när partiordföranden skulle återvända från sin resa. Komplotten avslöjades och Lin flydde i riktning mot Sovjet, men omkom när hans plan störtade över Mongoliet den 13 september 1971, ”svept ner av de sibiriska vindarna”, heter det.

Lin Biaos linje

Konflikten gällde Lin Biaos makthunger, som drev honom att uppmuntra allehanda rebeller ”att kasta allt över ända”, inklusive att störta Zhou En-lai, under kulturrevolutionen. Men den gällde principfrågor också, samma grundläggande frågor som debatterats sedan folkrepubliken grundades. Vid nionde partikongressen ska Lin ha förfäktat att uppgiften nu var ekonomisk produktion framför allt, alltså en urvattning av Maos princip om ständig revolution på det ideologiska medvetandets område.

Återigen var det den gamla frågan om vad som ska komma först: ideologiskt medvetande eller materiell uppmuntran. Ska man förlita sig på styrande experter eller ska man också uppmuntra massornas initiativ?

Lin Biao sågs ha betonat geniernas roll i historien, bl.a. genom personkulten, och han ska ha betraktat sig själv som det största geniet. Därför såg han ned på massorna och uppmuntrade expertvälde, menar kineserna. I den nya masskampanjen 1973 och 1974 jämfördes han med Konfucius, den samhällsfilosof som i 2500 år dominerat så många aspekter av kinesiskt liv genom sina teorier. Konfucius lärde att de som arbetar med sina hjärnor styr dem som arbetar med sina händer. I sitt förakt för massorna var Lin Biao av samma, skrot och korn, heter det.

Lin uppges ha sagt att massorna bara är intresserade av ris och bränsle och familjeliv. Vad är detta annat än en plädering för materiell uppmuntran och därigenom för en kapitalistisk ordning? frågar man.

De lösa citat som används mot Lin Biao är svåra att kontrollera. Vad har han verkligen sagt? I de offentliga källorna speglas inte mycket av detta, annat än vissa geniteorier, men det ingår som ett led i argumenteringen att han förställde sig och sade en sak för att nå sina syften, men menade en annan. På ett sätt är frågan om Lin Biaos person ointressant, nämligen om man inser att kritiken mot honom är en kritik mot tendenser som åter dykt upp efter kulturrevolutionen, samma ”kapitalistiska” tendenser som fanns där före.

I dag vänder Mao uppochner på Konfucius och säger att ”de lägsta är de klyftiga och de högsta är de dumma”. En drastisk formulering, men vad Mao vill är att avsiktligt utmana

sekler av autoritärt tänkande och peka på att man också bör ta tillvara vanligt folks initiativkraft.

Kulturrevolutionens reformer

Lin Biao anklagas också för att ha vänt sig mot de viktiga reformer som påbörjades under kulturrevolutionen, reformer som finns antydda i ett direktiv som Mao skrev till Lin den 7 maj 1966. Det handlade om ”den nya socialistiska människan” som skulle vara något av arbetare, bonde, soldat och student på en och samma gång.

Reformerna handlade också om förhållandet mellan de styrande — tjänstemännen, kadreerna — och massorna. Och det var det första verkliga steget i Maos gamla strävan att göra om utbildningsväsendet, att bryta experttänkandet och elitväldet inom detta område.

Det var sådant som ”sjundemaj-kaderskolorna”, där tjänstemännen skulle göra regelbundna perioder av ideologisk skolning och jordbruksarbete, för att inte slöa till och bli byråkratiska igen och för att lära sig att inte se ner på kroppsarbete. Dessa skolor beskrev Lin som ”en förtäckt form av arbetslöshet”. Wuhans kaderskola hade tagit emot niotusen tjänstemän mellan 1969 och 1973.

Det var systemet att sända ut de färdiga eleverna från mellanskolorna till landsbygden för att bli ”nya bönder” och där lära känna Kinas verklighet och bidra till landets uppbyggnad med sina kunskaper. Detta angrep Lin Biao som ”en förtäckt form av arbetsreform” - en sorts straffarbete. Totalt har sedan 1958 drygt tio miljoner ungdomar lämnat sin ombonade stadstillvaro för ett enklare liv på landet.

Det var frågan om att ändra intagningen till universiteten så att barn från arbetar- och bondehem kom att dominera, frågan om att förenkla inträdesexamina och att lägga större vikt vid politisk medvetenhet och praktisk erfarenhet - först efter ett par tre års arbete i industrin eller jordbruket fick man söka till högre utbildning.

Det var frågan om undervisningsformerna i grund- eller mellanskolan, att bryta ner lärarnas absoluta auktoritet, att lägga mer tonvikt på praktiska övningar av direkt betydelse för Kinas utvecklingsnivå och i stället skära ner det teoretiska stoffet och därmed också korta utbildningstiden.

Det var frågan om att bönderna skulle ha något att säga till om i skötseln av sina barns skolor, som de ändå betalade till.

Det var frågan om att lägga tonvikten i hälsovårdsarbetet på landsbygden genom ett nytt kooperativt hälsovårdssystem och genom att upprätta kliniker i alla byar betjänade av sjukvårdare med relativt kort utbildning, s.k. barfotaläkare.

Och det var frågan om att rekrytera unga ledare på alla nivåer.

Partikongressen, gå emot strömmen

Det fanns en klar tendens till urholkning av alla dessa reformer, när tionde partikongressen sammanträdde i Peking i augusti 1973. Det var denna tendens, denna strömning, och andra liknande tendenser som Zhou En-lai syftade på i sin politiska rapport:

- När en felaktig tendens försar emot oss som en rullande flodvåg, får vi inte frukta isolering och vi måste våga gå emot strömmen.

Zhou hade ett färskt Maocitat: Att gå emot strömmen är en marxist-leninistisk princip. Återigen, precis som i början av kulturrevolutionen, upplevde Mao sig själv som en rebell, trots att han var snart 80 år och därtill landets ledare. Återigen gjorde han uppror mot segslitna traditioner och gamla tankebanor, mot vanans makt. Och återigen, precis som i början av

kulturrevolutionen, citerades hans dikt från Wuhan 1956: Låt vinden rasa och vågorna slå, detta är bättre än att ströva i sysslolösa gårdar.

Zhou räknade upp reformerna från kulturrevolutionen som det gällde att slå vakt om. Han varnade ledare på alla nivåer för en ”mycket farlig” byråkratisk tendens ”att fördjupa sig i dagliga rutinärenden och mindre frågor och inte bry sig om de stora frågorna” (dvs. de stora ideologiska linjerna).

Premiärministern förebådade den ideologiska masskampanjen som skulle komma:

Under en lång tid framöver kommer det fortfarande att vara en kamp mellan två linjer inom partiet som återspeglar dessa motsättningar (klassmotsättningarna), och sådana strider kommer att inträffa tio, tjugo eller trettio gånger.

— — —

Vi bör lägga vikt vid klasskampen inom överbyggnaden, inklusive alla områden av kulturen, och omforma alla delar av överbyggnaden som inte svarar mot den ekonomiska basen.

Med överbyggnaden menade han allting som kommer ovanpå den ekonomiska basen: statsapparat, organisationer, utbildningsväsende, kultur, ideologi.

Också Wang Hong-wen, en ung arbetarledare från Shanghai som tjänat sina lagrar under kulturrevolutionen och nu blev tredje man i partihierarkin, förebådade en ny massrörelse och talade om att gå emot strömmen. Det var hans uppgift att rapportera om den reviderade partistadgan. Där står det inskrivet att ”revolutioner som denna (kulturrevolutionen) måste genomföras många gånger i framtiden”.

Och han underströk ytterligare Maos tanke om ständigt nya ideologiska mobiliseringar genom att citera hans ord från inledningen av kulturrevolutionen:

”Stor oordning i landet leder till stor ordning. Och så återigen vart sjunde eller åttonde år. Monster och demoner hoppar fram igen ...”

Han upprepade ett tema från kulturrevolutionen som skulle få betydelse det närmaste året: massornas rätt att övervaka och kritisera partiledarna på alla nivåer.

Många av hans anmärkningar skulle speciellt aktualiseras i Wuhan. Just det som han varnade för hände sedan där, av många tecken att döma.

Det finns fortfarande ett litet antal kadrer, särskilt några ledande kadrer, som inte tolererar avvikande åsikter från massorna innanför eller utanför partiet. De t.o.m. undertrycker kritiken och hämnas, och detta är riktigt allvarligt i några individuella fall ... partidisciplinen förbjuder absolut sådana felaktiga vanor såsom ”undertryckande om det inte går att övertala, och arrestering om det inte går att undertrycka”, sade Wang.

Han fortsatte på det maoistiska och kulturrevolutionära temat om masslinjen: Vi måste tro på massorna, lita på dem, ständigt använda vapnet att väcka massorna att fritt lufta sina åsikter, skriva väggtidningar med stora skrivtecken och hålla stora debatter.

Trummor, cymbaler och möten

Kvällen den 29 augusti [1973] nådde nyheten om partikongressen Wuhan. På gatorna distribuerades presskommunikén från Peking, upptryckt med röda tecken på stora vita pappersark. Dån från jättelika rödlackerade trummor och ljudet av hundratals cymbaler ekade genom staden.

— Länge leve Kinas stora ärorika och korrekta kommunistiska parti! Länge leve ordföranden Mao! ropade aktivisterna.

Partikongressen hölls vid en tidpunkt när den mödosamma återuppbyggnaden av hela partiapparaten, uppifrån och ner och nerifrån och upp, i stort sett var avslutad. Partiet hade också alltmer framgångsrikt börjat återvinna sin dominans över armén, om än inte fullständigt som

utvecklingen i Wuhan skulle visa.

I Wuhan hade partikommittéerna sedan början av 1973 organiserat partimedlemmar och andra till politiska studier. En rapport full av siffror berättade att kommittéerna på länsnivå och däröver hade hållit 707 studiekurser med 23 000 partimedlemmar. Partiavdelningen i Wuhan hade antagit 19 580 nya medlemmar, därav 61 % arbetare, sedan nionde partikongressen 1969. Provinsens partiskola hade utbildat ungefär 1 000 ”teoretiska handledare” för partikommittéerna på länsnivå och däröver.

Det ankom nu på partiavdelningen att organisera studiet av dokumenten från kongressen. När delegaterna återvänt från Peking höll provinskommitténs ständiga utskott i Hubei ett möte den 30 augusti. Medlemmarna ansåg att kongressen gjorde det möjligt att bättre förstå uppgifterna i den fortsatta revolutionen, hette det. Det gällde nu att gå på djupet med ”en revolutionär masskritik av Lin Biaos antipartiklick”.

Budskapet från Peking spreds som ringar på vattnet. Wuhans delegater på tionde partikongressen, liksom alla ”kadrer i ansvarig ställning” i staden, var hela september månad upptagna av att åka runt på fabriker, folkkommuner, skolor, kontor och affärer ”för att överbringa andan” från kongressen och prata om dokumentens innebörd.

Samtidigt utbildade partiavdelningen aktivister för kritikkampanjen mot Lin Biao. Redan 6-15 september sammankallades ett utvidgat plenum med provinsens hela partikommitté förstärkt med partikadrer ner till länsnivå. Mötet uppehöll sig särskilt vid frågan om massornas rätt till övervakning och varningen för byråkratiska tendenser som kom upp på partikongressen.

Frågan är om vi accepterar massornas kritik och övervakning, eller anser att ledningen vet bäst ... Om vi bara gillar smicker och ogillar kritiska synpunkter, öppnar vi en väg för borgerligt smicker och blockerar massopinionen. Om vi ständigt tillämpar de fyra stora vapnen (att låta åsikterna blomstra och tävla i stor skala, att använda väggtidningar med stora skrivtecken och att använda stor debatt), om vi ständigt lyssnar till masskritik och accepterar övervakning, kan vi avslöja problemen i vårt arbete i tid, förbättra ledningens arbete och övervinna byråkratin.

— — —

Den felaktiga arbetsstilen att leka med makt, undertrycka folks kritik, gå in genom bakdörren och gå in för specialisering, saboterar partiets blodsband med massorna och skadar partiets intressen. Detta är mycket allvarligt och vi måste rätta till det i tid.

Många kamrater påpekade — hette det i Wuhan-radions rapport — att ”vi ofta slappnat av efter varje större strid mellan de två linjerna inom partiet. Därför blev vi oroliga när en ny strid började, för vi var inte mentalt förberedda på att klasskampen är långvarig”.

Uppgiften nu var att fortsätta rörelsen för att kritisera Lin Biao och korrigera arbetsstilen i främsta rummet. Det gällde att visa att Lin och hans anhängare var ultrahöger och det gällde att verkligen släppa lös en långvarig masskritik. ”Alla deltagarna i provinsens partiplenium menade att när vi står inför en felaktig tendens, så måste vi våga gå emot strömmen.”

Ett viktigt tema på mötet, med adress till alla armérepresentanter i partikommittéerna, var att partiet måste leda allt. ”Det är nödvändigt att stärka partiets ledarskap”, hette det.

För stadens folk blev det fler möten än vanligt att gå på, för att höra om partikongressen. I den tryckande värmen gick dokumenten igenom, ord för ord, rad för rad.

Hemvärnet dyker upp

Ett par veckor senare fick Wuhan ett nytt inslag i stadsbilden. Hemvärnsmän dök upp på bakgatorna på kvällarna, ibland beväpnade med batonger, ibland med gevär.

En av partikadrernas viktigaste uppgifter efter provinsplenomet blev att bygga upp hemvärnet i staden. Detta var ett led i Maos strävan efter djupförsvar och folkförsvar i motsättning till

yrkesofficerarnas mer konventionellt militära och teknologiska inriktning.

Men satsningen på hemvärnet under hösten 1973 hade framför allt mer omedelbara orsaker. Milisen skulle överta många säkerhets- och bevakningsuppgifter från armén. Antagligen var detta en lättnad både för civila och militärer, även om några kinesiska rapporter talade om hur skeptiska officerarna var till en satsning på hemvärnet — en konkurrerande väpnad organisation.

Samtidigt är hemvärnet en enhet som partiet har betydligt bättre kontroll över än armén. Och eftersom Mao och partiet planerade en ny masskampanj, var det bra att ha en disciplinerad organisation av masskaraktär som kunde svara för att de våldsamma excesserna under kulturrevolutionen 1966-69 inte upprepades.

Den 29 september höll arbetare, bönder och soldater ett massmöte om hemvärnet. Flera av provinsens civila och militära ledare deltog. Hemvärnsmän från järn- och stålverket och bomullsfabrik nummer ett talade. Uppgiften definierades senare sålunda:

Hemvärnet ska delta i klasskampen i samhället, inklusive den ideologiska kampen. Hemvärnet måste skydda fabriker och skolor, vakta viktiga mål, patrullera nattetid och genomföra sina vanliga plikter, slå hårt mot klassfiendernas sabotagehandlingar, och upprätthålla revolutionär ordning och trafiksäkerhet i städerna, och på så sätt ge fritt spelrum för hemvärnets roll i proletariats diktatur och hårda hemvärnsmännen i klasskampen. (Wuhans andra hemvärnskongress, 26-30 december.)

På fabrikerna, kontoren, skolorna och i bostadskvarteren i hela det heltäckande nätet av studiegrupper — fortsatte under tiden kritiken av Lin Biao.

En speciell touche fick kampanjen i Hubei eftersom detta var den störtade vice partiordförandens hemprovins. Han var med när den kommunistiska particellen i Wuhan bildades 1921. Hans inflytande var större här än på andra platser. Och härifrån kom många av hans anhängare i de högsta centrala organen. Hela nio av fjorton medlemmar av den mäktiga politbyrån kom från Hubei under Lin Biaos storhetstid 1969-71. En speciell kampanj som vände spetsen mot hans lokala anhängare skulle startas, men tills vidare nöjde man sig med att rota i Lin Biaos ”kriminella familjehistoria”.

Folket i hans gamla hemtrakt i länet Huanggang anklagade honom och hans föräldrar för att ha deltagit i jordherrarnas utsugning av de fattiga bönderna. (Lin Biao var son till en småindustriidkare som gjort konkurs.) Rapporten från Huanggang sändes flera gånger i Wuhanradion.

Arbete, vila, rekreation, möten och studier avlöste varann. I fabrikerna började långspurtan för att uppfylla eller överträffa planmålen till årets slut.

På nationaldagen första oktober samlades 200 000 människor i stadens parker. Propagandalag från fabriker, skolor och arméenheter uppträdde. Det var en stor familjehögtid med lekar och spel. De följande dagarna var allmänna ledighetsdagar.

Kinamästerskapen i bordtennis hölls i Wuhan i oktober. Detta eftertraktade arrangemang gick för fullsatta hus. Världsmästaren Xi En-ting förlorade till en yngling, Li Zhen-shi från Shanghai.

Kolonial stämpel

Ännu i oktober, när jag besökte ”grytan vid Yangzijiang”, var det mycket varmt. För jordbruket i provinsen var det för torrt, sade man. I de ljumma kvällarna satt folk ute och dängde kortlappar i trottoaren, pratade eller åt makligt av middagsmaten. Men det var inte så varmt att de sov ute på gatorna med myggnät ovanför sig som de gör under juli och augusti, när husen är heta som pannor också på nätterna. Då är det svårt för fordon att ta sig fram nattetid mellan de sovande.

Staden bär ännu koloniala spår i byggnadsstilen men också i fattigdomen, för kolonialismen hade här en mycket liten utvecklingseffekt. Det var mest fråga om parasiterande handelshus som kontrollerade flodfarten.

Överallt på gatorna är det barn. De kommer lunkande på led till eller från skolan eller far runt med lappade fotbollar, väl använda pingisracketar av trä eller hopprep av gummi. Barnen är vittnesbörd om att Wuhan har växt fort. Befolkningen har tredubblats på tjugofem år.

De nya fabrikerna, varav 55 % tung industri med förorenande industrirök som man nått och jämnt börjat angripa och med avfall som ofta går direkt ut i floden, skvallrar också om tillväxten.

Men annars märks inte expansionen så mycket i stadsbilden, i bostadsbyggandet. Medan befolkningen tredubblats har bostadsytan endast fördubblats. Det är en illustration till storstadsproblematiken i ett u-land som måste prioritera sin planering. Att Wuhan inte fått tillräckliga anslag från centrala myndigheter som har sista ordet i planeringen, beror på att det finns så många andra projekt på så många andra håll att stödja. Då får Wuhan hålla igen, även om stadens industri måste ge betydande bidrag till landets och provinsens budget.

Följaktligen står de gamla bostäderna kvar, ibland sönderfallna, men åtminstone reparerade så att det inte regnar in längre.

En gata som myndigheterna i Wuhan gärna talar om, för att visa skillnaden mellan förr och nu, är Stationsgatan. Den leder fram till den funktionalistiska nya järnvägsstationen i Hankou.

Mitt i Stationsgatan stod förut en järnport. På ena sidan var det utländska koncessionsområdet med "danshallar, barer, nattklubbar och bordeller för utländska kolonialister och inhemska ämbetsmän och godsägare". Just innanför järnporten låg en utländsk polisstation som hade rätt att tillämpa utländska lagar på de kineser som fanns i området. Utanför järnporten låg kinesstaden, en samling skjul och avloppsrännor, befolkad av människor som nått och jämnt uppehöll livhanken genom att dra rickshor, rota i avfall eller sälja tidningar och cigaretter.

Dessa fattiga stackare fick en chans att ösa sin vrede över de lokala bossarna, när revolutionen kom och kommunistpartiet organiserade dem till långa kampmöten ansikte mot ansikte med förtryckets representanter. I snabb följd stängde folkregeringen opiumhålor, spelklubbar, bordeller, nattklubbar och pantbanker. Dessa har gjorts om till affärer, hotell, teatrar och inte minst små fabriker, 281 små fabriker, där hemmafruarna sysselsätts sedan Stora språnget. Före detta danshallen Paramount, t.ex., ockuperades 1962 av tolv hemmafruar, som tog med sig varsin pall hemifrån och började sticka kläder till affärerna. Denna rörelse har växt ut till en fabrik med 86 anställda och 52 elektriska symaskiner. De gör örngott och täcken som exporteras till många länder.

Mänskliga dragare

Vid sidan av de moderna industrier som växt upp, vid sidan av tåg- och flygförbindelser och importerade Volvolastbilar, släpar transportapparaten i Wuhan fortfarande efter. Det är människor som får dra kärrorna med sina äventyrligt fullastade flak. Det är ett svettigt jobb och backen nedanför Ormberget upp mot den nya bron kräver två människokrafter. Där väntar särskilt anställd extra draghjälp. Där står också folk i stela poser framför bron för att få en bild till familjealbumet.

Få storstäder i Kina är så beroende av den mänskliga dragkraften som Wuhan. Men också här ska man finna att allting är relativt, att om man jämför med tiden före revolutionen är skillnaden stor. Rickshan, den värsta, den mest förnedrande formen av fordon som använder mänsklig dragkraft, är borta från Wuhan. Rickshan är en tvåhjulig kärra för en eller två passagerare.

Den första rickshan i Hankou introducerades av utlänningar 1885. Utarmade bönder drogs till staden av detta nya näringsfång. 1938 fanns det 9 000 rickshakärror och 27 000 rickshadragare i Wuhan. Tre man turades om att dra en ricksha i ett helveteshjul med magra inkomster och med avbränningar till olika pålagor och till opium.

I Wuhan berättar man i dag gärna historier om dessa mäns vardag, för att påminna om att det blivit bättre. En berusad guomindangofficer fick för sig att han skulle nyktra till med en rickshatur. Han beordrade rickshadragaren att springa ifatt en hästkärre. När de passerade hästkärren ropade officeren: Min häst är snabbare än din! Sedan klev han av utan att betala ett öre.

Rickshorna var det viktigaste transportmedlet i Wuhan 1949. Nu finns det bussar för persontransporter. De gamla rickshadragarna har överförts till nya transportsektorer. Femtusen av dem kör de trehjuliga cykelkärrorna, som ändå representerar ett framsteg. Och på hösten 1970 startade åttio av dem tillverkning av motoriserade trehjulingar, små knubbiga mattgula eller ljusblå saker som är ett nytt inslag i stadsbilden.

Gott om livsmedel, ont om kapitalvaror

Det är en eftersläpning, men det går ingen nöd på folk. Stadens största varuhus, som ligger bredvid flera fina nya byggen längs den breddade avenyn i Hankou, har 20 000 besökare om dagen. Och folk köper allt möjligt.

Livsmedel och andra nödvändighetsvaror finns det tillräckligt av. Fast det kan vara svårt att få tag på grönsaker vissa perioder, förklarade Wuhans handelsbyrå för ett par år sedan i ett samtal med Harrison Salisbury. Det var ett gammalt talesätt här att så fort de första snöflingorna kom, steg priset på grönsaker. Men handelsbyrån uppmuntrar folkkommunerna att odla mer grönsaker och försöker bygga ut lagringsmöjligheterna. Varje år använder Wuhan några miljoner yuan för att understödja böndernas grönsaksproduktion.

Tillgången på TV-apparater (2 000 per år), klockor (40 000) och cyklar (40 000 till 50 000) motsvarar inte alls efterfrågan, enligt handelsbyrån. Andra klagomål från kunderna går ut på att servicen för lagning av kläder, skor och uthyrning av verktyg är otillräcklig. Folk klagade också på köer ibland eller på expediteras snorkiga attityd.

Det finns tydligen köpkraft. Folkbanken på Stationsgatan redovisar dessa siffror: antalet insättare har ökat från 13 000 år 1956 till 28 000 år 1973. De insatta medlen ökade under samma tid tre och en halv gånger.

När vi var i varuhuset i Hankou avstannade all kommers, för kunderna måste ta sig en ordentlig titt på de utländska besökarna. Det är fortfarande ganska ovanligt med besökare, sedan staden varit stängd för utlänningar i ett par år, förklarade en tjänsteman för mig. Han sade att stadens relativa eftersläpning gjorde att man var tveksam att ta emot besökare, men till slut hade man bestämt sig för att bristerna inte var någonting att skämmas för. Wuhan-radions åtgärd att börja en kurs i engelska under hösten kan också ses som ett stöd för utvidgade internationella kontakter.

Utö vid Östra sjön, som Wuhanborna säger är vackrare än t.o.m. Västra sjön i Hangzhou och därtill helt naturlig, hade enstaka ledighetsfirare hyrt roddbåtar och gett sig ut. I parken spelade andra badminton. Det var vardag, men som alla kinesiska storstäder tillämpar Wuhan ett system med olika ledighetsdagar för olika fabriker, så att inte alla ska trängas på gator och i varuhus på samma dag.

Ilskna väggtidningar

Men mot slutet av oktober hade också masskampanjen skjutit fart. Väggtidningarna förökade sig vid huvudstråken. Ilskna rubriker angrep och utpekade Lin Biaos lokala anhängare.

— Ner med Liu Feng! Angrip de upprörande förbrytelser som begåtts av Lin Biao och av Liu Feng, hans företrädare i Hubei-Wuhan-området! Diskutera Liu Fengs allvarliga missgrepp! utropade väggtidningar som var signerade den 30 oktober av ”de revolutionära massorna i Hongwei Silu-distriktet” i Hankou.

— Ner med Lin Biao! Ner med Liu Feng! hade någon skrivit med stora svarta skrivtecken direkt på en husvägg på en bakgata.

Den angripne Liu Feng var provinsens näst högste ledare, tills han försvann från scenen 1971. I april 1973 blev han av med posten som provinsens andre partisekreterare. ”Han hjälpte Lin Biao i hans omstörtningförsök”, sade en lokal tjänsteman till mig.

Liu Feng spelade en huvudroll under Wuhan-intermezzot 1967. Han var då andre man på den militära ranglistan i Wuhan och ska ha hjälpt centralregeringens båda tillfångatagna medlare att bli fria. Han steg sedan snabbt i graderna. Bland annat satt han i presidiet på nionde partikongressen och invaldes i centralkommittén.

En annan tjänsteman i Wuhan förklarade:

— Liknande kampanjer förs på några andra platser i landet, men långt ifrån överallt. Det beror på de lokala förhållandena, om det finns några lokala företrädare för Lin Biao eller inte.

Väggtidningarna satt uppe i de stora gatukorsningarna, men också på fabriksmurar på bakgatorna. På lunchrasten var det gott om folk framför dessa *dazibao* (tidningar med stora skrivtecken). Några stod och läste, medan de åt sitt ris och sina grönsaker ur en skål i handen.

Andra läste lokaltidningen Changjiang Ribao från 1 november som fanns uppklistrad i tidningsskåpen. Med hjälp av Maocitat från början av kulturrevolutionen förklarade tidningen att ”en liten klick reaktionärer blir inte långlivad”. Då och då drog en procession med trummor och cymbaler förbi, på väg till eller från något möte.

— Länge leve de fyra stora vapnen! stod det ofta målat med svart och bred penselföring direkt på de grå väggarna, en anknytning till partiets provinsplenum i september och varningarna då för att förtrycka massornas synpunkter såväl som uppmaningarna om att använda massdebattens vapen. En lokal tjänsteman sade till mig:

— Massorna måste få fostra sig själva och lära sig skilja mellan äkta och falskt.

Under november månad rapporterade utländska besökare flera parader och demonstrationer mot den döde Lin Biao och hans utrensade lokala anhängare.

Men kampanjen övergick nu från den inledande och grundläggande teoretiska kritiken av Lin Biaos linje till att skärskåda de praktiska yttringarna av ”revisionismen” i det vardagliga arbetslivet. Därmed gick rörelsen in i ett känsligare skede, som tidvis skulle bli ganska upphettat i Wuhan.

På senhösten uttryckte provinsens ledare Zeng Si-yu ett visst missnöje:

— I år har bara en tredjedel av kommunerna genomfört en djupgående kampanj för att kritisera Lin och korrigera arbetsstilen. Allmänt sett släpar kampanjen efter i vår provins. Vi måste göra oss av med uppfattningen att ”kampanjen nästan är slut” ...

Den röda stålstaden

Den dominerande roll som Wuhans järn- och stålverk spelar för stadens och regionens ekonomiska och politiska liv skulle nu bekräftas. Här kristalliserades motsättningarna.

Med 70 000 anställda är det oundvikligt att verket spelar en nyckelroll.

Vi närmade oss de tjocka rökpelarna från masugnar, koksverk, smältugnar och valsverk, men också från tillhörande maskinfabriker, kemiska fabriker och kraftverk. Medan vi, efter nästan

en timmes körning från hotellet i Hankou körde förbi ”den stora röda stålstadens” egna vidsträckta bostadsområde för 200 000 anställda och anhöriga, trängde svart stoft in i bilarna och himlen blev gråare. Vi hade att göra en god stund innan vi lämnat denna stad i staden — komplett med eget vatten- och avloppssystem, affärer, skolor, restauranger och biografer, arméförband och polisstyrka, majsält och grönsaksland och förbi en jättestatyn av Mao kryssade vi mellan barn och hundar och lunchlediga arbetare bland en rad hangarliknande byggnader. Vi var framme vid järn- och stålverket, ett område tio kvadratkilometer stort.

Dess utseende är nästan helt och hållet resultatet av ryska ingenjörers arbete vid ritborden på Leningrads planinstitut under den kinesisk-sovjetiska vänskapens blomning i början av 50-talet. Den första masugnen började arbeta den 13 september 1958. Mao själv var närvarande — så viktigt bedömdes det att en bas för tungindustrin växte upp här i Centralkina, ett järn- och stålverk som skulle bli Kinas näst största. Mao sade då:

Stora företag som detta bör gradvis byggas upp som industriella komplex. Vid sidan av en hel rad järn- och stålprodukter, bör de försöka producera maskiner, kemiska artiklar och byggnadsmateriel ... Vid så stora industrikomplex måste det också finnas kompletterande jordbruk, handel, utbildning och försvar.

Maos ord, som satts upp i guldbokstäver på ett jätteanslag, har blivit verklighet i dag. Kombinatet är så pass självförsörjande att det också driver sina egna järn-, kol- och kalkgruvor.

Två kriser

Men järn- och stålverket skulle genomgå två kriser innan produktionen kom igång ordentligt och stabiliserades.

Den första kom som en blixtnad från en klar himmel, enligt berättelserna här. En augustidag 1960 kallade Chrustjev hem de ryska teknikerna i Kina när meningsmotsättningarna mellan de båda socialistiska jättarna inte längre gick att släta över.

Men på järn- och stålverket i Wuhan stod kineserna undrande, berättar de. ”Varför åker ni?” frågade de ryssarna. ”Vi vet inte, order är order”, ska de ha svarat. Några av dem grät, för på det här planet uppstod i alla fall vänskap ibland.

— Chrustjev sade att kineserna vägrade att följa de ryska *specialisternas råd. Men här följde vi dem till 93 % och bara i några fall var vi oense, säger kombinatets ansvariga i dag.

Med en bristfällig teknisk stab ställdes det unga järn- och stålverket inför enorma svårigheter, särskilt som de återstående ryska leveranserna av utrustning försenades, förfuskades eller helt uteblev.

— Men ryssarna var våra bästa lärare, för de tvingade oss att klara oss själva.

Inte förrän 1965 hade skadorna av den plötsliga ryska reträtten reparerats så att produktionen nådde de tre miljoner ton per år som verket konstruerats för. Fem års utveckling hade gått förlorad.

Men genom oroligheterna under kulturrevolutionen, den andra krisen för verket, tog det ytterligare fem år innan denna siffra åter nåddes. Produktionen är nu — enligt uppgift vid vårt besök — drygt tre miljoner ton tackjärn, alltså inte särskilt mycket mer än 1965.

Men denna siffra, som också givits till andra besökare, är förbryllande. För samtidigt uppger kinesiska massmedia, utan att ge de absoluta talen, att järnproduktionen mer än tredubblats och stålproduktionen fördubblats mellan åren 1965 och 1973.

Det är svårt att få klara besked om stålproduktionen. Den betraktas närmast som en försvarshemlighet. En förklaring till att siffrorna inte går ihop kan vara att den första räknar med

verkets ursprungliga kapacitet medan den andra tar med den nya masugnen, den fjärde, i räknestycket.

Den nya masugnen är en källa till stolthet, inte bara därför att den är den största i hela Sydöstasien, utan också därför att den är helt ritad och konstruerad av tekniker och arbetare i Hubei med enbart kinesisk materiel. Detta föregicks av diskussioner där några hävdade att det var säkrast att följa utländska ritningar och bygga en lika stor ugn som de tidigare. Andra, den segrande linjens män, menade att ”vi kan inte bara krypa som sniglar efter andra, vi måste våga slå in på nya vägar”. Den 13 september 1970, på dagen tolv år efter att Mao sett den första masugnen gå igång, invigdes den fjärde.

Det finns säkert utrymme för ökad produktion inom verkets nuvarande ramar, eftersom produktiviteten kan ökas. Arbetarna här producerar mellan fem och tio gånger mindre än arbetare med motsvarande uppgifter i Väst Europa, enligt uppskattningar från besökande specialister.

Men dessutom sätts storstilade utvidgningsplaner i verket nu. I april 1974 var trehundra bulldozers och tusen arbetare färdiga med att jämna fyra kvadratkilometer mark för en ny anläggning alldeles bredvid den nuvarande. Inom två tre år hoppas kombinatet öka årsproduktionen av stål med närmare sex miljoner ton ytterligare och frågan är om det inte blir Kinas största då. Tillskottet kommer att öka Kinas stålproduktion med 25 %.

Det är sjutton större västtyska och sexton större japanska firmor som ska leverera och sätta upp tre toppmoderna, kraftigt mekaniserade valsverk. Det kostar kineserna ungefär två miljarder kronor varav 90 % ska betalas vid leveransen. Det är det största avtal som någonsin slutits mellan Kina och Japan respektive Västtyskland. Västtyska ingenjörer är för övrigt sysselsatta med att modernisera de fyra masugnarna så att kapaciteten kan öka.

Kina måste stå på egna ben och vara självförsörjande, förkunnar ledarna outtröttligt. Fjärde masugnen i Wuhan är ett exempel på det. Men de är också beredda att tillägna sig utländsk teknologi i nyckelsektorer, baserad på en strängt upprätthållen handels- och betalningsbalans, men också på en fördelning av handeln som inte gör dem alltför beroende av en enda handelspartner. De motiverar beslutet att köpa valsverk också från Västtyskland, trots att japanernas anbud för hela den nya anläggningen var billigare, med att de inte ville vara beroende av en enda leverantör. Som en del av dessa avtal ska 440 kinesiska tekniker åka till Japan och Västtyskland för utbildning. 350 japanska och 230 tyska ingenjörer ska övervaka den jättelika uppbyggnaden i Wuhan. Bara det är en satsning från Wuhans myndigheter, som tidigare med stor tvekan endast tagit emot ett fåtal utländska besökare, sedan ryssarna lämnade staden hals över huvud.

Wuhan och storstadsproblematiken

Dessa väldiga expansionsplaner reser frågan om hur Wuhans myndigheter tänkt sig befolkningstillväxten och därav beroende faktorer. Det förbluffande svaret är att Wuhans folkmängd ska hållas konstant. Riktigt hur det ska förenas med en så stor industriell utbyggnad står inte riktigt klart för mig. Men tre målsättningar som de har här kan ge en del av svaret.

Den första målsättningen är en mycket aktiv familjeplanering. Den naturliga folkökningen är nu bara en procent per år, enligt Wuhans myndigheter.

Den andra är programmet att flytta ut de skolfärdiga ungdomarna till landsbygden. Sedan 1968 har 430 000 ungdomar lämnat Wuhan, dvs. ungefär 16 % av befolkningen.

Men båda dessa åtgärder berövar ju den nya industrin den arbetskraft som behövs. Det är här den tredje målsättningen kommer in. Det är inte själva Wuhan som ska växa i första hand, utan en rad nya satellitstäder. På dessa tre sätt representerar Wuhan ett kinesiskt försök att lösa storstadsväxtens problem.

Intensiv kampanj

Vid vårt besök på järn- och stålverket den 1 november 1973 var det lätt att se att den aktuella politiska kampanjen drevs med en viss intensitet. Det fanns väggtidningar överallt och slagord hängde ovanför arbetarnas huvuden. Dessa tog också upp produktionsfrågor. ”Sträva efter att uppfylla planen tio dagar i förväg”, stod det på ett. Men det var inte lätt att omedelbart få en konkret uppfattning om vilka frågor som var uppe.

— Inflytandet från Lin Biaos typ av tänkande dröjer kvar, så vi måste driva en kritik av masskaraktär, sade en tjänsteman.

Men nyhetsrapporter i den officiella pressen och uppgifter i vissa väggtidningar i Wuhan, ger en ganska sammanhängande bild. Till stor del gällde det just frågan om massornas rätt till kritik och övervakning, rätten att använda ”de fyra stora vapnen”, sade Wuhanradion den 11 november — alltså de frågor som togs upp på provinsens partiplenum i september.

Flera exempel på hur ledningen stelnat i byråkratiska attityder och ”försummat massornas aktivism”, nämndes i rapporterna.

— Arbetet i stålverket var ganska passivt i början av året, därför att ledningen bara tänkte på stål och försummade människorna. Men ledningen har ändrat inställning och förstår nu att genom att mobilisera massornas kunskap och styrka kan alla resurser utnyttjas, sade Wuhanradion.

— En arbetare skrev en väggtidning som kritiserade en ledande medlem av partikommittén som blivit högfärdig. Men arbetaren vågade inte sätta upp den. När den ledande kamraten fick reda på detta, stödde han arbetarens revolutionära handling och bekände öppet sina felaktiga tankar. Stålverkets partikommitté organiserade arbetarna att skriva väggtidningar som kritiserade ledningens högerkonservatism, hette det.

Exemplet underströk en skillnad jämfört med kulturrevolutionens början. Det gällde inte att utrensa ledare, det gällde att hjälpa dem tillrätta.

En annan rapport från stålverket avslöjade att det hade svårigheter att uppfylla planmålen de första åtta månaderna av året. Det var problem med syretillförseln till en av ugnarna. Ledningen ansåg att enda lösningen var att skaffa ny utrustning. Men arbetarna var av annan åsikt. De menade att ledarna bara ”såg till saker och inte till människor”. Till slut lyckades man förbättra syretillförseln utan att skaffa ny utrustning. Produktionen ökade och nya rekord sattes. Det visade att ledningen var påverkad av Lin Biaos vanföreställning om att massorna skulle styras av en handfull ”genier”, hette det.

Liknande exempel ville visa hur det var möjligt för järn- och stålverket att uppfylla 1973 års plan mellan fyra och 59 dagar i förväg för samtliga verkstäder.

En medlem av partikommittén i koksverket, Wang Zuoan, som hade över tjugo års erfarenhet av sådant arbete, ansåg att han var fullärd och brydde sig aldrig om att fråga arbetarna om någonting. Arbetet i koksverket blev lidande på detta, skrev Nya Kina.

Men efter att ha deltagit i kritiken av Lin Biaos uppfattning att ”hjältar skapar historien” hade han förstått att ”massorna är de verkliga hjältarna”, hette det. Med andra ord: Wang hade insett att arbetarna har värdefull erfarenhet.

I anrikningsverket hade man till en början en viss politisk apati att bekämpa. I en rapport om arbetslag A i första verkstaden skrev Folkets Dagblads reporter: I början av året fanns uppfattningen att kritikkampanjen var mer eller mindre undanstökad.

Folk togs ur denna villfarelse genom en lång serie möten, där greppet var att jämföra det nya samhället med det gamla och på så sätt mobilisera en avsky för Lin Biao, vars politik sägs leda bakåt. Man kom underfund med att av 140 anställda, hade 30 inte ens haft tak över

huvudet i det gamla samhället, 14 hade måst sälja sina barn, 105 av deras anhöriga hade dött av svält, köld eller misshandel etc.

Många yngre arbetare måste påminnas om dessa förhållanden, skrev reportern. De hade inte samma erfarenhet av klasskampen, blev lätt påverkade av det kapitalistiska tänkandets gift och slog in på felaktiga vägar. Många av lärlingarna som kommit direkt från mellanskolan till anrikningsverket, ansåg att nu hade de väl ändå hamnat på fel plats i livet. De var rädda för lite hårt arbete, pratade bara om mat och kläder och bråkade med sina arbetskamrater.

Ny Wuhan-incident

Motsättningarna mellan olika grupper på järn- och stålverket, antyddes på väggtidningar i december på de centrala gatorna i Wuhan. De officiella rapporterna jag refererat ger ett begrepp om vad det kan ha rört sig om: å ena sidan en byråkratisk arbetsledning som minskat arbetslusten hos de anställda, å andra sidan yngre ”bråkiga” arbetare; å ena sidan en grupp som var nöjd med status quo, å andra sidan en grupp som ville ha ökat arbetarinflytande.

Gammalt groll från kulturrevolutionen har tydligen legat och pyrt. Då engagerades stora grupper på järn- och stålverket i motsatta fraktioner. En ganska tydlig skiljelinje gick då mellan äldre och yngre arbetare.

Motsättningarna var på ett sätt tydligen inte allvarligare än att nya produktionsrekord kunde sättas. Men samtidigt skulle de leda till en ny Wuhan-incident med nationella återverkningar.

Uppgifterna om vad som hände den 21 december 1973 kommer bara från vad som uppsnappats från väggtidningar och är inte särskilt detaljerade. Men de är entydiga och de officiella rapporterna verkar bekräfta att någonting dramatiskt inträffade i slutet av året.

Vid en demonstration inne i staden den dagen arresterades ett antal deltagare. Av väggtidningarna framgick endast att detta hade samband med motsättningar på järn- och stålverket. Flera väggtidningar utpekade provinsens förste partisekreterare och regionmilitärbefälhavare Zeng Si-yu som mannen bakom arresteringarna. De krävde att han skulle ”släppa fångarna”. En affisch anklagade honom för att inte åtlyda ett ”centralt direktiv nr 91”. På en vägg hade någon målat: Zeng Si-yu borde ställas inför rätta för att han fängslar folk!

Zeng, en karriärofficer i 50-årsåldern som börjat som ung gerillasoldat, skulle alltså ha hamnat i samma fälla som den man som han kom för att ersätta.

Precis som Chen Zai-dao skulle han alltså ha genomdrivit krav på lag och ordning i en period när ”massornas rätt att använda de fyra stora vapnen” för kritik och debatt var honnörsord, och han skulle då ha kommit i konflikt med Peking.

Zeng deltog vid denna tid i Hubeis bondekongress. Där framträdde också den nationellt kände bondeledaren Chen Yong-gui, medlem av politbyrån i Peking. Han gjorde en anmärkning i anslutning till läget i Wuhan:

— Några anser att kritik minskar kadrernas prestige. Men om kritik görs i rätt tid, kan misstag snabbt rättas till. Hur skulle det kunna minska kadrernas prestige? Om massorna har invändningar som de inte vågar uttala, då blir det fler och fler misstag, och efter en tid vill folk göra upp räkningen. Då blir det verkligen problem! Då har vi ingen prestige alls längre.

Det förekom flera antydningar om att Zeng som militärbefälhavare hade varit olydig mot sig själv, mot partisekreteraren Zeng. Ett tema som skulle återkomma och som får sättas i samband bl.a. med Zengs ingripande, togs upp på Wuhans hemvärnskongress som hölls 26-30 december. Det gällde den gamla frågan om att partiet måste kontrollera geväret.

— Partikommittéer på alla nivåer måste genomföra den ärorika traditionen att partiet kontrollerar de väpnade styrkorna ... Folkets väpnade styrkor måste stärka sin partianda.

Den 1 januari 1974 var Zeng Si-yu slut som Hubeis mäktigaste man, förflyttad till Jinans militärregion i östra Kina i en utnämningsskarsell som berörde nästan alla de regionala militärbefälhavarna. Han bytte jobb som militärbefälhavare med Yang De-zhi från Jinan.

En indirekt men tydlig förklaring till den stora ommöbleringen bland de lokala militärbossarna, lämnades av partiets teoretiska tidskrift *Röda Fanan* i januari. Tidskriften krävde lydnad för partiet, fördömde ”sektarism”, ”separatism” och ”anarki”.

— Några i högre ställningar tror att disciplinen bara gäller vanliga partimedlemmar, och att den bara skall binda massorna. Denna inställning är ytterst felaktig.

Artikeln citerade Mao på ett sätt som bl.a. skulle kunna vara en beskrivning av Zeng Si-yu. Den gick till storms mot ”folk som utan godkännande ändrar politik och taktik som antagits av centralkommittén och andra högre partikommittéer och tillämpar en ytterst skadlig politik och taktik ... intar den felaktiga attityden att varken be om instruktioner innan de handlar eller rapportera efteråt, och som betraktar de områden de förvaltar som oberoende kungadömen”.

Över hela landet startades en kampanj i kampanjen för att påminna om ”de tre disciplinära grundreglerna och de åtta punkterna att iakttaga”, en samling förhållningsorder för armén att ödmjukt tjäna folket. Man förklarade att den viktigaste är den första som säger ”lyd order i allt vad ni gör” och detta betyder ”lyd partiet i allt”.

Ytterligare tecken på att någonting inträffade i Wuhan i slutet av december lämnade Wuhanradion i en rapport från ett möte med partiets provinskommitté som sammankallats den 1 januari 1974.

Deltagarna koncentrerade sig på att diskutera situationen i dag, vilket som var den korrekta inställningen till kulturrevolutionen, till massorna och till dem själva, sade radion. Det gällde att göra en strikt åtskillnad mellan de två olika slagen av motsättningar (dvs. dem mellan ”oss och fienden” och dem inom folkets egna led). Vissa problem (i det aktuella läget) beror på ett misslyckande att skilja mellan de två olika slagen av motsättningar, hette det.

Maningarna att särskilja de två olika slagen av motsättningar och att stärka partiets ledarskap upprepades på en kongress för progressiva socialistiska kollektiv och progressiva industriarbetare i Wuhan.

— Varje partimedlem och revolutionär måste aktivt bekämpa varje som helst yttring av att eliminera eller försvaga partiets ledarskap, hette det.

Arméns prestige försvagades ytterligare, när det avslöjades att flera officerare utnyttjat makt och inflytande för att få in sina barn på olika högskolor, en tendens som gick högt upp i graderna. Så hade t.ex. vice befälhavaren för Hubeis militärdistrikt, Tu Heng-rong, först fått sin son förflyttad från en arméenhets uppe i nordöstra Kina hem till pappas distrikt. Sedan hade han fått in sonen på Wuhans medicinska högskola ”genom bakdörren”.

Befälhavare Tu, hans fru och hans son hade nu ångrat sig. I en självkritik som han själv läste upp i Wuhanradion den 6 februari sade han att han varit påverkad av den konfucianska satsen om att ”de som arbetar med hjärnan styr andra”.

Förnyad utbildningsdebatt

En sådan urholkning av utbildningsreformerna som att kaderbarn smugglades in på högskolorna, var ett av många välkända teman i en förnyad utbildningsdebatt, som tog upp trådarna från kulturrevolutionen.

Redan i september, när en ny termin började och intagningen diskuterades, talades om ”ohälsosamma tendenser att gå in genom bakdörren”. De sjutton högskolorna i Hubei hade varit på sin vakt mot detta, så att de 8 000 nya arbetar-, bonde- och soldatstudenter som togs

in i september 1973 samtliga hade rekommenderats och prövats av massorna och gått igenom den stipulerade intagningsproceduren.

Intagningssystemet reformerades under kulturrevolutionen. För Mao och hans linje är detta en central fråga, när det gäller att förändra Kinas intellektuella. Förut var inträdesexamen det allt avgörande, utom för dem som kunde mygla sig in, precis som det varit i tvåtusen år i Kina. Systemet gynnade barn från studievänlig miljö, dvs. söner och döttrar till kadrer eller den gamla borgarklassen.

Efter kulturrevolutionen gällde följande system: efter mellanskolan går barnen ut i arbetslivet. Efter två eller tre års jordbruks- eller industriarbete kan de söka in på högskolor. Varje arbetsplats, varje område får en kvot vid högskolorna att fylla. De sökande bedöms av sina arbetskamrater, av den lokala partikommittén och av högskolan i fråga.

Detta system höll på att uppluckras, inte bara av myglare som kringgick det, utan av många högskolor som mer eller mindre återinförde inträdesexamina som det avgörande för intagningen, medan maoisterna menat att politisk aktivism och praktisk erfarenhet också skulle räknas som meriter vid sidan av studieresultaten.

Wuhan stod fast vid de kulturrevolutionära reformerna. Partikommittéerna ”lämnade åt massorna” att sköta intagningen i september och de ”vägrade att godta sökande som inte rekommenderats och prövats av massorna” — så tydligen gjordes vissa försök att kringgå bestämmelserna. ”Politisk inställning och praktisk erfarenhet sattes främst”, men vissa kunskapsprov genomfördes också.

Även vid intagningen ett år senare varnades för ”tendensen att gå in genom bakdörren”. ”Särskilt ledande kadrer på alla nivåer och de personer som övervakar intagningsarbetet måste föregå med gott exempel när det gäller att följa bestämmelserna.”

Den första kullen på universitetet i Wuhan som utbildats enligt det nya systemet, med nya intagningsprinciper, med kortare och mer praktiskt inriktad undervisning, utexaminerades i december 1973. Också slutexamen hade ändrats. Studenterna sändes ut till fabriker och folkkommuner. Där fick de examensuppgifter som skulle visa att de kunde använda sina teoretiska kunskaper i praktiska vardagsproblem. Humanisterna fick göra sociologiska undersökningar.

Dessa reformer hade varit omstridda ända sedan Mao besökte universitetet i Wuhan 1958 och gav riktlinjer för en mer praktiskt inriktad undervisning. Maos direktiv hade motarbetats och förfuskats av den traditionella linjens män, däribland rektorn. Allt detta diskuterades häftigt under kulturrevolutionen.

Botanikprofessorn Song Jiang-qing har beskrivit vad kulturrevolutionen innebar för honom och de andra som angreps då. Han var inte alls tilltalad av kulturrevolutionen. Han tyckte inte att kritiken var riktig, för han tyckte att han fått en god kontakt med den kinesiska landsbygden när han var ute och samlade växter.

Men han fick tänka om när han och hela avdelningen förflyttades till landsbygden, där universitetet upprättat två filialer under kulturrevolutionen. Han insåg att vad han höll på med inte hade någon direkt betydelse för Kinas jordbruk. Han hade jagat nya plantor, men inte lärt sig eller studenterna något om hur man odlar de gamla, kända växterna.

Bönderna hade frågat honom hur man bäst sätter sötpotatis, med grodden lodrätt eller lutande. Det spelar ingen roll, hade han svarat. Men en av bönderna visade att resultatet blev bättre om man satte dem lodrätt.

Professorn tyckte att han lärde sig något viktigt av detta. Här hade han hållit på att leta efter nya arter för att kunna skriva en märkvärdig avhandling och nå ökad berömmelse. Under tiden hade bönderna arbetat hårt för att öka landets jordbruksproduktion. Det blev

kulturrevolutionens läxa för professorn från Wuhan.

Klagobrev

Diskussionen om utbildningen sköt ny fart i januari när *Hubeis Dagblad* publicerade ett klagobrev från fyra mellanskoleelever och rödgardister under rubriken: Varför anses inte studenterna vara en viktig kraft i utbildningsrevolutionen?

Det inflytande som elever och studenter tilltvingade sig under kulturrevolutionen hade gradvis gått förlorat. Uppmjukningen av lärarnas auktoritet och förenklingen av prov och skrivningar var endast kortvariga fenomen i många skolor. Det är det intryck som de fyra Hubei-elevernans brev och andra liknande brev förmedlar, och det förstärks av iakttagelser som många utlänningar gjort i kinesiska skolor.

Skolledningen gick bakom ryggen på oss och förberedde prov utan att meddela oss, än mindre konsultera oss eller uppmuntra vår aktivism. De arbetade bakom stängda dörrar och diskuterade inga undervisningsfrågor med oss. Skall vi vara slavar under kunskaperna i stället för herrar över utbildningsreformerna? Ni säger att våra åsikter är riktiga, men varför gör ni fortfarande allting på det gamla sättet? undrade de fyra.

Några lärare sade: ”Nu är det dags för proven. Det blir det avgörande ögonblicket. Det är nödvändigt med spänning.” Betyder det att räkningen skall göras upp och vi skall utsättas för ett överraskningsanfall? Vill de att vi skall ägna oss åt prov bakom stängda dörrar och ge upp de politiska aktiviteter som vi bör ta del i? Vad är detta om inte en återgång till principen om ”kunskapsinläring i första hand”. Är inte detta att tvinga oss att studera på ett dött sätt, lära oss teorier som papegojor, och riskera våra liv för att få hundra poäng? (Den kinesiska betygsskalan går från noll till hundra.)

Vi föreslår att proven ska vara ett allmänt test av elevernas uppförande, kunnande och fysik. De ska inte bara testa bokliga kunskaper, utan knyts samman med klasskampen, produktionskampen och kampen för vetenskapliga experiment och framför allt undersöka elevernas politiska och ideologiska inställning och förmåga att analysera och lösa problem. Proven skulle kunna genomföras i fabriker och på folkkommuner, likaväl som en del av undervisningen nu, skrev de fyra mellanskoleeleverna i sitt brev som spreds över hela provinsen och lästes upp i Wuhanradion.

Den kritiska, ifrågasättande stämningen i början av masskampanjen uppmuntrade också eleverna på mellanskola nummer ett att kräva ökat inflytande. ”Det verkar som om bara kadrer och lärare är betrodda i utbildningsrevolutionen ... men hur skulle den kunna lyckas utan elevernas medverkan?” undrade de.

På initiativ från eleverna, enligt en artikel i Folkets Dagblad, tillbringades två månader av skolarbetet på landsbygden. Detta ledde till förändringar i undervisningen. Förut hade eleverna bara fått försöka lära sig de teoretiska principerna ur fysikbokens kapitel om ”värme- och termoeenergi”. Nu kunde detta kombineras med åskådningsundervisning kring folkkommunernas dieselmotorer och traktorer.

Man kan notera att eleverna på båda dessa skolor tog upp samma förslag som diskuterades och delvis, men tydligen bara delvis, genomfördes under kulturrevolutionen. Fingret sattes på den ömma punkten i en redaktionell kommentar av *Hubeis Dagblad*, nämligen lärarnas rädsla för att disciplinen ska bryta samman om sådana reformer genomförs. ”Vissa kamrater har inte förstått utbildningsreformen särskilt väl. De fruktar det ena eller det andra. Detta är ytterst felaktigt.” Frågan fördes vidare i diskussioner och nya väggtidningar på skolorna.

Ner på landet och upp på bergen

Samma tänkande som ligger bakom skolreformerna dikterar också politiken att skicka ut

stadsbarnen på landet när de slutat skolan. Ungdomen ska utbildas för att tjäna utvecklingsbehoven i ett u-land, inte för att bli en ny privilegierad klass.

T.o.m. 1974 hade hela 330 000 ungdomar från Wuhan flyttat ut till den omgivande landsbygden. 1974 sändes hela årskullen av 100 000 skolfärdiga elever ut från staden.

Tiotusental efter tiotusental av mellanskoleelever lämnade Wuhan under hösten 1974 i brokigt dekorerade bussar och till ackompanjemang av dånande trummor. Myndigheterna försöker göra denna dag festbetonad, denna dag i ungdomarnas sextonåriga liv när de skils från sina föräldrar för att kanske aldrig flytta tillbaka till staden. Barn och föräldrar ska känna att det är något "ärorikt", något nödvändigt för landets uppbyggnad, när barnen ger sig av till ett hårdare liv på landet.

Ändå är det uppenbart att det är svårt för många av dessa ungdomar. De första åren fanns brister i programmet som nu ska rättas till. *Hubeis Dagblad* talade ännu i oktober 1974 om nödvändigheten av att förbättra opinionsbildningen om att det är ärorikt att stödja jordbruket. Partikommittéerna måste stärka sitt grepp om programmet. De lokala partiorganen måste sköta mottagningsarbetet bättre och bry sig om ungdomarnas vardagsproblem.

Ni ungdomar som ska slå er ner på landsbygden, fortsatte tidningen, ni kommer säkert att störas av felaktiga idéer som att se ner på jordbruk och kroppsarbete. Det gäller att framhärda och tillägna sig beslutsamhet att stanna på landet hela livet.

Till föräldrarna sade *Hubeis Dagblad* att de visade verklig kärlek till sina barn, om de gav dem chansen att genomföra ordförande Maos linje på landsbygden. De måste göra sig av med konfucianska begrepp som att "barn uppfostras för att trygga föräldrarnas ålderdom" och "en son får inte bege sig långt bort från sina föräldrar så länge de är i livet". Särskilt ledande kadrer måste föregå med gott exempel.

Några ungdomar har svårt att anpassa sig till de materiella förhållandena och saknar de förströelser som fanns i staden, framgår det. Mot denna bakgrund byggde Qianli län 136 nya hus för de 4 600 ungdomar som skulle komma från Wuhan hösten 1974. Bibliotek, lärum och bordtennisrum gjordes i ordning.

Några saknar möjligheten att studera vidare. Därför ordnas numera korrespondensundervisning, som de får bidrag till.

Många tycker att de är överkvalificerade på landsbygden. En grupp ungdomar som placerats i Hanyang län bekände i Folkets Dagblad att de tyckte att det var som att "använda en ångmaskin för att knäcka en nöt", när mellanskoleelever sändes ut i jordbruket.

Propagandan försöker inskräpa att deras kunskaper behövs för moderniseringen av jordbruket. Likaså försöker den övertyga ungdomarna om att vägen till förtroendeposter finns också på landet. Av 230 000 elever som skickats ut från Wuhan t.o.m. 1973 hade 600 blivit partimedlemmar, 11 000 hade blivit medlemmar av ungkommunistförbundet, 9 400 hade fått ledande poster på olika nivåer och 4 700 hade fått utmärkelser som mönsterarbetare.

Det här programmet, som kallas "xiang shangshan", ner på landet och upp på bergen, kommer att fortsätta, för det är nödvändigt för att hejda städernas tillväxt och för att modernisera landsbygden. Ungdomen mobiliseras för att kritisera Lin Biao, som kallat programmet "en förtäckt form av arbetsreform".

Trötthet och smällare

Allmänt sett verkade det som om en viss trötthet inträtt i Wuhan i januari 1974. Signaturen Kommentator i *Hubeis Dagblad* skrev: Vi måste bestämt bekämpa den felaktiga uppfattningen att kampanjen för att kritisera Lin och korrigera arbetsstilen är "nästan slutförd". Vi måste vara på vår vakt mot slapphet i den utmärkta situationen.

Men i slutet av januari var det ”ganska spänt”, enligt en besökare i Wuhan. Slagorden mot Zeng Si-yu fanns kvar, även om föremålet för kritiken hade förflyttats. En väggtidning uppgav att Wuhans polischef avsatts.

Missnöjet med arméns roll ska ha resulterat i demonstrationer på några fabriker och det ska ha lett till arbetsnedläggelser i ett par fall, enligt en obekräftad uppgift från en kinesisk källa. I det officiella materialet finns också vissa antydningar om sådant. Mer därom senare.

En stor gemensam fest för armén och folket hölls den 22 januari, dvs. på nyårsafton enligt den kinesiska månkalendern. Femtiotusen människor deltog på tio olika platser. Huvudtalaren var angelägen om att beskriva armén som underordnad partiet. Den nye befälhavaren Yang De-zhi lyssnade.

Tigerns år, det nya året, hälsades med raketer och smällare som exploderade natten igenom. Skolbarnen tog som vanligt ut fröjden i förväg i en allt intensivare kanonad veckan före. Restaurangerna måste be myndigheterna om extra arbetskraft för att klara av att baka alla nyårskakorna. Det nya årets första dag är de gemensamma familjemåltidernas dag. Några tusen av stadens söner och döttrar hade fått göra ett avbrott i sina nya liv på landsbygden för att hälsa på sina föräldrar. På Östra sjön var det fullt av folk i de små roddbåtarna. Ledigheten, den s.k. vårfesten, varade i dagarna tre.

Kring vårfesten, som är förknippad med så många traditioner, ökade propagandan mot att slappat överta gamla seder. Tidningarna i Wuhan pläderade för ”en revolutionerad vårfest” utan överdådigt firande.

De fyra gamla (gamla idéer, gammal kultur, gamla seder och gamla bruk) har åter dykt upp i Xinzhou län några mil utanför Wuhan, berättade radion. ”Dåliga böcker som korrumpierar massornas ideologi och skadar den kollektiva ekonomin sprids öppet eller i hemlighet. Deras skadeverkan är mycket stor.” Wuhans kulturbyrå skickade ut arbetsgrupper på landsbygden för att organisera meningsfull kulturaktivitet kring festen.

Ett speciellt tema, som skulle komma igen starkare till internationella kvinnodagen den 8 mars, var de gamla sedvänjorna som berör speciellt kvinnorna. 115 flickor i Hanchuan — också strax utanför Wuhan — lovade dyrt och heligt att motsätta sig giftermål som arrangerats av föräldrarna, att tillämpa sena giftermål och familjeplanering, och att hålla sparsamma bröllopsfester. I andra folkkommuner lovade ungdomarna att inte ta emot förlovningspresenter eller hemgifter och att inte heller ge bröllopsbanketter.

Lin Biao och Konfucius i samma lya

I januari fick rörelsen mot Lin Biao en ny inriktning när den direkt sammankopplades med kritiken av Konfucius. På ett mer systematiskt sätt länkades Lin Biaos tänkande till konfucianska föreställningar.

Kampanjen mot Konfucius får inte längre vara en akademisk fråga, utan nu ska det arbetande folket bli huvudstyrkan i den kritiken, sade Wuhanradion. Den ganska enkla, slagordsmässiga inriktningen av kampanjen i vissa skeden, framgår av ett typiskt uttalande från januari:

När Konfucius och Mencius pläderade för teorin om genier, ville de vrida historiens hjul tillbaka och återupprätta slavägarnas styre. När Lin Biao pläderade för teorin om genier, ville han likaledes vrida historiens hjul tillbaka, återupprätta kapitalismen och införa en fascistisk diktatur, sade Fang Zhong-zhi, en ”arbetets hjälte” på valsverket.

Ett jättemöte den 28 januari, en mobiliseringsfest där slagorden skallade ur hundratusen strupar, bildade en formell upptakt på det nya skedet, där anknytningen till aktuella lokala förhållanden blev ännu starkare. På varje plats skärskådades tendenser till ”revisionism”. I varje enhet gjordes jämförelser mellan då och nu för att stärka lojaliteten till det samhälle som ersatt ”det bittra förflutna”. Nu blev kritikrörelsen definitivt en masskampanj där praktiskt

taget alla som gick och stod, från grundskolebarnen och uppåt, engagerades för att skriva väggtidningar och delta i 'fördörelsemöten'.

Jättemötet följdes av en mobiliseringsorder nästa dag i *Hubeis Dagblad*. Signaturen Kommentator insisterade på att kritikrörelsen måste flamma upp igen. Han beskrev kampanjen som "ordförande Maos och centralkommitténs stora strategiska plan".

— Just nu är kampen på det ideologiska området ganska akut. Denna kamp återspeglas i koncentrerad form i frågan om vi ska bejaka eller förneka den stora proletära kulturrevolutionen, och bejaka eller förneka nya saker och ny kultur, som fötts under kulturrevolutionen.

Det är en allvarlig kamp som ingen partikommitté får missförstå, skrev Kommentator. Han gjorde klart att det var oacceptabelt att överbetona lugn och ordning (som Zeng Si-yu gjort) :

— Partikommittéerna får 'inte under någon förevändning hålla kallt vatten på massorna eller ställa sig i vägen för en kritik som går på djupet ... I denna kamp måste arbetarna, bönderna och soldaterna ge fullt spelrum åt den revolutionära andan att våga gå emot strömmen, sopa undan all inblandning, kämpa djärvt och till fullo spela rollen som huvudstyrka ... Vi måste fullständigt bryta med traditionella föreställningar. Detta är en mycket djupgående och mödosam strid.

Alla var inte med på den nya vändningen, framgick det av en rapport från universitetet i Wuhan: "I det tidigare skedet gick kampanjen bra på universitetet, men nyligen blåste det upp en ond vind och folk började babbla om att man inte skulle dränka kritiken av Lin med kritik av Konfucius, att man inte skulle kombinera de två, att man inte skulle jämföra Lin Biaos och Konfucius yttranden på ett så grovt sätt osv. Rapporten konstaterade att dessa tabun ledde till en förlamning, och i utbildningsrevolutionen hade en reträtt ägt rum.

I dessa formuleringar skymtar man en rädsla från universitetsledningens och de intellektuella sida, en rädsla för att just kritiken mot Konfucius skulle beröra dem mycket mer negativt än kritiken mot Lin.

En krigsförklaring mot feodalism, kapitalism och revisionism, är vad det handlar om, skrev *Hubeis Dagblad*. Det är en provosten för varje ledare att se om han är aktiv eller passiv, om han är modig och mobiliserar massorna.

Men tidningen pekade också på ett kännetecken för denna rörelse. Trots de djärva uppmaningarna att släppa lös massorna, så skulle det ske i ordnade former. Det fick inte gå till överdrifter som under kulturrevolutionen. Kritiken skulle bedrivas "med munnen och med pennan". Om massorna skulle vara huvudstyrkan, så uppmanades de ledande ändå att gå i spetsen för dem.

Det måste verkligen ha varit en provosten för de ledande att vara öppna för kritik och initiativ nerifrån, så att de inte blev skällda för att hålla kallt vatten på massorna, samtidigt som de skulle leda och kontrollera rörelsen, så att den inte spårade ur och de blev kritiserade för det.

Stora möten avlöste varandra i början av februari och folk drog till och från med trummor och cymbaler. Den största sångkören i stadens historia samlades på ett av dessa. Det började nämligen med att tiotusen arbetare sjöng "De tre disciplinära grundreglerna och de åtta punkterna att iakttaga" — temat om partiets krav på lydnad från armén fanns alltså kvar.

I januari och februari hölls också möten för progressiva socialistiska kollektiv och arbetare inom olika fack, i februari och mars massmöten med mellan sextusen och tiotusen deltagare för i tur och ordning kvinnor, ungdomar, bönder och kulturarbetare. Kritiken måste intensifieras och ledande kamrater måste förstå att det är en komplicerad kamp där nya inslag kan väntas — det var temat vid dessa möten.

Flammande appeller, intryck av spänning

Tonen i kampanjen var nu hög och en del flammande appeller kastades ut. Veteraner från strejken 1923 och studenter från Wuhans universitet angrep sådana som pratade om enhet på kampens bekostnad, för sådant tal är ingenting annat än den utslätande konfucianska doktrinen om ”det gyllene lagom”. Bara genom kamp kan samhället gå framåt, sade de enligt ett referat i en av Pekings dagstidningar.

Kanske var det dessa tongångar och all denna mötesaktivitet som gjorde att många besökare i Wuhan fick ett intryck av ”spänning” i februari. En rad tecken skvallrar åtminstone om en kraftig aktivitet, som ledde till restriktioner i tågtrafiken och som också ledde till att Wuhan stängdes för besökare från tid till annan.

Den 6 februari fick det sydgående tåget från Peking vänta utanför staden i fyra timmar innan det körde in på stationen, som var fullklistrad med väggtidningar. Ingen fick gå av tåget vid uppehållet, utom de som skulle till Wuhan. Ytterligare ett par gånger i februari inträffade det att folk inte fick sträcka på benen vid stationen. Vid andra tillfällen fick de resande gå av och titta på väggtidningarna.

— De verkade lite nervösa, sade en besökare om sina värdar. Vid huvudstråken var ungefär halva vägg- och murytan fullklistrad av väggtidningar, några gamla, några nya, många med en folksamling framför. Attackerna mot Zeng var kvar.

— Det var en revolutionär stämning, sade en japansk turistgrupp som besökte staden i början av februari.

— Vi hörde skottlossning, sade en australisk turistgrupp som fann stämningen ”spänd” kring 11 februari. Deras uppseendeväckande rapport har inte kunnat bekräftas. De flesta bedömare lutar åt att det helt enkelt var smällare de hörde, för detta var just kring den traditionella lampfesten, när knalleffekterna är minst lika påträngande som under vårfesten.

En annan besökare, en erfaren Kinaresenär, kom från Wuhan med ett helt annat intryck än australiensarna ett par dagar tidigare.

— Inte kände jag någon spänning. Folk var snälla, hjälpsamma, öppna, informativa. På järn- och stålverket var alla tänkbara utrymmen upptagna av väggtidningar och vi såg nya fabriceras i full fart. När det inte fanns mer plats, hade de byggt upp bambuställningar mellan maskinerna. Arbetarna läste affischerna på väg till eller från toaletten eller på lunchrasten med matboxen i handen.

Omkring 25 februari ströks Wuhan från programmet för en vänskapsgrupp från England och för en universitetsdelegation från USA. En grupp polska experter som skulle göra ett jobb på en fabrik i Wuhan, fick resan uppskjuten samma kväll som de skulle ge sig av från Peking. De fick vänta en månad, till slutet av mars, innan de fick fullgöra sin uppgift i Wuhan.

Några dagar i mitten av mars leddes tåg, som normalt passerar staden, den södra vägen via Nanjing i stället.

Vad försiggick egentligen i Wuhan? I mitten av april åkte jag igenom trillingstaden vid den långa floden. Det var gott om slagord och väggtidningar längs gatorna, många nymålade. Fallet Zeng Si-yu var tydligen inte utagerat ännu, inte heller Liu Feng.

Det började redan bli ordentligt varmt. överallt bland den låga, vidsträckta, enkla bebyggelsen hängde tvätt på tork. Men på en av tvättlinorna fladdrade i stället papperstecken som förkunnade:

— Liu Feng måste sona sin skuld!

Diskussionerna på gräsrotsnivå fortsatte. Rubrikerna över de färskas väggtidningarna vid stationen i Hankou skvallrade om en ganska intensiv debatt bland de anställda där: ”Vad har

revolutionskommitténs vice ordförande för sig?” eller ”Min ärliga mening om partikommittén”. Dessa meningsyttringar lästes av en rad tågpassagerare, medan de köade för bullar på perrongen.

Också på stationerna i närheten av Wuhan var det slagord ålade direkt på byggnader och murar. De riktade sig mot drer som ”förolämpat massornas representanter i de revolutionära kommittéerna”.

Strejker och motåtgärder

Det är en god hypotes att motsättningarna inom provinsens järnvägsväsende ledde till störningar, som gjorde att staden inte kunde ta emot besökare och att tåg ibland måste ledas andra vägar. Strejker eller försök till strejker förekom tydligen också, för senare officiella rapporter har gjort en särskild poäng av att framhålla att arbetarna inom Wuhans järnvägsdistrikt numera ”stannar på sina poster och tillämpar en strikt arbetsdisciplin”.

Redan den 14 april utfärdade provinsens partikommitté en varning till dem som bröt arbetsdisciplinen. Också på järn- och stålverket kan det ha funnits sådana problem. För vid första maj-firandet applåderades en grupp yngre arbetare från koksverket för att de hade stannat kvar på jobbet den senaste tiden. Och en senare rapport från järn- och stålverket konstaterade att arbetarna ”stärkt arbetsdisciplinen och ökat närvarofrekvensen”.

Likaså ledde allvarliga motsättningar till allvarliga produktionsstörningar i Wuhans hamn, landets största inlandshamn. ”Under första halvåret kom perversa borgerliga tendenser fram, vilket ledde till ett tillstånd av passivitet i hamnen så att fartygen inte kunde lastas eller lossa i tid,” skrev Folkets Dagblad.

Vid Wuhans tunga maskinfabrik medgav chefen inför en besökare:

— Vi hade en allvarlig splittring som påverkade produktionen under första halvåret 1974, särskilt under andra kvartalet.

Kinas vice premiärminister Deng Xiao-ping tillfrågades i juni 1975 om oron i Wuhan och vissa andra städer. Han svarade att det hade varit splittring och missnöje. På vissa platser ville arbetare ha högre löner. Detta var berättigat i vissa fall, i andra inte, sade han.

Följaktligen tog ett nytt tema överhanden i kritikrörelsen. Det gällde att hålla fast vid huvudinriktningen som var att kritisera Lin Biao, fastslog Wuhanradion i mitten av jun Man skulle enas om det, i stället för att gräva i gammalt groll. Pressen talade om ”ohälsosamma tendenser i massrörelsen” och måste ha syftat på dem som var beredda att driva kampen mot dåliga byråkrater så långt att produktionen blev lidande.

Ett brev till arbetarna i Hubei från fyra veteranarbetare fick stor spridning. Där citerades Maos maning efter Wuhanintermezzot 1967: ”Inom arbetarklassen finns det ingen grundläggande intressemotsättning. Och än mindre finns det någon anledning för arbetarklassen att splittras i två fientliga fraktioner.” Detta citat återkom ofta under sommaren och hösten.

Oro uttrycktes i ett direktiv från centralkommittén i Peking den 1 juli. Kolproduktionen hade gått ner och flaskhalsar hade uppstått vid järnvägarna. Därför kunde det bli svårt att uppfylla produktionsmålen för järn och stål, konstgödsel, cement och vapen. Starten för femte femårsplanen 1976 äventyrades också, hette det. Från och med detta direktiv betonades enhet och produktion allt starkare. I det eviga dilemmat mellan ideologiska satsningar och produktionsansträngningar var ledningen denna gång inte beredd att låta produktionen bli mer lidande än vad den redan blivit.

Kampanjer i kampanjen

Som alltid pågick det kampanjer i eller vid sidan av den för tillfället dominerande, kampanjer

som också kräver sin man, men som långsamt ändrar Kinas utseende.

I januari krävde Wuhans revolutionära kommitté ”en revolution i den allmänna hygien”. I februari uppmanades hela provinsen med en drastisk formulering ”att gå till aktion och piska upp en storm inom skogsplanteringen” för att klä de nakna bergen, vägkanterna och flodstränderna med träd. I slutet av månaden rapporterades resultatet: hundra miljoner nya träd planterade.

I mars och april gällde det att stödja vårbruket. Sådana kampanjer påverkar också invånarna i en storstad som Wuhan. Många får ge sig ut på landsbygden vid vårbruket och höstskörden, för då behövs hjälpande händer.

Stadens kulturarbetare sysselsattes i mars av en speciell kampanj mot en opera, ”Tre besök på Persikoberget”, som ansågs vara ett försök att återupprätta Liu Shao-qi och därmed en attack mot Mao. De hittade också ”många lokala yttringar av den svarta linjen inom konst och litteratur”.

Kring internationella kvinnodagen den 8 mars drevs en kampanj för kvinnans jämlikhet med mannen, kring ungdomens dag den 4 maj en annan för de ungas fostran, kring barnens dag den 1 juni ytterligare en annan.

En stor dag i Wuhan är den 16 juli. Då hålls traditionen från Maos simtur 1966 vid liv. På åttaårsdagen var det femtusen Wuhanbor som simmade tvärs över Yangzijiang.

Vattenståndet var ovanligt högt och myndigheterna började befara en översvämning. Regeringen utfärdade instruktioner, provinsens arméenheter fick order om att ”ta skyddsarbetet mot en översvämning som sin centrala uppgift” och arbetare ”forcerade transporten av materiel till området”. Efter en dryg månad kunde provinsen andas ut. Faran var över för den här gången.

Produktion, produktion

Temat om enhet och produktion som anslogs i centralkommitténs direktiv i juli blev dominerande. Kritikrörelsens massmöten avlöstes av en annan sorts möten. Från juli till oktober 1974 hölls sex större industrikonferenser i Wuhan. Nu måste ekonomiska resultat åstadkommas för att fira folkrepubliken 25-årsjubileum den 1 oktober, och ett stort slag måste utkämpas för att uppfylla planmålen under fjärde kvartalet, hette det.

Angrepp riktades mot ”en handfull klassfiender och dåliga element som saboterar kritiken av Lin Biao och Konfucius och arbetet för att ta ett fast grepp om revolutionen och öka produktionen ... och som saboterar industri och jordbruk, kommunikationer och transporter.”

Försöken att få in kampanjen i mer ordnade banor tog sig uttryck också i skolningen av marxistiska teoretiker på varje enhet. Dessa ska vara en kärngrupp som är ett steg före med studiet av centrala direktiv, ledarartiklar och marxistiska klassiker, och sedan sprida sin kunskap vidare.

Som ett föredöme i enhet och produktion höll stadens tidningar fram motorfordonsfabrik nummer två, där ”arbetare som brukade ha olika åsikter har uppnått enhet”. Enheten hade nåtts därför att partikommittén hade hållit fast vid kampens huvudinriktning. När det dök upp ”olika problem och skiljaktiga åsikter som inte var i linje med huvudinriktningen”, kunde dessa elimineras genom tålmodigt ideologiskt arbete. En beprövad metod var att jämföra med det gamla samhället för att öka uppslutningen och enheten. Därigenom hade produktionen slagit alla rekord, hette det.

Men uppenbarligen hade inte alla ”olika problem och skiljaktiga åsikter” eliminerats. En av de allt färre utländska besökarna, den danske författaren Jens Branner, rapporterade efter sitt besök i oktober 1974:

”Här dyker vilda väggtidningar upp på natten och blir övermålade på dagen. Chen Wen-zhao (tolken) säger salvelsefullt: Ja, reaktionärerna skriver, men de är rädda för att göra det i fullt dagsljus. Själen är inte renad ännu. Flera borde stå upp och bekänna. Det onda finns ständigt ibland oss, men kommer inte i dagen.

För första gången har jag känslan av att vara inspärrad på hotellet, att det inte är välsett om jag strosar ensam på gatorna.”

En äldre författare i Wuhan, Zhou Dai, sade till Branner: — Det är möjligt, men inte längre välsett att öppet kritisera partiet. Inte heller är alla väggtidningar i Wuhan sanna, de ropar på motstånd mot kulturrevolutionen utan att ge goda under, och de där väggtidningarna är så långa och invecklade, att vanliga människor inte kan läsa dem.

Enhetskampanjen var inte en fullständig framgång i Wuhan, enligt vissa tecken. Utlänningar som var där i februari 1975 såg väggtidningar som anklagade provinsledningen och stadens ledning för att ha kallat in militären mot arbetare i november. De närmare omständigheterna är inte kända.

För att förbättra stämningen mellan tjänstemän och arbetare fick en lång rad kadrer göra extra kroppsarbete tillsammans med arbetarna i november. Kadrer på den absoluta toppnivån, de två främsta sekreterarna i provinsens partikommitté, föregick med gott exempel och ”ledde ettusen tjänstemän i kroppsarbete inom kommunikationsenheterna”, ytterligare en antydning om svårigheterna vid järnvägarna.

Ett mord på en tjänsteman och partimedlem blev den dramatiska upplösningen på ett år av fraktionsstrider och mygel vid Daye järngruva, som hör till Wuhans järn- och stålverk. Enligt en rapport i Wuhanradion började ”en del dåliga människor” i början av 1974 att ”tillämpa borgerlig splittring och samarbeta med kapitalistiska krafter på landsbygden. De använde gruvans lastbilar för att transportera sten till privata husbyggen”. Partimedlemmen Xie Hxuns egen fru och dotter tjatade på honom, att han också skulle samla på sig sten till ett eget hus. Men han stod emot och han försökte stoppa chaufförernas mygel. Den 14 december 1974 mördades Xie av en av sina motståndare på gruvan. Det var ”när han bekämpade klassfiendens sabotage av revolutionen och produktionen, sålunda ädelmodigt offrande sitt eget liv”. Rapporten slutade som en varning: ”Säkerhetsorganen utövade omedelbart proletariats diktatur över kontrarevolutionären som dödat Xie.”

Nytt år, ny kampanj

Det nya året, 1975, kom med en ny kampanj, ett nytt försök från en annan utgångspunkt att skaka om människorna i deras tänkande och angripa samma frågor som kulturrevolutionen och kritikrörelsen ventilerat, angripa handlingsmönster och tänkesätt som i alla fall smugit sig tillbaka.

Precis som i början av kulturrevolutionen och i början av kritikrörelsen riktades propaganda-maskineriets kanoner mot tendenser att stödja de enskilda arbetarnas ekonomiska egenintresse med materiell uppmuntran, i stället för att försöka lita till kollektiv och moralisk uppmuntran.

För under den kraftiga produktionssatsningen under andra halvåret 1974 tillgrip företagsledare olika former av ekonomisk stimulans för att kunna visa resultat. Det fanns också företagsledningar som i samma strävan utnyttjade kryphål i det socialistiska systemet. De skaffade t.ex. extra arbetskraft från landsbygden på illegala vägar eller ordnade extra materiel genom olika former av mutor. Myglet på Daye järngruva var ett annat exempel på urspårning.

Dessa spöklika återupprepningar, dessa ständiga pendelsvängningar, kom som någonting fullständigt naturligt för dialektikern Mao Zedong. Han har sett utvecklingen drivas framåt av motsättningarnas spel.

Men det är inte en ständig repetition av samma motsättningar. För varje omgång i det dialektiska spelet når utvecklingen ett högre plan, som Mao har sett det.

Medan kulturrevolutionen och kritikrörelsen angrep sådana utslag av materiell uppmuntran som bonus och övertidsersättning, var Mao nu beredd att gå ett steg längre och sätta hela lönesystemet under debatt. Hela skalan med olika löner är egentligen en kvarleva från det gamla kapitalistiska samhället, förklarade Mao i ett av de nya citat som spreds i februari. Den är en "borgerlig rättighet". En dag ska den avskaffas, när socialismen övergår i kommunismen och principen om lön efter arbetsinsats ersätts med lön efter behov. Sådana borgerliga rättigheter går inte att helt avskaffa under socialismen. Men de måste begränsas. Utvecklingen måste gå mot större jämlikhet. Det duger inte att slå vakt om eller utvidga de borgerliga rättigheterna, sade Maos uttolkare.

Detta kunde för övrigt tolkas som ett angrepp mot beslut som fattats på nationella folkkongressen i januari. Där skrevs gamla och t.o.m. vissa nya "borgerliga rättigheter" in i författningen.

Därför ställdes Kinas arbetare nu inför uppgiften att studera och diskutera hur skillnaderna i löneskalan skulle minskas, diskutera hur "de tre skillnaderna" mellan stad och land, arbetare och bönder, och intellektuellt och manuellt arbete skulle minskas. För om inte stora skillnader begränsas, så begränsas inte heller grogrunden för nya kapitalistiska eller borgerliga element i det socialistiska samhället, påpekade en artikel från Wuhan i februari.

På järn- och stålverket i Wuhan tillämpas en åttagradig löneskala för arbetarna, såsom på alla fabriker i Kina. Lärningarna på verket får 22 yuan i månaden första året, 24 andra året och 26 tredje året. Först därefter betraktas de som fullärda arbetare och går in i lägsta löneklassen i den åttagradiga löneskalan, 37.5 yuan. Högsta arbetarlönen är 108 yuan. Ingenjörer får mellan 150 och 230 yuan, ordföranden i revolutionära kommittén får 180 och vice ordföranden 150.

"Nya borgerliga element"

Hur det "borgerliga rättighetstänkandet" spelat sina spratt illustrerades med några exempel i Wuhanradion. "För att uppfylla produktionsmålen i förväg, mobiliserade en del ledare (i stadens företag) arbetarnas aktivism med övertidsersättning." Detta skedde särskilt på Wuhans statliga bomullsfabrik nummer tre. Men där har några arbetare protesterat i en väggtidning och nu tillämpas i stället frivilligt, obetalt övertidsarbete, hävdade radion.

En av de två ledande partisekreterarna i provinsen, Zhao Xiu, samlade sig i april till en utläggning om de nya tongångarna i Maos fortsatta revolution mot individualistiskt tänkande och kaderprivilegier.

Gammal ideologi och gamla vanors makt håller fortfarande sitt grepp om folks tänkande ... Eftersom två former av ägande existerar och eftersom borgerliga rättigheter existerar, är det oundvikligt att kapitalistiska faktorer utvecklas i staden och på landet, och att nya borgerliga element skapas. Särskilt värd att lägga märke till är den borgerliga vinden, den borgerliga livsstilen, som ordförande Mao pekat på. Det är en ond vind som alstrar nya borgerliga element. Den borgerliga vind som blåser bland partimedlemmar, särskilt bland ledande kadrer, är den som gör den största skadan.

— — —

Det finns en myriad av band mellan arbetarna och olika kretsar i samhället. Ett stort antal av dem som ägnade sig åt småhandel, liksom andra småborgerliga skikt, har blivit arbetare. Vanans makt från det gamla samhället vinner oundvikligen insteg i arbetarklassen.

Strängt taget, skrev *Hubeis Dagblad* i april, finns det, som Mao påpekat, många företag där den verkliga makten inte är i marxisternas händer.

Frodas verkligen kapitalismen?

Situationen var egentligen ganska allvarlig om man ska ta ett tal av en annan partisekreterare i provinsen ad notam.

— En handfull dåliga element och nya borgerliga element gör vad de kan för att ställa sig in hos kadrerna och korrumpiera dem, för att söka efter agenter inom partiet. De hänger upp socialistiska skyltar för att genomföra kapitalistiska planer. De gaddar ihop sig med folk när och fjärran, i staden och på landet, och ägnar sig åt korruption, stöld och spekulation ... De gör allt möjligt för att inkräkta på den kollektiva och statliga ekonomin.” (Förhållandena vid Daye gruva var säkert ett exempel i sammanhanget.) Vi i provinsens partikommitté får ta på oss ansvaret för denna situation, sade partisekreteraren enligt Wuhanradions referat.

Har dessa båda partisekreterare givit en realistisk bild av Wuhan i det nya socialistiska Kina? Frodas kapitalism, korruption och ojämlikhet?

Vad de talat om är *tendenser* som onekligen finns och son! måste hållas i styr. Då kan saker som ter sig ganska oförargliga stämplas som ”kapitalistiska” eller ”materiell uppmuntran”. Dessutom kan man ibland misstänka att de överdrivit för att ha negativt undervisningsmaterial.

Den här kampanjen mot ”borgerliga rättigheter” och ”nya borgerliga element” bedrevs mest i form av teoretiska studier och förberedande diskussioner om hur löneskillnader och andra skillnader skulle kunna minskas.

Genomorganiserat

Det kinesiska samhället är genomorganiserat och väl förberett för sådana studie- och diskussionsuppgifter. Varje kines tillhör en eller flera grupper på arbetsplatsen eller i bostadsområdet, grupper som i allmänhet har två möten i veckan. Kvarteret kring Hancheng-gatan i Wuhan är ett gott exempel på organisationen. Hela det utbredda nätet av studiegrupper beskrevs i en av de nationella dagstidningarna. Guangming, i april.

Kvarteret ligger vid Han-floden, en biflod till Yangzijiang. Det består av flera smågator som korsar varandra och är tätt befolkat. ”Här var det gott om allt möjligt slödder och onda hemliga förbund som tillsammans med husägarna och kapitalisterna förtryckte det arbetande folket före befrielsen ... Klasskampen är fortfarande akut, särskilt på det ideologiska området.” Därför har kvarteret utvecklat en mängd former för ideologisk skolning.

1. Partiklasser. Medlemmarna av kvarterets partikommitté samlas i en studieklass för en bestämd period en gång i månaden.

2. Sjungemajskolor. Sjutton sådana för hemmafruar och pensionerade arbetare samlas tre gånger i veckan.

3. Utbildning av marxistiska teoretiker. En kärnstyrka på 154 instruktörer har utbildats. De har studiemöten så fort det behövs. De ska ligga ett steg före i studierna och sedan sprida sina kunskaper vidare.

4. De pensionerade arbetarnas kommitté. Omfattar 471 pensionärer med uppgift att tjäna folket på olika sätt och biträda hemvärnet och säkerhetsorganen med övervakning av lag och ordning.

5. Ungdomsgården. Tar hand om barnen efter skolan. Driver över 1 000 självstudiegrupper med 370 instruktörer.

6. De unga marxisternas studiegrupper. För sjuka eller invalidiserade ungdomar som fått bo kvar i kvarteret efter examen. 16 grupper.

7. Propagandalaget. Består av tre grupper, en för sång, dans och musik, en för revolutionärt

historieberättande och en för filmvisningar. Driver också en sångkör med 84 äldre damer.

8. Fjorton bibliotek.

9. Kommittén för nedbrytande av gamla seder och bruk.

Allt detta kommer alltså ovanpå den politiska mötesaktivitet som bedrivs av förvaltningsorganet-gatukommittén, av partikommittén, ungdomsförbundet, rödgardistorganisationen och kvinnoförbundet — och också ovanpå de regelbundna möten som kvarterets arbetare och tjänstemän har på sina arbetsplatser.

Storartade målsättningar

Det såg ut som om den nya kampanjen gick att förena med fortsatt stark betoning på ”enhet och stabilitet” och på produktion. Ordet ”enhet” nämndes elva gånger och ordet ”stabilitet” fem gånger i en kort rapport på 350 ord i Wuhanradion i juni.

Situationen i Wuhan och Hubei hade tydligen klarnat så pass i maj 1975, att en ny förste partisekreterare utnämndes. Den posten hade varit vakant ända sedan Zeng Si-yu flyttapedes bort i december 1973. Den nye partisekreteraren, Zhao Xingchu, är civil, inte militär som hans två företrädare. Han har gjort hela sin karriär i Hubei, frånsett att han var vice kulturminister i Peking ett tag. Han hörde till dem som stämplades som ”kontrarevolutionär” under kulturrevolutionen och försvann på ett par år.

Nya industrikonferenser sammankallades i Wuhan. En av dem, i mars, varade hela två veckor. Partikommittén på järn- och stålverket lovade ”göra ett bra jobb för den revolutionära enheten, stärka företagsledningen och förbättra arbetsdisciplinen”.

Storartade mål sattes upp på konferenserna. Inte bara upprepades resolutionen som antagits på nationella folkkongressen om att göra Kina till en mäktig, modern socialiststat vid sekelskiftet. Ledningen i Hubei beslöt också att provinsens jordbruk ska vara mekaniserat 1980 och att värdet av industriproduktionen måste mer än fördubblas mellan 1975 och 1980.

Hur många felaktiga tendenser och hur många ideologiska masskampanjer som hinner uppstå till dess återstår att se.

3. Landsbygdsrevolutionen — Östanvinden/Mellanfolklig fred 1969-1975

”Östanvinden” hette folkkommunen första gången jag var där. Fyra år senare var den omdöpt till ”Mellanfolklig fred”, Renhe. Sak samma med den brigad i kommunen jag hälsade på under mina fyra besök. Den bytte namn från ”Älska fosterlandet” till ”Ankdammen”, Yahu. Då är att märka att ordet ankdamm inte har samma negativa klang i Kina som i Sverige.

Dessa namnbyten säger faktiskt något om utvecklingen i Kina de senaste åren. I kulturrevolutionens yra skulle allt få radikala eller nationalistiska beteckningar. Namnet Östanvinden hämtades från Maos ord om östanvinden som besegrar västanvinden, dvs. att den socialistiska delen av österlandet har det bättre förspänt än det kapitalistiska västerlandet. Några år senare kom kineserna att betrakta detta namnskick som vänsteröverdrift eller fraspolitik. Med den dramatiska ökningen av Kinas internationella kontakter och med den mera avspända tonen i inrikespolitiken, klingade det bättre med internationalistiska eller neutrala namn som Mellanfolklig fred och Ankdammen.

Men för människorna i denna folkkommun tre mil utanför Kanton i sydligaste Kina är detta bara en del av utvecklingen. Det vore för enkelt att bara säga att det gått från anspänning till avspänning. För gång på gång, tycker många av dem som jag talat med, har de fått bevis på hur det går om det blir för avspänt, hur gamla vanor och attityder gör sig gällande igen, så att

den kollektiva inriktningen äventyras.

I slutskedet av kulturrevolutionen, 1969, berättade de för mig hur de hade bromsat tendenser som Liu Shaoqi var den främsta symbolen för: att sätta arbetspoängen i högsätet, att utvidga de privata jordlotterna, den privata företagsamheten och den privata marknaden på landsbygden. 1971 tycktes inga sådana problem sysselsätta dem. Då pratade de mera ekonomi än politik, mera siffror än ideologiska begrepp. Men 1974, när jag talade med samma människor hade de just fullbordat ett nytt varv i den dialektiska spiralen. Jag hade ibland en spöklik känsla av att ha hört allt förr. Med ett uttryck som återkom flera gånger, berättade de att saker som de kritiserat under kulturrevolutionen hade smugit sig tillbaka. Och detta hände, blev min slutsats, just under den tid när de var mera sysselsatta med siffror än med ideologiska begrepp.

Se där, sade de, vad bra, vad nödvändigt det var med en ny ideologisk kampanj som rörelsen för att kritisera Lin Biao och Konfucius.

Ekonomiskt kunde jag följa deras framsteg, förändringar som ibland var nog så stora. Men ideologiskt hade de haft en del bakslag, om man ska ta dem på deras ord. Jag kunde följa det senaste avsnittet i Maos ständiga revolution under mina fyra besök på Östanvinden eller Mellanfolklig fred 1969, 1971, 1973 och 1974, och i rapporter därifrån 1975.

En av 600 miljoner bönder

Zhao Zhu-fen i Sunzhuang by är en av Kinas 600 miljoner bönder, en av 68 300 medlemmar i folkkommunen. Han är en av människorna i dessa kampanjer. Han har sett stora förändringar — revolutionen, kollektiveringen och kulturrevolutionen. Så stora har förändringarna varit, att många blivit tillfredsställda, slagit sig till ro, och inte varit beredda på nya massrörelser.

Zhao redogör gärna för sin tillfredsställelse över de materiella och politiska förändringarna sedan folkkommunen bildades 1958. Men i mycket är han en blandning av gamla och nya attityder. För honom måste kritkrörelsen mot Lin Biao och Konfucius ha varit en tankeställare — framför allt kritiken mot Konfucius som har eller hade ett mycket djupare inflytande på landsbygden.

Zhao är 44 år när jag träffar honom. Han har levt 22 år i det gamla samhället och 22 år i det nya. Ibland gör sig det gamla samhället påmint. När jag frågar hur många barn han har, säger han tre, tre söner. Senare kommer det fram att han har en dotter också. Vi anklagar honom skämtsamt för feodala fördomar. Han blir ganska generad.

Han går fortfarande efter den gamla jordbrukskalenderns exakta datumangivelser när han talar om sådd och skörd. Det är han som talar. Hans fru Xie Su sitter tyst.

22 år i det gamla samhället avslöjar sig glimtvis. 22 år i 'det nya samhället berättar han om hela tiden.

Så där är många av Kinas bönder. Spåren från förr, kvarlevor från tiden före 1949, sätter ännu gränser för framåtskridandet och böndernas revolutionära medvetande, trots maoismens obändiga tro på massornas skaparkraft.

Det är ingenting märkvärdigt med Zhao. Det är därför han är intressant. Han bor i en trakt där folk har det lite bättre än genomsnittet i Kina, såvitt man kan förstå. Men jag tror att de allra flesta skulle instämma i vad Zhao säger, hur schematiskt det än låter:

Före befrielsen var vi exploaterade. Nu är vi landets herrar. Det tack vare kommunistpartiet och ordförande Mao.

Han är livlig och självsäker. Den som varit en tid i Kina ner igen hans historia: ”fattigdom och förtryck under kinesiska feodaltherrar och japanska ockupanter, sedan ett bättre liv materiellt och ett och annat att säga till om politiskt.”

Hunger var hans barndom. Gröten var tunn. Nu har de grisar och kycklingar, de får säd och pengar från kollektivet. De får arbeta för det, det syns, men de har det.

Ta det här med grisarna. Varje år har de fött upp två stycken som de sålt till staten. I år föder de upp fyra. En svart svankryggig smågris på tjugo kilo rotar i den lilla stian. Sjuttio kilo till och hans tid är ute.

Hos Zhao äter de svinkött åtta till tio gånger i månaden. De har 13 kycklingar som de ska äta upp i sinom tid. De får grönsaker från den privata jordlotten. De får fisk från produktionslagets fiskdamm utanför huset. En fisk ligger nedsaltad i en tunna.

Tre pannor dominerar matlagningen på den svarta spisen som står i ett uterum med tak. En för ris, och då ska spisen eldas med halm. En för grönsaker, då ska spisen eldas med ved. En för vatten, då ska spisen eldas med kol. Zhao visar alla pannorna, eftersom vi nu kommit in på ämnet.

De har tre, rätt små vitkalkade rum för tre personer. En dotter har gift sig med lagets traktorförare och flyttat hemifrån. Huset byggde de för sex år sedan. De hade sparat. Och de fick hjälp av grannarna med handräckning.

Maobilden hänger på norra väggen, blickande mot solen och mot rabarbern som hänger på tork ovanför dörren. Här är träbord och träpallar. Jordgolv, som de går barfota på. Familjebilder och en dammvippa på väggen. Maos valda verk, skolböcker, en termos i plastfodral, en ficklampa och en bläckflaska på en hylla.

Så här indelar Zhao sin dag: Sex går de upp. Klockan sju till halv åtta är det politiska studier för produktionslaget. Halv åtta till elva arbete på fälten. Lunch, siesta till halv två. Arbete till halv sex. En timme arbete mindre under dödsäsongen.

Fritiden ägnar de ofta åt den privata jordlotten. En gång i månaden cyklar de tre mil på sandiga vägar in till Kanton för att gå på bio eller teater. Det brukar ta en och en halv timme att cykla. De brukar vara hemma vid elvatiden igen. Men det förutsätter att någon cyklat in en gång innan för att köpa biljetter i förväg.

Flera kvällar i veckan tittar de på TV i produktionslagets lokal. Två eller tre gånger i månaden kommer kommunens filmvisningslag till Sunzhuang by.

Det kan hända att de sitter hemma och spelar musik. Zhao har gjort sig en egen fiol och en flöjt. De kan sitta hemma och läsa också. För två år sedan skingrades mörkret, är de fick elektriskt ljus till byn.

— Jag läser inte så mycket. Jag har bara tre års skolning. Men jag har lärt mig orden till några revolutionära sånger.

Lördag hos familjen Ye

En annan familj som också är en ganska typisk del av det folk som Maos fortsatta revolution arbetar med, är familjen Ye i åttonde produktionslaget, brigaden Älska fosterlandet (Ankdammen).

Det är lördag eftermiddag en höstdag. De gamla, far och mor, berättar om sitt liv. Fler familjemedlemmar droppar in. Naturligtvis berättar de äldre om tiden före 1949, alla som är så gamla jämför med den.

— Före befrielsen slet jag för en jordägare.

Ye Yu-min, 59 år, är liten och ganska sliten. Men ögonen är pigga. Hans fru är nästan vacker. Hon talar mer än sin man, skrattar till ibland, utstrålar säkerhet. De har varit gifta i 34 år. Åtta barn har de. Sex är utflugna. Nu är de fem i hushållet: de själva, en son, en svärdotter, en yngre son. Plus tre katter och två grisar.

De bor i ett tegelhus bland andra i ett krokigt mönster: två små rum, ett kök med en dominerande spis, en svinstia. Den ena av suggorna ska de äta upp själva, den andra ska de sälja till staten. Inomhus har de stengolv utom i köket. Det har brigaden kostat på, för att förbättra hygien.

Alla utom minstingen i skolan jobbar i produktionslaget. Där får de arbetspoäng, som omsätts i pengar och säd. Tillsammans får de ungefär 1 300 kilo ris per år. Det blir 7-8 hekto ris per person och dag.

Det borde vara en god grund. Och så har de sin egen grönsakstäppa. Mjölk dricker de inte, men protein får de ändå. De äter sin gris eller köper kött. I kökstaket hänger torkad fisk.

1 500-2 000 kronor om året (inklusive spannmål) är en normal familjeinkomst här. Det går åt till kläder, mat och till mindre avgifter för skola och sjukvård. De betalar ingen skatt. Ye får fri behandling och fri medicin för 45 öre i månaden — det är det nya kooperativa hälsovårdssystemet.

— Varje år sparar vi lite pengar. Vi sätter in dem på kreditkooperativet. Vi har vad vi behöver.

Ofta köper man cyklar för sparpengarna. Det berättas att så fort en ny laddning cyklar når en kommun här, så blir de slutsålda. En bra cykel kostar 350 kronor. Andra familjer köper kanske en radio, en symaskin eller en klocka. Ye har elektriskt ljus sedan 1962, en glödlampa utan skärm i taket.

Vad gör de på fritiden?

— Pysslar i hushållet, samlar gödsel, läser Mao.

Ye kan inte läsa själv, men deltar i Maostudiet. Vilka av Maos arbeten känner han till?

— De tre ständigt lästa.

Han menar *Tjäna folket*, *Den dåraktige gamle mannen som flyttade berg* och *Till minne av Norman Bethune*. Det är tre korta stycken som lär ut flit, hårt arbete, osjälviskhet och internationalism. De är mycket klart skrivna. Språket är enkelt och måste tilltala bönderna. Samma svar fick man på andra håll vid denna tid, före de fördjupade studier som kom med kritkrörelsen. Det var dessa tre artiklar man hade lagt tonvikten på.

Ye sitter bredvid ett batteri Maobilder och familjebilder. Han pekar och berättar:

— Där är min andre son. Han är i Guangxi nu (en grannprovins). Han där bor i utkanten av Kanton. Hon där är gift här i kommunen ... javisstja, hon sitter ju här nu, säger han och pekar på dottern.

De vill bjuda på te, en skål varmt vatten. Det dricker de ofta. Så vi går tvärs över gården till köket. Stämningen blir lättare. Först var de lite försiktiga. Plötsligt vräker regnet ner. Då kommer de på att det var en månad sedan det regnade senast. Det skulle ha betytt en dålig skörd förut. Men nu har de konstbevattning.

Snart är den stekande solen där igen och snart kommer också tredje sonen på sin cykel, som han ställer i köket. Han har cyklat de tre milen från Kanton, ska fira söndag hos pappa och mamma. Han är 25 år och ungarl. Han har muckat från armén nyligen, jobbar på en elektrisk fabrik i Kanton, bor på fabrikens billiga ungarlshotell, tjänar knappt 100 kronor i månaden.

Den här 25-åringen är ganska ovanlig. Regeringen vill att folk ska flytta i andra riktningen, från städerna till landet. Föredrar han staden eller landet?

— Jag åker dit partiet vill.

Det är ett mycket vanligt svar.

Så kommer yngste sonen hem. I dag har han haft matematik, fysik, politik och kinesiska i plugget. Vad tycker han bäst om i skolan? Vi talar riksspråket med honom, för det har han lärt sig i skolan. Då börjar gamla mor, som bara kan kantonesiska, en lång och munter utläggning om hur stört möjligt det är att förstå riksspråket. Så småningom får grabben en chans att svara:

— Politik, Mao Zedongs tänkande är bästa ämnet. Kunde jag väntat ett annat svar?

De frågar honom lite om skoldagen. Familjerna har fått mer att säga till om i brigadskolan. Det kommer en skur till. Dottern, jämförelsevis kokett i klädedräkt och frisyr, säger:

— Nu får ni stanna till middag. Och kanske över natten. Alla skrattar. Och så följer de gästen ut när skuren övergått i ett duggregn.

”Vi har våra brister”

Zhaos och Yes berättelser antyder vad kulturrevolutionen betydde för bönderna i Östanvinden. En ny betoning på politiskt medvetande, uttytt som en större betoning på kollektiva snarare än individuella insatser, befordrat genom ökat Maostudium, i första hand ”de tre ständigt lästa”. Plus reformer som gav dem bättre hälsovård och ryckte upp skolgången för deras barn.

Bönderna mobiliserades inte bara för att angripa tendenser som ”att sätta arbetspoängen i högsätet” eller olika försök att utvidga det privata jordbruket. De uppmuntrades också att skärskåda sina ledare och se efter vilka som hade sådana tendenser.

— Här hade vi ingen kapitalistvägare, men under kulturrevolutionen avslöjade vi ett dåligt element bland våra ledande kamrater, sade Liang Jiang-hong, en av kommunens unga nya ledare 1969.

— Denne dolde förrädare arbetar nu i jordbruket under massornas övervakning och omskolning.

Vid mitt besök 1969 talade Liang och de andra ledarna mycket om hur ”Mao Zedongs oövervinneliga tänkande” hade ökat böndernas medvetande och därmed sporrat produktionen. Två år senare nämnde de också hur kulturrevolutionen och Maostudierna hade ökat produktionen. Men personkulten av Mao hade dämpats — jag noterade att bara några få bar Maomärken — och de gick mera direkt på de ekonomiska realiteterna utan politiska sammanhang.

En liten episod var betecknande för den dämpade tonen, för hur de försökte undvika kulturrevolutionära överdrifter. På skolan i brigaden Älska fosterlandet sade ordföranden att ”storartade förändringar” hade ägt rum. Men en av kommunledarna ingrep och sade att man borde bara tala om ”vissa förändringar”.

De hade ett nytt sätt att tala om sina framsteg, ett sätt att presentera sin situation som numera är vanlig över hela Kina och som säkerligen inspirerats av centrala direktiv. De pekade på stora förändringar och uttalade stora förhoppningar. Men samtidigt framhöll de sina brister, ibland uppriktigt, ibland mera ceremoniellt.

— Under 22 år har vi förlitat oss på fattig- och lägre mellanbönderna och på ordförande Maos ledning, så vi har gjort vissa framsteg, sade kommunens ordförande Ye Haoshen 1971. Men vi får inte slå oss till ro. Vi har fortfarande brister. För det första är levnadsstandarden låg jämfört med utvecklade länder. För det andra är jordbruket inte särskilt mekaniserat. För det tredje är vi dåliga på att tillämpa vetenskapliga bruksmetoder, om vi jämför med vissa andra folkkommuner.

Mekanisering och vetenskapligt jordbruk var ett huvudtema vid två av mina besök. Redan 1969 ville de gärna visa mig sin konstbevattning. De tog mig till en liten pumpstation och såg

glada och stolta ut, som om de pumpade olja ur jorden. 80-90 procent av den odlade jorden var konst-bevattnad med kanaler, diken och pumpar. Det gör att riset sköter sig självt väldigt mycket. Jag slogs av hur lite folk det var ute på fälten, när det inte var sådd, skörd eller transplantering.

— Nu kan vi ta det ganska lugnt. Vi kan ägna oss åt annat under den tid som förr var mycket arbetsam, sade Liang Jiang-hong.

Ägna sig åt annat hade de också gjort. En av brigaderna byggde en stor bro över Liuxi-floden. Det sparar i sin tur mycket arbete. Nu behöver de inte köa för överskeppning. Varje produktionslag har sin egen lilla elektriska pump. Enkla, rostiga grejor, ofta byggda på platsen, men sprutar upp vatten gör de i alla fall. Trampkvarnarna är ett minne blott här.

Den dåraktige gamle mannen

Två år senare kunde de visa mig ett större projekt. Korglast för korglast, ok för ok förändrades landskapet. De hade börjat i februari 1971. Tre år senare kunde jag konstatera att det var nästan färdigt. Platsen hade fått ett helt nytt utseende med en damm som gör det möjligt att odla upp mer jord, ett litet kraftverk, en bro och en sluss som gör Liuchi-floden segelbar med mindre fartyg.

I denna trakt dog 324 människor av svält efter en översvämning 1942. Det fanns ett talesätt att tre dagars sol betydde torka och en halv dags regn betydde översvämning. Nu behövde de inte frukta Liuxi-floden. Den är tämjad till böndernas hjälp.

Solen stod högt. Det var 25 grader varmt, november 1971. Men de breda hattarna gav skugga åt de arbetande. I långa gungande led bar de sina ok fyllda av sand, som tusenfotingar som arbetade sig upp för kullarna.

Det behövs mycket sten för att bygga en damm som denna. För det var inte fråga om att belasta statskassan med inköp av annat än den allra nödvändigaste betongen. Alltså högg de stenen ur ett berg tretton kilometer bort. Och när lastbilarna inte förslog transporterade de stenen med cyklar eller bärpålar. Nu stod de och krossade den för hand med hammare.

Sanden, som skulle bort för den nya djupa fåran, kånkades undan med långa rader av ok och korgar. Dammbotten plattades till med släggor som bara fem eller sex män eller kvinnor kunde lyfta. Arbetsstyrkan var sextusen, en god del av kommunens arbetskraft. Nu under skörden jobbade bara tvåtusen vid dammbygget. Ändå var massverkan stor.

Deras förfäder byggde enastående bevattningsverk och anlade den stora kinesiska muren. Men regeln i årtusenden var ändå att man skulle anpassa sig till naturen. Nu vänder kinesen upp och ner på landskapet, besegrar naturen. I väntan på maskiner får jobbet göras för hand.

Ett slagord vid dammbygget sade: ”Låt oss bygga upp Kina i samma anda som den dåraktige gamle mannen.” Det syftade på en av Maos ”tre ständigt lästa artiklar”, en av dem som gamle Ye talade om. En dag för nästan trettio år sedan höll Mao ett tal, som jag tror att miljoner kineser kan utantill vid det här laget. Han talade om den dåraktige gamle mannen som tog bort bergen:

Bortom den gamle mannens hus stod två bergstoppar och stängde vägen. Med stor beslutsamhet gav han sig på att gräva bort dem. ”Ni kan aldrig gräva bort dessa väldiga berg”, sade en annan gubbe. ”Bergen är höga”, svarade den dåraktige gamle mannen, ”men de kan inte bli högre, och för varje bit vi gräver bort, kommer de att bli så mycket lägre. Varför skulle vi inte kunna få bort dem?” Gud hörde detta och blev rörd. Han sände ner två änglar som bar bort bergen.

Mao anknöt till en känd gammal folksaga. Han använde den som en bild om hur det kinesiska folket skulle kunna befria sig från sina ok. Men ofta får sagan en nästan bokstavlig mening, som här vid dammbygget. För bondemassornas imponerande insatser för att omforma naturen

hör till bilden av Kina i dag, likaväl som t.ex. framstegen i levnadsstandard, hälsovård och utbildning, eller den ofta låga arbetstakten i industrin, eller den stundom irriterande byråkratin.

Cyklar, ok och traktorer

Det kånkas mycket i Sydkina, man släpar, sliter och drar. Det är cykeltransporterna som i första hand ska avlasta ryggar och axlar. Lastbilar är dyra. Och den värsta knuten i transportproblemet — i alla fall det som sliter mest på människorna — är de korta transporterna. Mellan 1969 och 1974 ökade antalet cyklar i Mellanfolklig fred från 12 350 till 15 000.

Satsningen på mekanisering efter kulturrevolutionen speglas i antalet traktorer. Traktorns progressiva roll må vara en sliten socialistisk kliché, men jag är säker på att för bönderna i Rehne betyder det någonting påtagligt att traktorerna ökat från 17 år 1969 till 286 år 1974. Mer än halva arealen plöjs maskinellt.

Samtidigt växer det upp små fabriker för jordbruksredskap i folkkommunerna här. Ibland går de tillbaka till Det stora språngets år 1958. Då startades små fabriker på nolltid ute på landet. Men det gick för fort. Varorna blev ofta oanvändbara. Nu försöker de igen, mera planerat. Nu börjar maskinerna dundra igen i de gamla verkstäderna från den tiden.

Maskinverkstaden på Mellanfolklig fred har utvidgats. Där gör de hackor, cykelkedjor, sågblad och delar till lastbilar och generatorer, förutom att de underhåller jordbruksmaskinerna. Inom länet har de lagt ut tillverkningen av jordbruksredskap på olika kommuner. Mellanfolklig fred gör hackor, en annan gör harvar, en tredje gör tröskmaskiner osv. Var och en av de tjugofem brigaderna på Mellanfolklig fred har sin egen reparationsverkstad för jordbruksredskap. Kommunen driver dessutom ett kalkbruk, flera tegelbruk, en cementfabrik, ett sockerbruk, en kolgruva, en verkstad för paraplyer, en för matolja. De flesta av dessa är små. Det finns fyrahundra arbetare i kommunens verkstäder, hundra i de olika brigadernas, den första generationen arbetare här. Planerarna tycker det är viktigt med småindustrier på landsbygden, för att utjämna skillnaderna mellan stad och land.

Något som det var mycket tal om vid mitt besök 1971, men ännu mera 1974, var vetenskapligt jordbruk. Först ordnade de vattenregleringen. Sedan har de gått vidare och försökt med växtförädling och nya bruksmetoder. Redan 1971 hade varje brigad en experimentstation och alla de nästan fyrahundra arbetslagen under brigaderna hade en "vetenskaplig grupp". Nu har de börjat ta tre skördar per år mot tidigare två. Och de har börjat med vete vid sidan av riset.

Mao, skördarna och levnadsstandarden

Men för att sprida vetenskapliga bruksmetoder krävs en attitydförändring hos kinesiska bönder. Det är mycket det Maos ständiga revolution handlar om, det var mycket det kritkrörelsen mot Konfucius handlade om på folkkommunen Mellanfolklig fred. Den kinesiske bonden, som fostrats i den konfucianska traditionen, hade lärt sig att stillatigande finna sig i ödet, himlens vilja, naturens gång. Nu uppmuntras han att pröva nya lösningar och att ge sig i kast med naturen såsom den dåraktige gamle mannen. Många av Maos skrifter i dialektiken och materialismen, som bönderna får stava g igenom under kadrernas ledning, handlar också om detta: att tillägna sig ett nytt, kritiskt tänkande. Det väcker ofta munterhet i väst, när kineserna framställer Maos tänkande som en mirakelmedicin för bättre skördar och snabbare magskiner. Men det blir ganska vettigt, om man tänker sig att Maostudierna mera går ut på att utrusta folk med en tankemetod för problemlösningar, snarare än med färdiga lösningar.

Konstbevattning, mekanisering, nya bruksmetoder och kanske, antagligen, ett höjt

medvetande om nya möjligheter att handskas med naturen genom kollektiva ansträngningar — allt detta har ökat skördarna och höjt levnadsstandarden. Skördarna på Mellanfolklig fred har ökat från drygt 500 jin per mu 1957 till 1 050 jin per mu 1974 (närmare 8 ton/ha).

Böndernas inkomster ökar i en takt av ungefär tio procent på tre år. Inkomsten per capita är nu ungefär 110 yuan per år (drygt det dubbla i kronor; men priserna är låga, bönderna har naturainkomster dessutom och de betalar ingen hyra).

Ny kultur på den gamla

Bättre hälsovård och skolgång ingår i den höjda standarden. Där har bönderna fått betala. Men i gengäld har de t.ex. fått mera att säga till om i sina barns skola. Och undervisningen är bättre anpassad till landsbygdens behov. Vi var inne på det hemma hos Ye Yugmin i brigaden Älska fosterlandet — eller Ankdammen som den kom att heta igen. Den brigadskolan har jag sett växa från besök till besök. På den gamla kulturen byggdes en ny:

— Vi plockade ner några gamla tempel, vi hämtade sand, vi köpte lite cement och byggde en ny skola, sade Lou Shi-long, 59 år, som ritade bygget. Det var han och Yi Zhan-lian, 39 år, som satte sig ner och på två dagar ritade en ny mellanskola åt brigaden.

Lou har aldrig själv gått i skola. Yi har lite skolning. Ingen av dem är utbildad arkitekt. Men ska det byggas något extra i trakten, då går man till Lou och Yi. Lou har jobbat på byggen sedan han var tolv år. Yi arbetar i vanliga fall i jordbruket. De stora linjerna drar Lou upp med blyerts på ett par papper. Resten har han i huvudet.

Den nya brigadskolan illustrerar två saker:

1. Det är meningen att brigaderna, byarna, själva ska bekosta utbyggnaden av skolsystemet. Tidigare var det helt bekostat av staten.
2. Målet är nu att göra det möjligt för alla barn att gå i mellanskola, sju eller nio års skolgång.

Nu stod den där, skinande vitkalkad i två våningar, orubbad av barnens anstormning efter rastens bordtennis, badminton och hopplekar. Den var färdig sommaren 1971. Det tog fyra månader att bygga den.

Lou visade sina ritningar. Pennan såg ut som ett främmande element i hans grova händer, men den fick foga sig i hans tveklösa rörelser. Skolan kostade brigaden 26 000 yuan cirka 55 000 kronor). Staten sköt till bara 1 000 yuan. Därpå byggde de på samma sätt en aula för 22 000 yuan. För att få plats med den, fyllde de igen en damm där vattenbufflarna svalkade sig när jag besökte brigaden två år tidigare — ankdammen som givit brigaden dess namn.

Så förverkligades politiken att låta bönderna själva bekosta skolutbyggnaden för sina barns bästa. Denna politik går också ut på att ge bönderna större inflytande över skolorna, att intressera dem för vad som händer där, så att deras eventuella invändningar mot att släppa iväg barnen till skolan bortfaller.

När politiken var ny, 1969, var det en väldig entusiasm på brigaden för att ta sig an uppgiften. De ville knappt höra talas om statliga pengar. Entusiasmen är väl inte så mycket mindre i dag, men det är trots allt ganska dyrbart, och det visar sig att staten skjuter till en hel del av de löpande utgifterna. Tre fjärdedelar av lärarna får sin lön ur statskassan. Eleverna betalar själva sina skolböcker, det blir så där tre kronor per år. Dessutom betalar de en avgift på ungefär tio kronor om året. Men de nya lokalerna, som för första gången givit brigaden mellanskoleundervisning, bekostas alltså nästan helt av bönderna själva.

I brigaden Ankdammen får alla sju års skolning, dvs. fem års grundskola och två års lägre mellanskola. Och nästan alla får dessutom två års högre mellanskola. Liknande är det på de flesta håll i kommunen, uppgav man. I hela länet går 98 procent av barnen i skolåldern i

grundskolan.

Hur ”fattig- och lägre mellanböndernas” inflytande över skolan i övrigt konkret förverkligas, är svårt att få ett grepp om. De har tre av tio platser i skolstyrelsen. 1969 var mina värdar angelägna att visa fram de tre bonderepresentanterna. Vid senare besök var de inte med.

En gång i veckan får varje klass besök av en bonde från brigaden som kan tala om allt från det gamla samhällets avigsidor till hur man tar tillvara gödsel eller hur man lagar en cykel.

Krokig ideologisk utveckling

Under dessa år av satsning på ekonomiska resultat i Östanvinden/Mellanfolklig fred, med moderniserat jordbruk och andra konkreta reformer, beskrev den ideologiska utvecklingen ingen rät linje. Vid mitt sista besök, under kritikrörelsen fick jag denna bild:

Några ägnade sina mesta krafter åt den privata täppan. Någon spekulerade på marknaden. Några hittade välbetalda bisysslor. Återigen och kulturrevolutionen till trots hade ”de kapitalistiska tendenserna” stuckit upp huvudet på landsbygden utanför Kanton. Där om berättade partisekreteraren Su Man-rong på Mellanfolklig fred. Han menade att detta visade hur nödvändig massrörelsen mot Lin Biao och Konfucius var.— Några kommunmedlemmar tänkte bara på pengar, inte på spannmålsproduktionen. Ganska många jobbade på sina privata jordlotter i stället för att vara med i det kollektiva arbetet. Men i och med kritikrörelsen har vi i stort sett löst det problemet.

Det var inte bara bönderna i Mellanfolklig fred som betedde sig så. Det var ”kapitalistiska” tendenser i en liten skala, men i en form som kineserna ser allvarligt på. För dem gäller det att stämma i bäcken.

Som ett allvarligt problem beskrevs dessa tendenser i en rapport från en jordbruksbrigad knappt tio mil norr om Mellanfolklig fred. Partiets teoretiska tidskrift Röda Fanan målade upp en bild av folk som ägnade sig åt ganska lönsamma bisysslor på bekostnad av spannmålsproduktionen och det kollektiva arbetet.

— Klassfienden i brigaden sprider sådana föreställningar som att ”de klyftiga försöker tjäna pengar, de dumma sliter i jordbruket” eller ”bättre ett öre i handen, än tusen guldstycken i brigaden”.

På jordbruksmarknaderna, som hålls fyra gånger i månaden i olika byar, hade det förekommit privat eller halvprivat spekulation. Där om skvallrade kungörelser på gatorna i Kanton, anslag som också meddelade en rad motåtgärder.

För partisekreterare Su i Mellanfolklig fred demonstrerade allt detta hur nödvändigt det är med återkommande ideologiska kampanjer. Kritikrörelsen mot Lin Biao och Konfucius använde greppet att ”jämföra det bittra förflutna med dagens lycka”. På så sätt hade folk förstått att bara socialismen kan rädda Kina, sade han, dvs. att en splittrad småbondeekonomi som i det gamla samhället inte kan garantera spannmålsproduktionen, inte kan mätta alla munnar.

I brigaden Ankdammen pratade vi med Zhao Guigxiang. Hon talade om konstbevattningen, pumparna och dammarna, sådant som åstadkommits genom det samlade grepp som folkkommunen kan ta.

— Förr fick vi gå långa sträckor för att hämta vatten. Nu är det bara att trycka på en knapp, så rinner det till.

Konfucius och vattnet

Detta med vattnet är ett exempel på att det behövdes en kampanj mot Konfucius, menade

partisekreterare Su. Konfucius levde för över två tusen år sedan. Men den skola, den tradition som han gav upphov till, utövar ett stort konservativt inflytande än i dag, särskilt på landsbygden.

— Såna idéer som att allt beror på himlens vilja har varit mycket vanliga på landsbygden. Vi har haft gamla idéer, gammal kultur, gamla seder och gamla bruk — det vi brukar kalla de fyra gamla. Folk gick till tempel för att be om bra väder. Nu har vi ordnat konstbevattning och dränering i stället.

— Likaså gick folk till templen och bad när de blev sjuka. Nu litar de på våra läkare och går med i det kooperativa hälsovårdssystemet.

Su gav fler exempel på ”de fyra gamla” som de vände sig mot under kritikrörelsen.

— Ta det här med bröllopfesterna. Under kulturrevolutionen angrep vi slösaktiga fester. Men de senaste åren har en del föräldrar fortsatt att kasta ut pengar på dyrbara bröllop och oanvändbara presenter med tecknet för dubbellycka osv. Eller ta synen på kvinnan, som inte fick samma lön för samma arbete.

Zhao Gui-xiang hade en del att säga om den konfucianska kvinnoosynen.

— Det var bittert förr i det gamla samhället och för kvinnorna var det dubbelt bittert. Vi var lägst. Vi fick stryk av våra män eller svärmödrar. Vi var ”värdelösa” eller ”oanvändbara”.

Sådant berättar hon för sina barn, så att de kan skriva det på sina väggtidningar i skolan.

Kampanjen ville komma åt gamla fördomar eller förlamande traditioner. Det gällde tendenser och tankebanor. Men som ett medel för att nå de ideologiska målen hade folk i Mellanfolklig fred angripit personer, representanter för den gamla ordningen. Vi pratade om detta i ett bondehem jag besökte.

— Efter befrielsen har de forna jordägarna inte precis spritt konfuciansk propaganda. Men det var en som hade konfucianska tänkespråk på väggen hemma. De handlade om att man skulle vara leende, välvillig och akttningsfull i sitt uppträdande. På ett möte anklagade vi honom för hyckleri. Han var minsann varken leende, välvillig eller akttningsfull mot oss fattigbönder så länge han hade makten i byn, sade en brigadledare.

— De flesta jordherrar här har bättrat sig, men inte den här, insköt någon.

— Andra rikebönder har försökt ta tillbaka sina stora hus (som nu delas av flera eller används till kontor). Sådant drar vi upp på mötena, för det visar att klassfienden inte tar sitt nederlag stillatigande.

Kampen, motsättningarna framhävdes. Vi får inte glömma gårdagen och gå omkring och dunka rikebönder och jordherrar i ryggen hur som helst, hette det.

Samma gamla tendenser

Partisekreterare Su menade att kritikrörelsen ”i stort sett” hade löst problemet med de bönder som tänkte mest på sina egna pengar och privata jordlotter. Men ett år senare, på sensvåren 1975, drog ytterligare en ny kampanj över Mellanfolklig fred. Samma gamla tendenser angreps, fast från nya infallsvinklar och på ett högre ideologiskt plan än under kulturrevolutionen och kritikrörelsen.

Alla partisekreterare i Hua län, där Renhe ligger, kallades till möten och ställdes inför frågan: ”Är våra bönder i dag såsom småbrukarna förr?” Svaret blev att så kan nog vara fallet ibland och därför är det nödvändigt med en kampanj för att tvätta bort det småborgerliga inflytandet och stärka proletariats diktatur, enligt referat i Kantonradion.

Su och hans kolleger fick höra en rapport från en brigad i Hua län: ”En familj av välbärgade

bönder som styrts av en mentalitet att sträva efter rikedom, har sedan förra året inte deltagit mycket i det kollektiva arbetet. De har använt den kollektiva jorden för att odla de grödor som ger mest betalt och på så sätt fått stora profiler. Av detta sakernas tillstånd lärde sig kadrerna, att även om småbrukarna i dag blivit kollektivbönder, så existerar fortfarande mentaliteten att sträva efter rikedom. Särskilt är det vissa välbärgade bönder som utnyttjar de privata jordlotterna och de bisysslor som fortfarande är tillåtna under det nuvarande stadiet. De viftar med denna legala etikett för att nå sitt mål att bli rika ... Flera välbärgade bönder utnyttjar de borgerliga rättigheter som finns i det socialistiska samhället, såsom varumarknaden, penningssystemet och principen 'åt var och en efter arbete', för att bedriva kapitalistisk verksamhet ... De har blivit (det socialistiska samhällets) nya borgerliga element.”

Även vissa kadrer styrs av småbrukarmentaliteten, hette det. ”Några av dem bryr sig bara om att så de lönsammaste grödorna och följer inte den statliga planen ... Några har gjort 'åt var och en efter arbete' till en absolut princip (vid distributionen av de gemensamma inkomsterna) och överger principen om att sätta politiken i högsätet och ideologin i ledningen. Det leder till att en del bönder jagar arbetspoäng och ersättningar och gör ett hastverk av sitt arbete utan att bry sig om kvaliteten ... Om saker får utvecklas på detta sätt, får vi återigen en allvarlig polarisering på landsbygden.”

Flera kadrer påpekade: ”Eftersom vi kommer från småbrukare, och eftersom en del människor fortfarande har småproduktionens kännetecken, och eftersom jordherrarnas och borgarnas ideologi finns kvar, så lever partimedlemmarna och kadrerna i en ocean av småproduktion, och några svaga partimedlemmar och kadrer kan mycket väl korrumpas av alla möjliga icke-proletära idéer, gradvis utveckla en borgerlig livsföring, och slutligen degenerera.”

Så diskuterade man i Hua län och i folkkommunen Mellanfolklig fred efter att Mao Zedong i början av 1975 hade rest frågan om hur det borgerliga arvet påverkar det socialistiska samhället. Så samlade man sig i Mellanfolklig fred till en ny attack i den ständiga revolutionen mot vanans makt.

4. Hundra blommor som vissnade — Väggtidningarna i Peking

Locket lyftes av tryckkokaren. För en kort men intensiv tid fick vi en sällsynt inblick i den interna politiska debatten och i några enskilda människors problem i Kina.

Väggtidningarna spelar en speciell och ibland mycket viktig roll i kinesisk politik. De ger folk en chans att hålla tummen i ögat på makthavarna. Den första väggtidningen på gatan utanför Pekings partikommitté kom upp tidigt på morgonen den 13 juni 1974. Partiledarna i Pekings stad anklagades för en serie allvarliga brott mot massorna. De har klått upp och förföljt folk som vågat kritisera dem, eldat upp massorna mot varandra, kastat ut arbetarnas och ungdomarnas representanter i stadens revolutionära kommitté, försökt återupprätta Liu Shao-qi och Peng Zhen (som båda störtades under kulturrevolutionen) och gått emot Maos linje, hette det. Det var sex f.d. medlemmar av Pekings revolutionära kommitté, alla arbetare, som gick till storms mot de lokala partibossarna.

Pekingborna samlades under träden som skuggade den brännheta solen och läste dem systematiskt, men till en början avvaktande och utan upphetsning. Några gjorde anteckningar. Några skrattade. Snart tillstötte utländska diplomater och korrespondenter, som för ovanlighetens skull under denna masskampanj inte hindrades att läsa, anteckna och fotografera. En polis fanns tillstädes, men han övervakade bara parkeringen av diplomatbilarna.

På exakt denna plats började den öppna fasen av kulturrevolutionen nästan exakt åtta år tidigare, när massorna samlades med klingande cymbaler och dånande trummor för att

fördöma Pekings borgmästare Peng Zhen.

De sex arbetarna anklagade ledarna för att ha tagit död på den revolutionära kommittén, som ska vara det organ där massorna är representerade: Den har inte sammanträtt sedan 1970 och av de ursprungliga 24 arbetarrepresentanterna finns bara en kvar. Resten har kastats ut, anklagade som medlemmar av den vänsterextrema s.k. 16 maj-gruppen. De har blivit av med sina jobb och förvisats till andra platser. Pekingledarna utnyttjade kritiken mot kulturrevolutionens vänsteravvikelser för att förtrycka de sanna massrepresentanterna, och i deras ställe har de satt in "en handfull dåliga element" i kommittén, skrev de sex.

De revolutionära kommittéerna bildades under kulturrevolutionen. De var trippelallianser som återspeglade den maktbalans som uppstått. De bestod av massornas representanter (arbetare, bönder, rödgardister), av partimän och tjänstemän som överlevt kulturrevolutionens masskritik, och av arméns folk.

16 maj-gruppen tog sitt namn från det datum 1966 när centralkommitténs första direktiv om kulturrevolutionen gick ut. Men det var en vänsterextrem grupp som försökte avsätta premiärminister Zhou En-lai och skapa kaos. Den bestod bl.a. av tre ledande medarbetare på den teoretiska tidskriften Röda Fanan. Den spred slagord som "betvivla allt" och "kasta allt över ända". Den tog makten över utrikesministeriet för en tid när brittiska ambassaden i Peking stacks i brand och annan stor skada åsamkades Kinas utrikespolitik. 1971 var landets ledare beredda att ta itu med ultravänstern på allvar. Ledare för gruppen ställdes inför massrättegångar. Överallt bekämpades de lokala företrädarna för gruppen. Detta pågick till ungefär april 1972, när kritiken av de negativa inslagen i kulturrevolutionen nådde sin kulmen.

Particheferna i Peking tog alltså denna kritik mot ultravänstern som förevändning för att sparka ut militanta eller kritiska massrepresentanter, påstod väggtidningarna. Och otvivelaktigt hade de revolutionära kommittéerna minskat alltmer i betydelse i takt med att partikommittéerna återuppgygts.

Anklagelserna mot olika ledare för att ha stämplat vanliga hederliga aktivister från kulturrevolutionen som vänsterextremister under rörelsen mot 16 maj-gruppen, blev det dominerande temat på väggtidningarna i olika städer vid den här tiden.

De sex arbetarnas väggtidning följdes snart av flera. Vid tvåtiden den första dagen, under middagsvilan, kom två medelålders damer som vecklade upp en större och åtta mindre väggtidningar ur sina små bagar. Enligt dessa öppnade kritikerna eld den 16 februari, alltså ett par veckor efter att kritikrörelsen mot Lin Biao och Konfucius hade lagt in högsta växeln.

Men partiledarna i Peking sände polisen att riva ner de kritiska väggtidningarna, de uppmuntrade andra att skriva motangrepp, de höll inne "upprorsmakarnas" löner. Vid 72 olika tillfällen lät partibossarna riva ner kritikernas inlagor, hävdade de båda damerna, som hette Xue Bao-ren och Hu Shu-fang och som var bland de flitigaste väggtidnings-författarna denna sommar. Allt detta som Xue och Hu skrev om, försiggick innanför murarna och inte förrän väggtidningarna flyttades ut på gatan i juni, blev saken känd.

Vassa armbågar

Efter några dagar måste man ha vassa armbågar för att kunna läsa någonting alls på de mera intressanta av de mångfärgade, mångordiga och mångtydiga väggtidningar som spred sig på murarna i centrala Peking som svampar runt ett träd. Folk blev mer och mer intresserade. Särskilt depescherna från provinserna drog.

Tår blev trampade, paket krossade, solfjädrar söndersmulade och svordomar uttalade, när massan förflyttade sig från vänster till höger i textens riktning, men i en otakt som betingades av olika läshastigheter. Och alltid var det några som försökte läsa bakifrån och där uppstod en kamp mellan den malande, vaggande huvudströmmen och en liten motvalls strömfåra. I

stormcentrum bildades egendomliga virvlar när någon tröttnade och försökte bryta sig ut. Många fick gå därifrån efter att ha läst bara den övre halvan av varje ark — den undre var fullständigt skydd av framförstående läsare.

— Se dej för! Ta det lugnt!

Godmodiga rop blandades med ilskna eder. En het eftermiddag bröts den irriterade stämningen, när någon i den lilla tillbakapressade motvirveln försökte besvara huvudströmmens arga blickar med ett skämt:

— Vi måste våga gå emot strömmen, det lär oss ordförande Mao.

Att våga gå emot strömmen hade blivit en hederssak i kritikrörelsen, att våga säga ifrån när konservativa tendenser återkom.

En man knuffades i rännstensvattnet och nu stod han på sin paketcykel i sina våta brallor och förbannade folkhoppen som växte i takt med att småungarna övergav de väggtidningskopierande utlänningarna för att i stället betrakta denne man som kunde skälla så uttrycksfullt. En polis närmade sig med långsamma, beslutsamma steg.

— Zou ba! Zou ba! Zou ba! (Gå, gå, gå!) Här får ni läsa väggtidningar, men ni får inte stå ivägen för trafiken. Zou ba! Zou ba!

För färgerna och för folklivet som de förde med sig var de ett friskt inslag, väggtidningarna. Gula, gröna, vita, lila och skära plakat som utropstecken på de grå murarna. Gula som solrosorna som började titta upp. Gröna som de mödosamt kultiverade träden på trottoaren. Skära eller lila som trädens blommor, som nu föll till marken och plockades upp och lades varsamt i anteckningsböcker där nyss väggtidningarnas innehåll skrivits ned. Och vita som ingenting kan vara i denna dammiga stad.

För var dag växte mängden av cyklar, vars ägare studerade utfallen mot stadens ledare. En polis gjorde vissa försök att ordna parkeringen. Mellan cyklarna kryssade glassgummorna med sina vagnar. De hade hittat en ny marknad.

Folk fällde inte många kommentarer på platsen. Men livligt intresse visades en anonym lapp som smädade två av väggtidningsförfattarna, Xue Bao-ren och Hu Shu-fang.

— Utan jobb? Deltar inte i produktivt arbete? Spider rykten? Hmm. Men de skulle ju vara partimedlemmar!

Lika livligt intresserade var Pekingborna av plakaten från andra provinser, ofta kluddigt skrivna små lappar, personliga klagomål mot byråkratin mera än principiella politiska ståndpunktstaganden, ibland vittnesbörd om personliga tragedier.

Oupphörligt gråtande, överflödande av känslor, iaktogs en knappt trettioårig man från Sichuan som klistrade upp ett öppet brev till Mao Zedong:

— Jag vet att ni, ordförande Mao, vid vördnadsbjudande ålder är en mycket upptagen man som alltid arbetat hårt för partiet, för fäderneslandet och för världsrevolutionen. Ändå vågar jag lägga fram mitt fall, ty det har inte fått någon lösning fastän jag åkt fyra gånger till Peking för att söka upp Er eller centralkommittén.

Mannen klagade över ”en lång tids förföljelser”. Han blev sjuk, fick ingen vård, sedan fick han vård, blev frisk, fick inget arbete. Sedan fick han arbete, men vårdkostnaderna drogs på lönen osv.

— Om mitt fall inte får någon lösning är det högst sannolikt att jag lämnar denna älskade värld. Åh, ordförande Mao, ordförande Mao, med tårar i ögonen skriver jag till Er ...

Ett par dagar senare påstod denne man i ett tillägg, att sedan han satt upp sitt öppna brev, hade han förts bort och tvingats tillbringa en hel natt hos säkerhetspolisen. Därpå hade han tydligen

släppts.

Vid partihögkvarteret på andra sidan gatan — målet för attackerna — märktes ingen nervositet. En och annan Volga av äldre modell och med gardiner för rutorna i baksätet körde fram till ingången, en och annan tjänsteman klev ur. Någon stannade på trappan, tände en cigarett och tittade bort mot de flammande angreppen och folklivet. När han rökt färdigt gick han in.

Väggtidningarna berättade en del om svängningarna i kinesisk politik. Själva gatans namn gör det också. Först hette den Taijichang, efter en fabrik som låg här i gamla tider. Vid sekelskiftet tilltvingade sig de utländska makterna denna stadsdel. De kallade den Marco Polo-gatan. Den nya socialistregimen återtog det gamla kinesiska namnet, Taiji-chang. Under kulturrevolutionen döpte rödgardisterna om den till ”Den eviga revolutionens gata”. Så kallas den fortfarande på husens nummerskyltar. Men på kartor och i Pekingbornas dagliga tal, heter den i alla fall Taijichang. Men någon eller några tycks ha svårt att bestämma sig. Där skyltarna med gatans namn skulle hänga, uppe i hörnet till Den långa fridens aveny till exempel, där gapar fortfarande tomma hål.

Brandslangar och klisterbrist

De flesta väggtidningarna sattes upp på murarna till vad som intill året innan var Internationella klubben. Vad som blivit av anläggningen därefter avslöjades snart på en väggtidning:

— Eftersom vi inte visste att dessa dörrar leder till en nöjes- och simklubb för Pekings partikommitté, använde vi dem för att sätta upp en väggtidning, började Hu Shu-fang sin inlaga. Vi använde dessa dörrar också därför att myndigheterna inte vill ge oss papper och klister. Vi tvingas göra klister av spannmål, och eftersom vi lär oss att vara sparsamma med spannmål, ville vi spara på klistret också. Och faktum är att det går åt mycket mindre klister på dessa blanka plåtdörrar, som så sällan öppnas för utomstående, än vad det gör på murarna här bredvid.

— Men vid lunchtid på onsdagen kom polisen med brandslang och spolade ner våra väggtidningar och dränkte massorna som läste dem i vatten. Den ena av oss blev kallad ”en fis” av polisen. Den andra fick fingret omvridet och har blivit tillsagd av läkare att ta ledigt två dagar.

Polisen satte upp ett anslag: sätt inga väggtidningar på dessa portar. Men den nya väggtidningen från Hu satt för säkerhets skull just på portarna i fråga.

Hus kamrat, Xue Bao-ren, kände sig också förföljd i sin väggtidningskampanj. Det framgick av ett plakat som Xues son klistrade upp:

— Min mamma och en annan tant fick stryk av kamraterna från Pekings partikommitté när de satte upp en väggtidning ... Kan man säga att ni föregår med gott exempel? Ni gör inte självkritik efter att ha slagit andra människor. I stället har ni kommit hem till oss många gånger för att trakassera oss. Grannarna undrade vad som stod på. Och nyligen kom det t.o.m. folk och satte upp en väggtidning på vårt fönster.

— Mamma kom hit för att sätta upp en ny väggtidning den 12 juli. När hon höll på och klistrade, kom det ut en hand under porten och försökte ta mammas klisterburk som stod vid hennes fötter ... Sedan började de där innanför stänka vatten och de dränkte mammas skor.

— Jag är rödgardist och jag tycker ni behandlar kritiken från massorna fel. Mamma är kvinna och kommunist, men ni sade åt män att slå och svära åt henne, att stjäla klisterburkar och spruta vatten. Är detta att visa respekt för kvinnor? undrade Xues son.

Gyllene apan

En mycket energisk väggtdningsförfattare med särart var ”Gyllene apan”. Signaturen var en anspelning på den tappra apkungen i en gammal kinesisk roman. De poetiska vändningarna flödade i hans texter och han utropade:

— Väggtidningarna på gatan är som ett åskregn om våren som skakar fäderneslandets hjärta
— Peking.

Gyllene apan, en arbetare från Peking, var också en av dem som gick längst i kritiken, ofta med ganska svepande omdömen. Dagen före partijubileet den 1 juli skrev han att partiets centralkommitté fortfarande hyser ”representanter för sovjetrevisionismen, USA-imperialismen och Chiang Kaishek-klicken”. Tidigare hade han ivrigt pläderat för en ny kulturrevolution för att rensa ut de antisocialistiska element ”som måste finnas”, angripit politiken att återupprätta folk som kritiserades under kulturrevolutionen, sagt att centralkommittén var splittrad i två högkvarter, och uttryckt sitt förakt för det sätt på vilket kritikrörelsen bedrevs — den s.k. masskritiken består bara i att folk skriver av tidningar och böcker, menade han.

För sin kritik placerades han under sträng övervakning på fabriken, hävdade han. Han förmodade att hans väggtdning med angreppet mot centralkommittén skulle kosta honom friheten.

Gyllene apans kritik från vänster var ganska typisk för innehållet i många väggtdningar i många städer under sommaren och hösten 1974. Många aktivister från kulturrevolutionen uttryckte besvikelse över att deras inflytande kringskurits. Många av dem hade, med rätt eller orätt, stämpel som vänsterextremister. Men inte alla gick så långt som Gyllene apan.

Allt gjordes för att misstänkliggöra honom i en väggtdning som var undertecknad av ”de breda revolutionära massorna på Pekings maskinfabrik nummer två”, hans arbetsplats. De skrev: denna clown till apa, vars rätta namn är Zhen Jia-hou, kommer från en reaktionär bankfamilj. När han gick på högskola sade han: ”Människan är självisk av naturen. Jag har valt min väg. Jag ska spela med, men gå vid sidan av socialismen så att jag kan bevara min individualitet.” När han kom till fabriken ville han absolut jobba som instruktör i kinesisk skuggboxning. När han inte fick det, flydde han till landet och bodde hos en farbror, en gammal jordherre. Där svindlade han folk på pengar som lärare i skuggboxning. När han tröttnat på sin tillvaro som dagdrivare, gjorde han en hycklande självkritik och fick komma tillbaka till fabriken.

Men, fortsatte ”de breda revolutionära massorna på maskinfabriken”, han deltog aldrig i några politiska kampanjer förrän under kritikrörelsen, när han gjorde vanvettiga attacker mot partiet. Han sade att ”den enda rättighet folkets massor har är att arbeta hårt ... Förr i tiden använde kapitalisterna piskan. Numera används andra metoder för att nå samma resultat.” Han angrep folkkommunerna genom att säga att ”partiet införde folkkommunerna och blåste upp en kommunistisk vind alltför tidigt, så att vi led hungersnöd”. Hans intresse för skuggboxning var också en kritik av Stora språnget. (Här måste Gyllene apans kritiker ha menat att i skuggboxning är alla rörelser långsamma, medan allt skulle ske i rekordfart under Stora språnget.)

Han angrep politiken att integrera intellektuella med arbetare och bönder, för när han gjorde en period jordbruksarbete lät han fotografera sig tillsammans med en åsna och sade: ”Nu har jag funnit en partner att integrera mig med.”

Gyllene apans arbetskamrater anklagade honom slutligen för att avvika från kampanjens huvudinriktning genom sina väggtdningar. ”Vi är ytterst indignerade över hans avskyvärda uppträdande och reaktionära arrogans, och har skrivit denna väggtdning för att bringa hans kontrarevolutionära drag i dagen och låta alla se vem han egentligen är. Vi kräver bestämt att

fabriksmyndigheterna tillåter oss att kritisera och bekämpa denna skurk ...”

Några dagar senare klagade Gyllene apan på att ”en liten handfull i partikommittén som slagit in på den kapitalistiska vägen” hade rivit ner sju sidor av hans väggtidning. Dessutom hade man skickat arbetare för att lagstridigt fängsla honom, skrev han. Hur han kunde skriva sin protest — med stora svarta tecken direkt på muren — om han var fängslad, förblir oklart.

Väggtidningar och yttrandefrihet

Gyllene apan var kanske en särling. Men utbytet kring hans väggtidningar aktualiserade frågan om hur långt friheten att använda ”de fyra stora vapnen” för massdebatt egentligen sträckte sig. Några av de högsta kinesiska ledarna gjorde klart att om någon kritiserade det socialistiska systemet, så var gränsen för det tillåtna överskriden — så sade de i samtal med utländska besökare vid denna tid. De sade att kritiken på väggtidningarna inte alltid var korrekt, men i alla fall värdefull.

Man kan också notera att Gyllene apans kritiker ber om lov från fabriksledningen för att angripa honom. Det antyder en viss styrning. Det verkade också som om man måste ha tillstånd från hemvärdet för att sätta upp en väggtidning.

Hemvärdet hade ju aktiverats före kritikrörelsen som en ordningsstyrka av masskaraktär. Många väggtidningar revs

ner efter några timmar, av myndigheterna hävdade författarna. Andra fick sitta kvar. De som åkte ner fortast var sådana som innehöll angrepp på högt uppsatta namngivna ledare, t.ex. politbyråmedlemmen Hua Guo-feng. Men flera väggtidningar som kritiserade några av vice partisekreterarna i Pekings stad, fick sitta uppe ett tag.

Väggtidningarna i det nya Kina har alltid varit ett omdiskuterat inslag i det politiska livet: hur mycket verklig yttrandefrihet kan kombineras med proletariats diktatur?

Principen att var och en som har en åsikt, kan anslå sin väggtidning var som helst, är inte definitivt fastslagen. Under vissa perioder har det verkligen rått en närmast total yttrandefrihet, kanske större än i väst där yttrandefrihet ofta är beroende av pengar eller vilja att trotsa affischeringsförbud o.d. Däremellan har åsiktsflödet i Kina varit mer kontrollerat.

Vad vi kallar väggtidningar kallar kineserna ”tidningar med stora skrivtecken” (dazibao). Varje tecken är ungefär en decimeter, varje ark drygt en gång en meter. Tidningarna med stora skrivtecken skrivs med pensel och tusch. Förutom en slagkraftig argumentering är en vacker penselföring viktig, i den kinesiska skönskriftens tradition.

Det finns också ”tidningar med små skrivtecken” (xiaozybao) som kan sättas upp på väggarna. De skrivs med bläck eller kulspets på vanliga små skrivark. Det kineserna kallar ”väggtidningar” (qiangbao) är mera fasta institutioner för information, t.ex. svarta tavlor som redigeras om med jämna mellanrum.

Hundra blommor skulle blomma och hundra åsiktsriktningar tävla, när partiet ville uppmuntra till debatt 1957. Då använde de intellektuella väggtidningar i sina angrepp mot regimen. Men när kampanjen växte ut till ett generalangrepp mot hela systemet, stramades tyglarna åt.

Startskottet för kulturrevolutionen var den väggtidning som kom upp på Pekinguniversitetet i slutet av maj 1966: — Att hålla möten och sätta upp väggtidningar är ypperliga militanta metoder av masskaraktär ... Men ni (universitetsledningen) skapar allehanda tabun och inskränkningar, skrev den unga filosofilärarinnan Nie Yuan-zi. Hon lovade att massorna ”bestämt, grundligt, totalt och fullständigt” skulle utplåna ”monster och demoner och alla kontrarevolutionära revisionister av Chrustjevs typ”.

Maos egna väggtidningar

Denna tidning kom till Mao Zedongs kännedom — om den inte rent av var direkt inspirerad av honom. Han kallade den ”Kinas första marxist-leninistiska väggtidning” — underförstått att de hundra blommornas frukter inte varit marxistiska.

Det är en demonstration av de kraftiga pendlingarna i kinesisk politik, att författarinnan till ”den första marxist-leninistiska väggtidningen” råkade illa ut senare. Efter att först ha blivit invald i nionde centralkommittén 1969 i kulturrevolutionens slutskede, blev hon fråntagen sina poster under kampanjen mot ultravänstern, när hennes insatser under kulturrevolutionen bedömdes annorlunda. Under sommaren 1974 kom det upp ett plakat som menade att det var ett sätt att förneka kulturrevolutionen, när hon skuffades undan.

Mao hade själv använt väggtidningar i sin politiska kamp — den första skrev han mot myndigheterna i Hunan under studietiden. I kulturrevolutionens början satte han upp sitt eget plakat i det område i Peking som är reserverat för ledarna. ”Bombardera högkvarteret”, utropade han. Det var ett angrepp — i närmast poetisk form — mot den andra gruppen inom ledningen, den som leddes av Liu Shao-qi.

När väggtidningarna spred sig blev många ledare rädda. Men Mao var beredd att släppa loss ett visst mått av kaos, kanske därför att det tjänade hans syften mot den andra gruppen. Allt som Mao sagt eller skrivit genomsyras också av en tro på människornas förmåga att själva skaffa sig politiskt värdefulla erfarenheter under loppet av en masskampanj — och han är medveten om att varje sådan rörelse medför risker för lagens och ordningens upprätthållande:

— Några skriver ”Stöd partiet, ner med Mao!” Varför skulle de arresteras? De stöder i alla fall partiet! Bekämpa dem som uppträder illa, men klå inte upp dem! Låt deras åsikter blomstra och tävla! Var inte rädd för några få väggtidningar eller reaktionära slagord, sade Mao i ett internt tal sommaren 1966.

För rödgardisternas och rebellernas nyhetsförmedling spelade väggtidningarna en huvudroll. Kringresande ungdomar från olika fraktioner kopierade varandras anslag och skickade hem uppgifterna till sina basorganisationer.

Efter kulturrevolutionen var väggtidningarna mera kontrollerade eller officiellt sanktionerade, i den mån de alls förekom. Men i sitt tal vid partikongressen 1973 pläderade den unge nye vice partiordföranden Wang Hong-wen för massornas rätt att övervaka och kritisera ledarna. Han gick till angrepp mot ”vissa ledande tjänstemän” som försökte undertrycka kritiken nerifrån.

Vi måste lita på massorna, ständigt tillgripa vapnen att låta massorna fritt lufta sina åsikter, skriva väggtidningar och hålla stora debatter, och vi måste sträva efter att skapa en politisk situation som kombinerar centralism och demokrati, disciplin och frihet ...

Var detta balansläge ligger är väl fortfarande omdiskuterat i ledningen.

En svårighet med väggtidningarna är den uppvigande roll de kan ha. Det kinesiska skriftspråkets ekonomiska karaktär, dess tendens till kraftig förkortning, är en av farorna när man ska tolka väggtidningarna. En annan fara ligger i språkets starka bilder, inflationen i laddade ord, starkare än i vårt språk. Mer eller mindre kraftfulla konkreta ord används för att ställa inte fullt så handgripliga krav eller beskriva inte fullt så handgripliga situationer.

En väggtidning i Peking sommaren 1974 behandlade kulturrevolutionen i Hunan. Den började med att tala om ”hundratals döda och tiotusentals fängslade”. Lite senare i texten ”rullade miljoner huvuden”. Och till slut ”flöt miljoner kroppar i floden”. Uppenbarligen kunde den texten inte tolkas bokstavligt.

”Slå ner”, ”dra ut”, ”slå in skallen på”, ”tusen dödar åt” och liknande älskvärda uttryck förekom i floran av väggtidningar. I själva verket syftar skribenten oftast bara till en politisk

utrensning av opponenter eller kanske endast en åthutning följt av lite självkritik från den angripne.

Sådana svårigheter har med språkets karaktär att göra. Andra svårigheter följer av väggtidningarnas karaktär. De är alltid polemiska och författarna kan handskas ganska vårdslöst med fakta.

Ett långt grönt anslag, som sattes upp sommaren 1974 av Xue Bao-ren, gick in på principen om väggtidningar. Författarinnan använde ett ganska sällsynt Maocitat från 1958:

Vägg-tidningar är ett ytterst användbart vapen. Det kan användas i städerna, på landsbygden, fabrikerna, kooperativerna, affärerna, regeringsinstitutionerna, skolorna, arméenheter och på gatorna — överallt där massorna samlas. Folk bör fortsätta att använda dem. Poeten Gong Zi-zhen från Qing-dynastin skrev: "Låt åskknallar väcka universum till liv. Ack att tiotusen hästar skall stå stumma. Jag ber himlen vända sig på nytt, och sända ner begåvade män av alla de slag."

Vägg-tidningarna har rört om i den stillastående luften "där tiotusen hästar stod stumma".

Xue Bao-ren menade att det bara är bra att avslöja motsättningar. Då kan de lösas och i så fall stärks proletarietets diktatur. Annars täcks de bara över och ligger och pyr. Samtidigt klagade hon på att particheferna i Peking försökt övertala folk att sluta sätta upp sina plakater.

Fortfarande omdiskuterat

Men det fanns alltså ett direktiv från centralkommittén om att offentlig kritik mot myndigheterna skulle tillåtas. Kritikerna hävdade att de först försökte sätta upp sina vägg-tidningar innanför murarna till Pekings partikomité, men fick dem nedrivna gång på gång. Därefter var det plötsligt tillåtet att sätta upp dem, t.o.m. utanför murarna så att alla kunde se dem. Denna svängning kan endast ha kommit efter ingripande från högre ort, kanske från Mao själv, som alltid ömmat för vägg-tidningsrätten och sett ett värde i att partikadren skakas om med jämna mellanrum.

Frågan är bara hur omskakade de angripna particheferna i Peking och andra städer egentligen blev. Såvitt vi vet ledde inte den allvarliga kritiken till några ommöbleringar som under kulturrevolutionen. Nu var det en uttalad förutsättning för kritikrörelsen att folk inte behövde avsättas, för att de kom under kritik. Många provinschefer, som olika utländska grupper kom i kontakt med, verkade ta mycket lugnt på kritiken. Kritiserade partipampar och myndigheter gick aldrig offentligt i svaromål och endast i fallet Gyllene apan blev det ett meningsutbyte.

Det kan ha varit den radikalare gruppen inom partiledningen som drev igenom beslutet om offentliga vägg-tidningar sommaren 1974. Mycket av vad som skrevs på murarna kunde ju spela dem i händerna. Ofta sattes Wang Hong-wen och Shanghai upp som föredömen. Och de flesta av de angripna i partikomitéerna eller de revolutionära komitéerna tillhörde en annan grupp, officerarna, som säkert sett som sin uppgift att kontrollera aktivisterna från kulturrevolutionen. En liknande tendens i vägg-tidningsfloden var att den kastade ett ofördelaktigt ljus över polisen och säkerhetsorganen, som efter kulturrevolutionen stod under arméns inflytande.

Några cyniska bedömare menade att hela övningen var ett sätt att bara låta vänstern avreagera sig en stund. Aktivisterna gjorde angrepp på angrepp, men verkade aldrig få något riktigt gensvar.

Hur som helst hade vägg-tidningsdebatten ebbat ut i slutet av augusti. Sommarens hundra blommor hade vissnat. En vacker dag var alla murarna kring partihögkvarteret nytvättade och nymålade. Och sedan dess har bara några enstaka offentliga vägg-tidningar dykt upp för några timmar i Peking.

I september hade partiorganet Röda Fanan en artikel som kunde läsas som att nu fick det räcka med vägg-tidningar för den här gången. Den varnade för att "klassfienden" kunde

försöka sätta massorna mot varandra och ”sprida rykten och bakgatsnyheter”. Man skulle inte envist fixera sig vid vissa frågor så att huvudinriktningen äventyrades och varken Lin Biao eller Konfucius kritiserades, skrev Röda Fanan. Och det var ju riktigt att väggtidningarna med stor envishet hade uppehållit sig vid andra frågor än Lin Biao och Konfucius.

Helhetsintrycket av debatten på murarna i Peking blev att rätten att använda väggtidningar och sättet att använda dem fortfarande är omdiskuterade.

5. Konsthantverk och politik — Angående den radikala minoriteten

Ska vi göra kejsare, kungar, generaler, berusade drottningar och tjockmagade buddhafigurer? Eller ska vi satsa mera på nya motiv som visar det socialistiska Kina? Den debatten på Pekings konsthantverksfabrik speglades på väggtidningarna under sommarmånaderna 1974. Men snart nog gällde frågan lika mycket rätten att använda väggtidningar. Två av de flitigaste affischklistrarna gjorde ilskna anklagelser mot Pekingledarna och sade att de förföljdes därför att de försökt hävda den rätten. Till slut blev de båda aktivisterna på konsthantverksfabriken utfrusna, anklagade för ideologiska fel.

Jag kunde följa deras öde genom två besök på fabriken under denna tid. Jag fick en närbild av kritkrörelsen på en av Kinas tusentals fabriker. Det är en bild av hur en missnöjd minoritet förgäves försökte köra fram ideal som de kämpat för redan under kulturrevolutionen.

För dagens Kina är produktionen vid konsthantverksfabriken ganska ovidkommande. Men genom att fabriken inte bara är någonting som ofta visas upp för utlänningar som prov på hantverksskicklighet, utan också då och då hålls fram för kineserna som en ideologiskt avancerad enhet, kom den i centrum under kritkrörelsen i Peking. Väggtidningsförfattarna hävdade att fabriken inte alls var någon mönsterenhet, tvärtom.

I ett par höga, enkla byggnader i Pekings västra utkanter sitter 1 300 arbetare och gör de mest utstuderade prydnadssaker: elfenbenssniderier, jade, lackarbeten, målning på in- sidan av pyttesmå flaskor osv. Där sitter till exempel en arbetare med ett elfenbenssnideri som tar honom tre år och som ska säljas för tusentals yuan utomlands. Motiven är traditionella.

— Men vi har förnyat det gamla konsthantverket. Och under kulturrevolutionen gjorde vi en kritisk granskning av motiven. Några gjorde vi om. Vi införde också nya saker som återspeglar socialismen, t.ex. Nankingbron som framhäver vår politik av självtillit och hård kamp, sade Wei Shu-lin, ordförande i revolutionära kommittén, vid ett av mina besök.

För väl organiserade ideologiska studier, mera än för den påstådda förnyelsen av motivvalet, gjordes fabriken till en förebild. När kritkrörelsen sköt ny fart i januari 1974, var nyhetsbyrån Nya Kina snabbt ute med en rapport från konsthantverksfabriken:

Tio kritikmöten hade hållits de senaste veckorna och massorna hade skrivit femtio artiklar mot Lin Biao. Detta ökade den revolutionära entusiasmen och fabriken uppfyllde 1973 års plan två månader i förväg.

— — —

Men eftersom det fanns folk som inte riktigt förstod sambandet mellan kritiken av Konfucius som levde för över två tusen år sedan och klasskampen i dag, organiserade fabriken partikommitté en särskild studiegrupp för att träna 200 arbetare som skulle leda studierna. Den gjorde också i ordning en liten utställning som visade sambandet mellan Konfucius och Lin Biao med en uppställning som jämförde deras reaktionära uttalanden.

Så långt var allt väl. Men när kritkrörelsen skulle förbindas med de konkreta förhållandena på fabriken, då kom gamla motsättningar från kulturrevolutionen i dagen. Två äldre arbetare och partimedlemmar, Song De-xiang och Li Rongtai, ledde angreppet mot fabriksledningen, först

på väggtidningar inom arbetsplatsen, därefter på offentlig plats utanför stadens partikommitté.

Porträtt av en kritiker

Song De-xiang hade själv blivit medlem av fabriken revolutionära kommitté under kulturrevolutionen. Dessutom hade han uppdrag på högre nivå. Han var medlem av ständiga utskottet i Västra Pekings revolutionära kommitté och hade en ledande post i distriktets fackförbund. Men nu var han på väg att frysas ut från sina poster och det var en av anledningarna till hans kritik.

Ett välvilligt porträtt av honom tecknades i en väggtidning som sattes upp av en kader från västra distriktet och som pläderade för hans sak: Song kom från en familj av fattigbönder. Som veteranarbetare var han aktiv i fackföreningen på fabriken före kulturrevolutionen. Han var en "fem bra-arbetare", en mönsterarbetare. Under kulturrevolutionen stod han för framsteg och revolution. Han var med om att stoppa tillverkningen av sådana gamla motiv som kejsare, kungar, generaler, ministrar, lärde och skönheter. Det var för dessa insatser han valdes till de olika förtroendeposterna.

Eftersom han var den ende partimedlemmen bland fack-förbundskongressens ledare, satte han höga krav på sig själv och tjänade folket helhjärtat, fortsatte väggtidningen. Han ledde personligen propagandalag som uppsökte gräsrotterna för att rena arbetarklassens led och bygga upp revolutionära kommittéer. Tre gånger fick han i uppdrag av distriktskommittén att besöka de ungdomar som flyttat ut till landsbygden kring Yenan för att se hur de hade det. Han korsade floder och berg, dag ut och dag in. Han var mycket duktig i att organisera uppträdanden på torget framför Himmelska fridens port på helgdagarna. Och även om han satt i ansvarig ställning i fackförbundskongressen, så fortsatte han att jobba på verkstadsgolvet varje dag. Kanske har han sina brister i det ena eller andra avseendet, men han har sannerligen åstadkommit ett och annat för framsteg och reformer, och han har vågat gå emot strömmen.

Kritiken mot fabriksledningen

I ett par längre anslag under juli och augusti sammanfattade Song De-xiang och Li Rong-tai sin kritik:

Vi har varit igenom hela kulturrevolutionen och därför har vi rätt att yttra oss om problemen på vår fabrik. Ledningen försöker förneka kulturrevolutionens landvinningar och vrida historiens hjul tillbaka. XXX, en ledande medlem av vår fabrik, stod Peng Zhen mycket nära före kulturrevolutionen. (Peng Zhen var en av Liu Shao-qis närmaste män.) Under kulturrevolutionen kritiserade massorna XXX, som dock togs till nåder och återigen blev partisekreterare på fabriken. Då började XXX hämnas på oss.

Från 1971 började de åter med gamla motiv. När vi försökte stoppa tillverkningen av dessa, kallade de oss "ultravänster", anklagade oss för att sabotera produktionen och sade att vi strejkade mot socialismen. En del av dessa skulpturer är t.o.m. värre än dem vi gjorde före kulturrevolutionen, t.ex. Den berusade drottningen, Drottningen efter badet, Generalen och ministern gör upp räkningen, De åtta gudarna och gudinnorna, Gudarnas födelsedagsfest, Den tjockmagade buddhan, etc. Dussintals gånger gick de till de buddhistiska templen. De t.o.m. inbjöd folk från Buddhistförbundet att ge direktiv. Vi undrar om dessa människor är ett smack kommunister?

För att öka produktionen av dessa gamla saker, rekryterade de 878 extra arbetare, många med tvivelaktig bakgrund. De införde materiell uppmuntran, t.ex. bonus som vi kritiserade under kulturrevolutionen. Nästan all tillverkning av nya motiv hade upphört 1973.

Eftersom vi kritiserade XXX och andra under kulturrevolutionen, hyser de agg mot oss och försöker knuffa ut oss nya kadrer, vi som vågade gå emot strömmen, ur revolutionära kommittén. Mina tillhörigheter, skrev Song, kastade de ut från kontoret och lämnade en lapp på mitt skrivbord: "Song De-xiang, du måste ärligt erkänna att du har allvarliga problem och inte komma hit till revolutionära kommittén och göra dig viktig." På det sättet drevs flera partimedlemmar ut ur

kommittén. Och revolutionära kommitténs skylt har tagits ner. Vad är detta? Det är att förneka kulturrevolutionens nydaningar!

De kokade ihop högar av svart material mot massornas representanter i kommittén. De tvingade en av oss till en tårfylld bekännelse om att han ”gjort uppror mot proletariatet”. Med denna ”bekännelse” i bakfickan startade de det politiska förtrycket av oss, sammankallade möten som närapå kallade oss kontrarevolutionärer och uppviglade massorna att skriva floder av väggtidningar mot oss. I massrepresentanternas ställe satte de folk med högertendenser, t.ex. en person med dålig familjebakgrund som ofta uttalat sig kritiskt om kulturrevolutionen, men som tar sig fram på sin förmåga att prata omkull folk.

Flera gånger har vi rapporterat dessa problem till Andra byrån för lättindustrin och till Pekings partikommitté. Under kritikrörelsen avslöjade vi allt detta, men de rev ner våra väggtidningar i smyg. Den 13 juni satte vi upp en affisch nära infarten till fabriken. När vi vägrade ta ner den, tvättade de bort den. Därför satte vi upp våra väggtidningar utanför stadens partikommitté. Några säger att vi satte upp dem här för att dra till oss utlänningarnas uppmärksamhet. Det är en allvarlig förvrängning. Vi i den kinesiska arbetarklassen bör ha tillräckligt självförtroende. Vi behöver inte vara rädda för att utlänningarna kan se våra affischer. De ledande kamraterna i Pekings partikommitté är direkt inblandade och har ett direkt ansvar för att vissa människor på vår fabrik vågar förneka kulturrevolutionens stora landvinningar, förneka nya saker och vrida historiens hjul tillbaka. I stället för att ta itu med problemet, har de höjt ledningen på vår fabrik till skyarna i press och radio.

Songs och Lis beskrivning av motivvalet är riktig. Vid mina besök tillverkades nästan uteslutande saker med gamla eller neutrala motiv. Men fabriken tjänar pengar åt Kina genom export på den asiatiska marknaden. Där lär inte Songs och Lis revolutionära motiv sälja tillräckligt. Därför kallades de vänsterextremister när de propsade på en sådan produktion.

Deras anklagelser om hur fabriksledningen tagit död på revolutionära kommittén kunde jag inte få någon klarhet i. Uppenbarligen har några medlemmar ansetts vara ultravänster och därför uteslutits. Den obesvarade frågan är om de verkligen var ultravänster eller om ledningen bara gjorde sig av med obekväma kritiker. När jag tog upp frågan om de båda kritikerna vid ett besök på fabriken i slutet av juni, blev svaret:

— Minoriteten har rätt att uttrycka sina åsikter, men det är inte säkert att det är riktigt vad de säger. Massorna får avgöra.

På fabriksområdet syntes inga spår av ”minoritetens” kritik.

Pressen berömmar och barnen buar

Den officiella pressen fortsatte att hålla fram fabriken som en förebild. Bildtidskriften *Kina* hade ett reportage i majnumret 1974 om hur välskött kritikrörelsen var där. En artikel från konsthantverksfabriken i dagstidningen *Guangming* den 13 juli framhöll hur viktigt det var att inte avvika från huvudinriktningen, nämligen kritiken av Lin Biaos och Konfucius ultrahögerkaraktär. Innebörden var att minoritetskritiken uppehöll sig för mycket vid andra frågor eller rev i gammalt groll på enhetens bekostnad. Artikeln hävdar, tvärtemot Song och Li, att fabriksledningen lett massorna i kritiken av gamla motiv. Artikeln måste betecknas som ett svar till Song och Li.

Men annars blev svaret till dem ytterligare förföljelse, hävdade de i en rad väggtidningar. Två dagar efter att de satt upp sin första tidning utanför Pekings partihögkvarter skickade stadens ledande kamrater folk till oss för att övertala oss att inte sätta upp fler, skrev de. Och ett par veckor senare när vi kom för att sätta upp väggtidningar, skickade de ledande kamraterna ut några arbetare under ledning av en viss Li Gui. De saboterade för oss och uppviglade barnen på gatan att bua åt oss. De t.o.m. slogs och satte krokben. När de väl hade eldat upp massorna till ett gräl, ställde de sig vid sidan och log. En kader kom ut ur partikommitténs byggnad och ropade till barnen: ”Det är bra, nu får vi nog tyst på dem!”

Som en förtvivlad vädjan var Songs och Lis affisch den 12 juli: ”Vi har inte så mycket skolning, så under stora svårigheter har vi jobbat dag och natt på vår fritid under drygt två veckor för att skriva de här väggtidningarna. Vi skrev till midnatt och gick upp klockan fem i morse för att gå igenom materialet en gång till. Nu har vi kommit hit på vår lediga dag för att sätta upp dem. Vi ber er vara så vänliga att inte förstöra dem.”

”Så fort vi klistrade upp en ny väggtidning skickade partiledarna i Peking folk till oss för att få oss att sluta”, hävdade Song och Li. ”Också våra anhöriga utsattes för påtryckningar. Den 27 juli kallades hela partiavdelningen och alla medlemmarna i ungdomsförbundet på vår fabrik till ett möte. Där fick de höra ett tal av en viss ledande kamrat i Pekings partikommitté som sade: 'De som sätter upp väggtidningar utanför stadens partikommitté är bara några få. Sedan partikommittén förklarat situationen, har några av dem lyssnat och upphört med sin verksamhet. Men fortfarande vill några få av dem inte lyssna utan fortsätter att sätta upp väggtidningar. Men det betyder ingenting!' Han sade också att våra tidningar 'kunde äventyra kritikrörelsens huvudinriktning'.”

Ett sista hot, så tystnad

I sin sista väggtidning berättade Song och Li om det senaste samtalet de haft med utsända från Pekings partiledning:

De gick inte in på sakfrågorna i vår kritik. De sade att de var rädda att vi skulle göra misstag genom att samarbeta med dåliga människor utifrån. De organiserade ett fyra timmar långt möte på vår fabrik, där vår senaste väggtidning kritiserades på ett välregisserat sätt. De satte en massa etiketter på oss. Vi hade ”smutskastat stadens partikommitté som var en frukt av kulturrevolutionen”. De vände upp och ner på vår kritik av fabriksledningen och stämplade den som ”angrepp av nya saker”. Vi hade ”gjort utfall mot socialismen”. Deras anklagelser fick en skräckinjagande klang, när de frågade oss: ”Varför är ni så fientliga mot partiet?” Men vi låter oss inte skrämmas av några repressalier. Vi är redo att publicera en utskrift från mötet för att lägga alla fakta på bordet.

Det gjorde aldrig Song och Li. Kanske fick de aldrig tillfälle till det. Kanske beseglade de sin politiska dom med hotet om att offentliggöra mötesprotokollet. Sin sista väggtidning, åtminstone i denna kampanj, satte de upp den 18 augusti. Två månader senare besökte jag fabriken igen. Jag frågade hur de hade behandlat kritiken från de båda aktivisterna. Pan, vice ordförande i revolutionära kommittén, svarade:

— De båda var en minoritet, bara två av trettonhundra. De gjorde ideologiska misstag, för de försökte vidga angreppsytan för kritikrörelsen, utså splittring och avvika från huvudorienteringen. För övrigt har vi ju reformerat motivvalet i produktionen under kulturrevolutionen. Nu börjar de inse sina misstag, med hjälp av massornas tålmodiga övertalning.

Och Pekings konsthantverksfabrik hålls fortfarande fram som en av många ideologiska förebilder.

6. Öppna brev till ordförande Mao — Bittra personliga klagomål

Polisbrutalitet, tortyr, framtvingade bekännelser och andra former av rättslöshet förekom i anklagelser mot myndigheterna på en rad väggtidningar i Peking. Oftast var de formulerade som öppna brev till ordförande Mao. Det är svårt eller omöjligt att avgöra hur representativa dessa personliga vittnesbörd från sommaren 1974 är. Bara ena partens röst blev hörd. Myndigheterna svarade aldrig. Var det toppen av ett isberg som uppenbarades för oss? Eller var det bara några få isolerade fall? Därom vet vi inte mycket. Några var skrivna av uppenbart förvirrade personer, som kanske led av förföljelsemani. Några var osammanhängande. Men i de andra fanns vissa gemensamma drag. Och tagna med en större eller mindre nypa salt,

avslöjade de förhållanden som aldrig behandlas i den officiella pressen. De kastade ljus på några av mekanismerna i det kinesiska samhället.

Intrycket av att det är svårt att få rätt mot myndigheterna stämmer med vad den fransk-kinesiske straffångsen Jean Pasqualini (Bao Ruo-wang) skriver om sina och andras erfarenheter i boken *Prisoner of Mao* (Fånge hos Mao). För många av väggtidningsförfattarna började problemen när de fick en politisk stämpel på sig under någon kampanj. Den senare utvecklingen kan ha visat att det var ”fel” att stämpla dem — ledarna som fattade beslutet kan ha utrensats för politiska felgrepp t.ex. Men många tycks ändå ha fört en ojämn kamp för återupprättelse eller kompensation. Det verkar vara svårt att få suddat i sin personakt — när man en gång stämplats för något.

Det som förvånar mest är anklagelserna om våld och övergrepp. Pasqualini skriver t.ex. att polis och fångvaktare var ytterst noga med att inte använda fysiskt våld. Och man har ett bestämt intryck av att det kinesiska samhället bygger på tålmodig ideologisk övertalning (”hjärntvätt”) och grupptryck, snarare än på våld. Samtidigt visar ju kulturrevolutionen att kineserna inte är främmande för våld i extrema situationer. Men väggtidningar är partsinlagor och vi vet att de ibland är överdrivna. Om en polis tar någon i armen och för bort honom, kan det heta att han ”slagits”. Alla svårigheterna att bedöma väggtidningar, som jag diskuterade tidigare, finns särskilt vid den här typen av inlagor.

Författarna till de öppna breven talade om godtyckliga fängslanden och frigivningar utan förklaringar. Man får ett intryck av övervåld och godtycke kombinerat med en viss liberalism eller valhänthet. För även om de tydligen betraktades som brottslingar eller icke önskvärda, så släpptes de fria med jämna mellanrum. Och trots de påstådda förföljelserna, kunde de resa fritt fram och tillbaka till myndigheterna i Peking. Och de kunde sätta upp sina väggtidningar. Kanske uppmuntrades deras kritik som ett inslag i en kampanj mot säkerhetsmyndigheterna, som vid den här tiden förlorade arméns beskydd och åter fick underordna sig civila myndigheter.

Andra gemensamma drag i klagomålen var att de pekade på olika påtryckningsmedel som myndigheterna tycks tillämpa: nedsatt eller innehållen lön eller förvisning till hemorten där anhöriga tvingas ta hand om dem. Några klagade på att de inte fått nödvändig läkarvård — men kanske var de kända som simulanter eller hypokondriker.

Nästan alla väggtidningsförfattare nämnde sin klassbakgrund — vilket visade hur viktig de trodde klasstillhörigheten var för bedömningen av deras fall.

Här följer en exempelsamling från väggtidningarna under juni, juli och augusti 1974. Allt är alltså enbart de klagandes egna versioner. Är de skrivna av simulanter, bråkmakare och kverulanter? Finns det märkliga eller osannolika detaljer? Kanske. Men även om bara en liten del av vad de påstår är sant, bör vi läsa dem. För de säger något om Kina, som inte annars kommer fram.

Makarna Zhao Wei-fu och Chen Shu-zhen

Zhao kom från en jordherrefamilj, men är själv arbetare. Hans elände började under kulturrevolutionen, när han som andra kritiserade de ”kapitalistiska” ledarna på sin arbetsplats, underhållsbyrån för bostadsdistriktet Chongwen i Peking. Då fick han fiender, som såg till att han fick sparken 1969 och blev hemsickad till sin födelseby. Säkerhetsbyrån försökte tvinga hans fru (Chen) att skriva under en anklagelse mot honom. När hon vägrade blev hon förflyttad. Hennes nya fabrik, en elektromekanisk fabrik i Peking, upphörde helt att fungera 1970 under förevändning att skyddsrum måste grävas (mot eventuella sovjetiska angrepp). Hon menade att produktionen borde upprätthållas och vägrade delta i civilförsvarsövningarna. Därför stämplades hon som ”reaktionär” och fängslades i 13 månader. Polisen påstod senare att hon blivit galen och sprang omkring och försökte stoppa utlänningarnas bilar. Familjens

fem medlemmar fängslades sju gånger.

Zhao Bao-fangs syster

Zhao skrev i sitt brev till Mao att de revisionistiska ledarna i provinsen Henan ville åt en partimedlem i deras brigad. För att ställa partimedlemmen i en tvivelaktig dager fick de en läkare att skriva ett falskt utlåtande om att han hade haft ett otillåtet sexuellt förhållande med Zhaos syster som fött två barn. Zhaos syster kritiserade vice ordföranden i provinsen, Wang Xin, för denna komplot. Då utsattes hon för långa förhör av säkerhetspolisen som också slog henne och berövade henne de politiska rättigheterna. Senare hittades hon död på en järnvägsstation. En obduktion visade att hon var oskuld.

Flygaren Zhang Li-sheng

Zhang, en plutonledare i flygvapnet, skrev i en lång, lång väggtidning att han fått lida för att han följde uppmaningen att kritisera ledare under kulturrevolutionen. Han angrep Zhen Bo-da och andra som senare utrensades som vänsterextremister. I olika turer sedan 1968 fängslades han upprepade gånger eller förvisades till sin hemby. Under förhören på östra Pekings säkerhetsbyrå slog de honom, bl.a. bearbetade de hans knän med en tegelsten och de gav honom inget vatten. Detta pågick i 140 dagar i sträck. Slutligen tvingade de honom att sätta sitt fingeravtryck under en bekännelse att han försökt ändra domen över Liu Shao-qi.

Han hävdade i sin berättelse, som var något osammanhängande ibland, att han utsatts för provokationer. En kväll när han kom till sitt rum på förläggningen, hade man rivit bort taket och rummet var dränkt av regn. En annan kväll hade man lagt cigarettfimpar under hans täcke "så att man skulle kunna anklaga mig för att starta en eldsvåda". Han gjorde flera resor till Peking för att klaga. De satte honom på ett tåg till nordöst, men han rymde. De skickade 140 personer och 20 bilar efter honom, men han undkom.

En gång på en offentlig toalett i Peking stötte han ihop med en ansvarig kamrat från arméns politiska avdelning som han klagat hos tidigare. Denne bjöd honom att komma till kontoret för ett samtal om hans problem. Men väl där beordrade den ansvarige kamraten sina underordnade att lägga beslag på Zhangs cykel under förevändning att den var stulen. "Eftersom jag förstod att de försökte reta upp mig för att få en förevändning att arrestera mig, lät jag dem ta cykeln", skrev Zhang.

Signaturen "Anklagare" från Chongqings järnverk

Han fängslades av Pekings säkerhetsbyrå för att ha firat första maj på den 23 april 1974 (!). 300 dagars tortyr. Fräntogs sina ägodelar inklusive material mot "kapitalistvägare" som han medfört för att lägga fram för myndigheterna i Peking.

Elektrikern Liang Hao-lin

Student, sedan 1964 elektriker på Guanghai maskinfabrik i Xian. Under ett gräl med en ledande kader på fabriken, Wang Shu-tian, om ett täcke som var allmän egendom och som Liang hade lånat under kulturrevolutionen, "råkade" Liang slå till Wang. Därför skulle han få sparken i februari 1970 för anarkism, men han fick ett års prøvotid med sänkt lön. Enligt personakten vägrade han att bättra sig och avskedades därför den 21 juni 1971. Sedan intog han "en ny attityd" och återanställdes den 28 september 1972. Liang skrev själv i sin väggtidning att detta visade partiets storsinta politik. Men han krävde att han skulle ersättas för innehållen lön. Han gjorde elva resor till Peking (med sin fyraårige son) för att lägga fram sin sak. Fabriken hade slutligen givit honom 300 yuan i ett engångsunderstöd, men han var inte nöjd med det. I en andra väggtidning hävdade han att myndigheterna hade sagt åt honom att det var bäst för honom själv om han tog ner sin väggtidning.

Arbetaren och kulturrevolutionären Shen Gui-hua

Hans fall lades fram i en väggtidning skriven av en partimedlem och två ungdomsförbundsmedlemmar från Hunan. Under kulturrevolutionen gjorde Shen stora insatser i Xiangtanområdet i Hunan. Därför var Bu Zhan-ya (en ledande militär i provinsen) och andra följeslagare till Lin Biao rädda för honom. Han dömdes till döden (antagligen för ”vänsterextremistiska” eller ”anarkistiska” gärningar under kulturrevolutionen). Om centralkommitténs direktiv 17, 1970, hade kommit tre timmar senare, hade han varit avrättad nu.

Xiangtans partikommitté beslöt senare att återupprätta Shen. Men provinsens partikommitté har hittills vägrat att godkänna beslutet och lät honom sitta kvar i fängelset. Hans hälsa blev hastigt sämre och efter vädjanden från massorna förflyttades han till Baowei-sjukhuset i Changsha. Där konstaterades att 75 procent av hans lungor var skadade, att han gått ner från ungefär 60 kilo till 30 kilo och att hans kroppslängd minskat från 1.64 till 1.60 (!).

När han var på väg att återupprättas politiskt, organiserades en intervju med Changsha Dagblad. 53 personer deltog i mötet som varade i drygt tre timmar och spelades in på band. Samma kväll skickade partikommittén en silvergrå limousin för att hämta Shen under förevändning att två av Changshas partisekreterare ville tala med honom. Men han kördes till säkerhetsbyrån och arresterades för att 1) ha deltagit i mötet med Changsha Dagblad och 2) därvid ha nämnt två av provinsens ledare vid namn (Zhang Ping-hua och Li Zhen-chun).

De tre väggtidningsförfattarna bad centralkommittén beordra Hunans partikommitté att släppa Shen och sända honom till Peking eller Shanghai för vård. De skrev att de hade material att lägga fram, inklusive bandinspelningen från Shens möte med Changsha Dagblad. I en senare väggtidning meddelades att bandet kommit bort. Det kunde spåras till en viss Liang på polisstationen på Shu Yuan-gatan i Changsha, men Liang sade att han inte hade en aning om var det var.

Soldaten Fang Liang

Han sparkades ut ur armén efter att ha kritiserat oegentligheter som ledarna gjort sig skyldiga till. Eskorterades till sin hemstad. Ledarna spred rykten om att han var mentalsjuk, planerade en mordbrand och hade blivit kritiserad på några kampmöten. Hans fästmö bröt förlovningen. Han skrapade ihop 30 yuan och lyckades ta sig till Peking för att lägga fram sin sak.

Under den senaste veckan har jag vandrat fram och tillbaka på gatorna och sovit utomhus, tittat upp mot natthimlen och hoppats, hoppats att någon skulle ta emot mig. På natten den nittonde blåste det full storm, men ansvariga kamrater vid de stora byggnaderna vägrade att ge mig skydd och männen i grönsaksständer körde iväg mig ... I natt tog pengarna slut och jag kunde bara få lite vattnig soppa i mig. Till sist blev jag mottagen av kamrat Li på centralkommitténs militärutskott. Han var inte alls arrogant eller oresonlig, men han kunde bara säga att oegentligheterna i armén skulle undersökas och under tiden skulle jag försöka ta mig hem på något sätt ... Men hemma skulle jag bara bli utsatt för repressalier om jag gjort så att de lokala ledarna tappat ansiktet i Peking. Dessutom har jag akut magkatarr. Och mina föräldrar kan inte försörja mig i all evighet. Ordförande Mao, vad ska jag ta mig till? Jag lämnar dig med tårfyllda ögon för att åka till Taiwan och göra upp med Chiang Kai-shek.

Fang tänkte inte stanna i Peking ”för om jag gick omkring här i trasor, skulle jag bara dra löje över mig inför utlänningarna”. Nej, han skulle tigga sig söderut med Taiwan som mål. Men han var redo för instruktioner från Mao.

Bokhållaren Qi Yan-min

Från två väggtidningar skrivna av hans söner: Qi arbetade på trävarufabrik nummer två i Shenyang. Under kampanjen mot högerelement 1958 angrep han några av fabriken ledare. Då blev han själv stämplad som högerelement. Särskilt chefen för säkerhetssektionen, Wang

Yong-an, missbrukade sin makt för att ta personlig hämnd på Qi. Wang hade en tvivelaktig bakgrund. Genom att dölja att hans far slutat sitt liv i fängelse, lyckades han nästla sig in i partiet. Under antihögerkampanjen dolde han ledare med högertendenser, i hopp om att de skulle belöna honom med höga poster. Han förskingrade 10 000 yuan. Han hade en obscen inställning till kvinnliga arbetare. Han avsattes 1965.

Men Qi — av fattigbondefamilj; aldrig en brottsling i släkten — hamnade i fängelse på Wangs anklagelse. Han torterades för att han skulle bekänna. Han blev nedbruten, klassades som mentalsjuk av två sjukhus och skickades till sin hemby på en kommun utanför Shenyang.

Senare hade de högre partiorganisationerna och flera undersökningslag fastställt att det var fel att stämpla Qi, och att hans kritik av ledare av högerkaraktär hade gjorts i partiets och nationens intresse. Men partikommittén på provinsens och stadens råvarubyråer (som trävarufabriken sorterar under) vågade inte rehabilitera Qi, eftersom det inte fanns något konkret direktiv om rehabilitering av dem som felaktigt stämplats som högermän. De vågade inte fatta ett beslut på egen hand, av rädsla för att äventyra partiets auktoritet.

Uppfinnaren Guo Qing-hua

Arbetare på glasbruket i Xiangtan, Hunan. Under tio år som murare hade han gjort olika förslag för att förenkla arbetet. När han hade ett tillfälligt jobb på Zhuzhous kemiska fabrik, föreslog han vissa åtgärder för att skydda arbetarna mot insektsmedlet ”666”. Senast hade han föreslagit en metod för att förenkla glasblåsningen. Men aldrig ville någon lyssna på honom. Därför skrev han sitt öppna brev till Mao, så att han kunde få lämna bidrag till vetenskapen och fäderneslandet.

7. Efter Mao

Stora språnget, kulturrevolutionen, kritikrörelsen. Mao Zedongs ord och gärning, när han drog sig mer och mer tillbaka efter mer än 60 års politisk verksamhet, kunde sammanfattas i ett ord: kamp. Mao tyckte ibland om att likna sig själv med apkungen i den älskade historiska romanen Resan västerut. Såsom apkungen alltid var redo att ta sig an allehanda monster och demoner, så var Mao ständigt beredd att höja sin stav till dråpslag mot tankar, traditioner och institutioner som han tyckte stod i vägen för socialismens utveckling i Kina. Det stillastående, det välordnade var han skeptisk mot, för där såg han snart förstelning.

Mao måste uppfattas som marxist och materialist. Men hans starka tro på den subjektiva mänskliga viljans möjligheter i kamp mot naturen och materien, var hans egen mer än Marx'.

Maos dialektiska teori är också någonting mera äventyrligt än Marx' och Hegels, ett försvarstal för den ständiga kampberedskapen, en dialektik där jämvikten i det mänskliga medvetandet endast är tillfällig och instabiliteten är det konstanta.

Till maoismens särdrag hör också hans starka betoning av att klasskampen fortsätter under socialismen. Men Mao såg det inte nödvändigtvis som en kamp mellan just klasser, utan mellan olika ideal. För hos Mao är den proletär som har en proletär inställning. Och den är kapitalist som för en politik som skulle kunna leda till ett samhälle med borgerliga ideal.

Mao måste uppfattas som leninist. Sin revolutionära och organisatoriska uppfattning hämtade han från Lenin. Men han fjärmade sig också från Lenins uppfattning om kommunistpartiet som ett elitparti. Han gick så långt att han under kulturrevolutionen aktivt uppmuntrade massorna att göra uppror mot partiledarna, att bekämpa vad han såg som en urartning av partiet.

Om Lenin såg partiet som heligt, så var det massorna som var heliga i Maos världsbild. Om Mao såg organisationen stelna, om den blev en utväxt av en ekonomisk politik där vissa

socialistiska principer försakades för framåtskridandets skull, då var han redo att gå till kamp igen: kulturrevolutionen, kritikrörelsen, kampanjen mot de borgerliga rättigheterna. Även om priset var ekonomiska bakslag på kort sikt som under kulturrevolutionen, var han beredd att betala priset, för på lång sikt tyckte han det var viktigare att skapa en medveten människa.

Således paradoxen att Mao, landets ledare, ofta uppfattade sig själv som en rebell. När han tillrättavisats efter Stora språnget, förklarade han surmulet att han kunde minsann dra sig tillbaka till bergen och rekrytera en ny armé, om det var så att centralkommittén inte ville följa honom. I början av kulturrevolutionen och kritikrörelsen såg han sig själv som minoriteten och han uppmanade folk ”att göra uppror” eller ”gå emot strömmen”. Drygt 80-årig gjorde han än en gång uppror mot vanans makt med sina signaler mot nya borgerliga element i början av 1975. Och efter den kampanjen kom ännu en, i september 1975, med varningarna för ”moderna kapitulationister” under kritiken av den gamla romanen ”Vattenbrädden”.

Något om sin speciella uppfattning av den marxistiska dialektiken har Mao satt på pränt i uppsatsen ”Om rätta sättet att lösa motsättningar inom folket”. Motsättningar finns också under socialismen, t.o.m. inom folket. Dispyterna på väggtidningarna sommaren 1974 skulle han nog räkna dit. Men de flesta motsättningar går att lösa, skriver Mao. Folk ska alltid få en chans igen.

Maos metoder var som regel inte Stalins. Koncentrationslägren heter arbetsläger och syftar till att reformera de motsträviga. Maoismen försöker bygga på övertalning och hjärntvätt, om tvång kan undvikas. Den oförtröttliga kampen mot människors tankar, kombineras sällan med fysiska tvångsmetoder. Dock antydde de personliga klagomålen på väggtidningarna i Peking, de öppna breven till Mao, att det finns undantag.

Det har funnits spekulationer om var Kina hade befunnit sig i dag, om inte Mao hade ”stört” den ordnade ekonomiska utvecklingen med sina ideliga kampanjer. Andra ledare har inte alltid varit med på kampanjtonerna, särskilt inte de som suttit med den dagliga administrationen av detta jätterike.

Hur ska Maos personliga insats bedömas? Vad händer efter honom? Hans linje har varit så pass förankrad i de kinesiska realiteterna, så mycket ett resultat av dessa, att man inte bör vänta sig några dramatiska svängningar, när denna enstaka man är borta.

Å andra sidan: Mycket av Stora språnget, kulturrevolutionen och kritikrörelsen, så mycket av det jag såg i Xian, Wuhan och Mellanfolklig fred, så mycket av det jag läste på väggtidningarna i Peking, hade varit annorlunda om inte Mao dragit i bromsarna, larmat och blåst i visselpipan. När han är borta, finns det andra ledare som kan spela denna roll? Har den maoistiska tanken om den fortsatta revolutionen med allt vad det innebär av kritisk vaksamhet och kampberedskap, slagit rot hos andra, slagit rot i samhället? Hur många har samma perspektiv som Mao, när han under slutuppgörelsen med Lin Biao sade:

Vi har sjungit Internationalen i femtio år, och vid tio tillfällen har någon i vårt parti arbetat för en splittring. Som jag ser det kan sådant hända igen tio, tjugo eller trettio gånger. Tror ni inte det? Nå, om ni inte tror på det, så gör jag det i alla fall. Blir det inga mera strider när kommunismen förverkligats? Det är inte vad jag tror. Det blir strider då också, även om det blir strider mellan det nya och det gamla, mellan vad som är rätt och vad som är fel ...